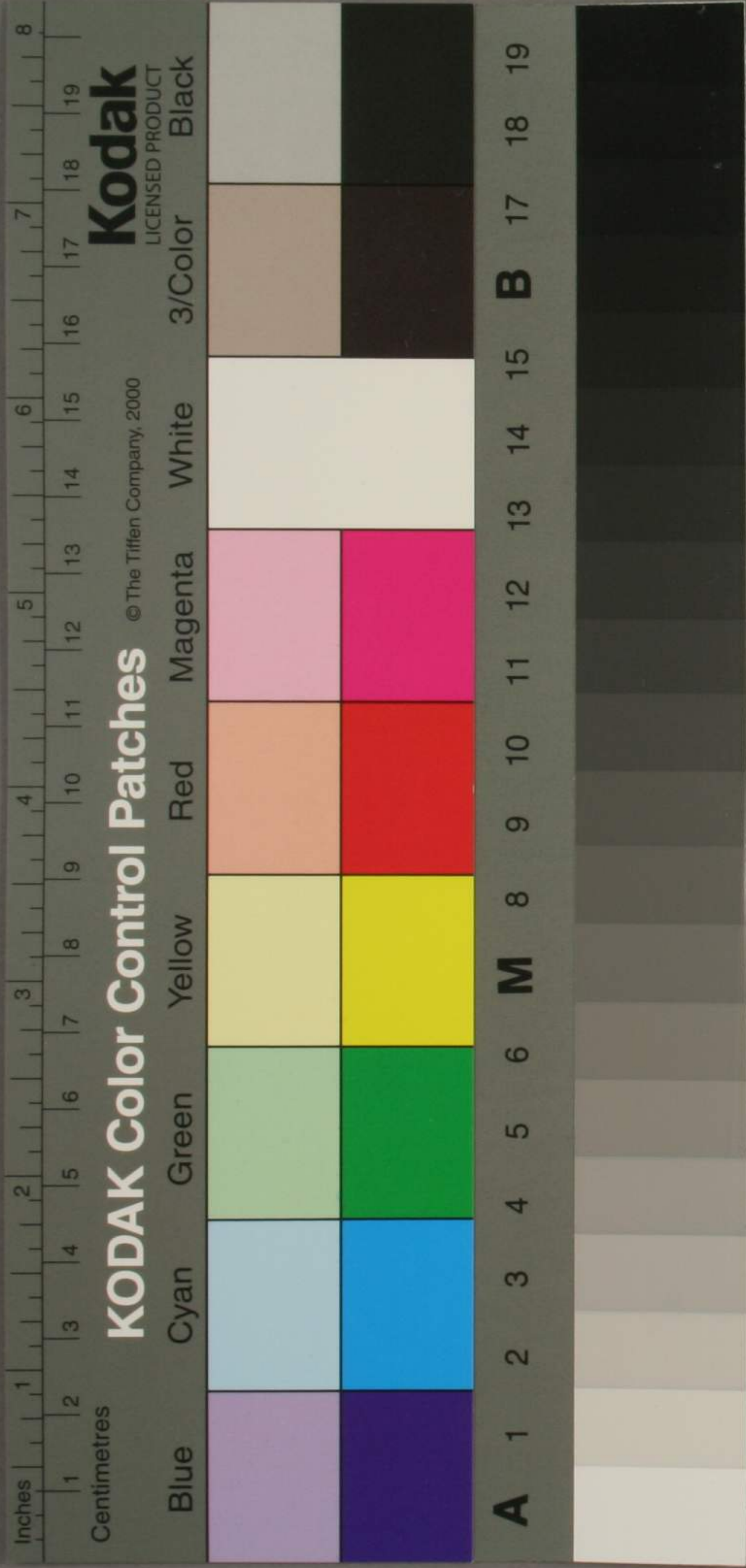

洋学文庫
文庫 8
C 1201

GRAMMATICA.
OF
NEDERDUITSCHIE SPRAAKKUNST.
UITGEEVEN DOOR DE
MAATSCHAPPIJ

625 1082

GRAMMATICA.
 O E
 NEDERDUITSCH E SPRAAKKUNST,
 UITCEEVEN DOOR DE
 MAATSCHAPPIJ:
 TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.
 TWEEDE DRUK.

LEYDEN, DEVENTER en GRONINGEN, bij
 D. DU MORTIER en ZONN,
 J. H. DE LANGE en
 J. OOMKENS.
 MDCCCXXII.

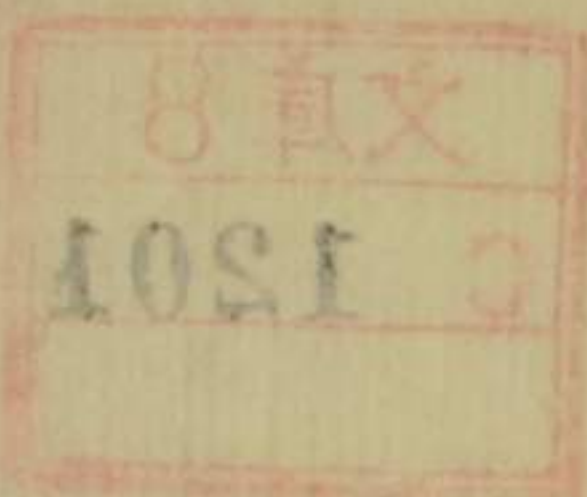
65 1085

VOORBERIGT.

„De Maatschappij: TOT NUT VAN 'T ALGE—
 MEEN, onder hare overige werkzaamheden, als
 eene der voornaamste tellende de zorg voor eene juiste
 en regelmatige kennis onzer zoo schoone moedertaal,
 gaf, te dien einde, eerst eene RUDIMENTA en vervolg—
 ens eene SYNTAXIS uit; ten einde nu alles, wat tot het
 schoolonderwijs, in dit opzicht, gevorderd wordt, vol—
 ledig te maken, voegt zij hierbij eene GRAMMATICA of
 NEDERDUITCHE SPRAAKKUNST. „

„Hartelijk hoopt de Maatschappij, door het een

en ander, het voorgestelde doel te helpen bereiken,
en alzoo de liefde voor de Vaderlandsche Taal, zoo
naauw met de liefde voor het Vaderland zelve ver-
bonden, meer en meer te ontvonken. »

Tot dus verre het voorbericht, geplaatst geweest vòòr de
eerste uitgave : bij deze tweede heeft de Maatschappij
niets te voegen dan, dat deze gelegenheid, ter naauw-
keurige herziening, is waargenomen.

Op last der Maatschappij:

Henri Aarekes
Secretaris.

Amsterdam

den 1 sten van Lentemaand. 1822.

SPRAAKKUNST

INLEIDING.

§. 1. Niets is er, dat den mensch meer van de dieren onderscheidt en hooger boven dezelve verheft, dan het vermogen om zijne denkbeelden en gewaarwordingen, door duidelijke en bepaalde klanken, aan anderen mede te deelen. Dit heerlijk vermogen, dat aan alle menschen gemeen is, draagt den naam van *spraak*; welk woord in zooverre in beteekenis van *taal* verschilt, als door dit laatst meer bepaaldelijk het bijzondere samenstel van klanken en woorden verstaan wordt, waarvan een volk zich, in onderscheiding van andere, tot uitdrukking van zijne gedachten bedient.

§. 2. De voortreffelijkheid van het spraakvermogen maakt het onderzoek van alles, wat tot spraak of taal betrekking heeft, voor den redelijken mensch hoogst belangrijk. In het bijzonder is het van de uiterste noodzakelijkheid te weten, uit welke beginselen eene taal zij zamengesteld, en wat men in acht moete nemen, om dezelve wel te spreken en te schrijven. De wetenschap, welke dit leert, wordt bij ons *spraakkunst* geheeten; eene benaming, die geenszins ongepaste is, naarliën het meeste, dat daartoe behoort, voor alle

talen gemeen is. De algemeenheid der benaming wordt voorts nader gewijzend door bijvoeging van den naam der taal, voor welke een spraakkunstig opstel bijzonder is ingerigt, en in dien zin spreekt men van eene *Nederduitsch, Frinsche, Engelsche Spraakkunst* enz.

§. 3. Het tegenwoordig opstel heeft bijzonder de Nederduitsche taal ten voorwerp, als waaromtrent het voor elk Nederlander bovenal van het hoogste belang is, datgene te weten, hetwelk wij boven zeden, dat in de Spraakkunst geleerd wordt. Ten einde aan het oogmerk van een dergelijk opstel, zoo veel mogelijk, geheel te voldoen, zullen wij het onze in drie Hoofdstukken verdeelen. Het eerste zal *over de letters*, of de enkele klankteekenen, waarvan men zich in het Nederduitsch bedient, mitsgaders *over derzelver samenvoeging tot lettergrepen en woorden* handelen; in het tweede zullen wij de onderscheidene *deelen* of *soorten van woorden*, uit welke onze Moedertaal is zamengesteld, en hetgene tot de volledige kennis en het regte gebruik van dezelve behoort, voordragen; het derde eindelijk zal eene ontvouwing behelzen van de voornaamste *regelen voor de spelling*, of het wel schrijven der Nederduitsche taal. De laatste worden veelal voortaan geplaatst; doch, daar de meeste derzelve niet, dan na eene voorloopige kennis der onderscheidene taaldeelen, verstaanbaar zijn, achten wij het voegzaamer dezelve op de verhandeling van deze te doen volgen.

1. HOOFDSTUK.

Over de letters en derzelver samenvoeging tot lettergrepen en woorden.

A. *Getal der letters.*

§. 4. Het getal van letteren of klankteekenen, die wij tot het schrijven van echt Nederduitsche woorden noodig hebben, belraagt niet meer dan twee en twintig, te weten: A, B, D, E, F, G, CH, H, I, (J), K, L, M, N, O, P, R, S, T, U, V, W, (IJ), Z. Buiten deze belien wij ons, doch alleen in woorden van vreemde herkomst, nog van vier andere letteren, namelijk C, Q, X en Y, als in *cicero, oceaan, quirinus, xerxes, egypte*, enz.

§. 5. De bovenstaande opgave verschilt eenigzins van gewone, waarbij de C onder de Nederduitsche letters geteld, en de CH niet als een enkelvoudig klankteeken opgegeven wordt. Doch de C behoort, gelijk wij reeds aanmerkten, op zich zelve niet tot het Nederduitsche Abë, en de CH, hoezeer aan het oog eene vereeniging van twee letteren aanbiedende,

drukt echter inderlaad slechts een' eakelen klank uit; weshalve wij geene zwaarigheid gemaakt hebben, dit dubbelvormig klankteeken onder het getal der letteren, als aanduidingen van enkelvoudige klanken, op te nemen.

B. Soorten der letters.

§. 6. De letters zijn verdeeld in twee hoofsoorten. De eerste hoofdsoort bevat die letters, welke op zich zelve, zonder behulp van eenige andere, een volkomen geluik geven; de tweede die, welke niet, dan door medewerking van eenige der eerste, eenen volkomen klank vormen. De eerste worden *klinkers*, de laatste *medeklinkers* genoemd.

C. Over de klinkers.

§. 7. De *klinkers* zijn, naar de thans aangenomene uitspraak, zes in getal, te weten, *a*, *e*, *i*, *o*, *u* en *ij*. Volgens de ware en oorspronkelijke uitspraak nogtans, hebben wij er slechts vijf, als moettende de laatste, welke thans algemeen eenen klank heeft, nabij komende aan dien van *ei*, eigenlijk als eene dubbele *i* worden uitgesproken. Dan, daar deze echte uitspraak, in de algemeene spreek — en schrijftaal, door de andere geheel verdrongen is, wordt de *ij*, om die reden alleen, als een zesde klinker opgegeven. Voor de *ij* schijft, men ook wel *y*; doch dit klankteeken

behoort alleen in uitheemsche woorden gebruikt te worden, waar het bij de uitspraak den klank van *i* heeft, als *cyrus*, *euryalus*, *egypte* enz.

§. 8. De vijf eerstgenoemde klinkers hebben, met uitzondering van de *i*, welke, naar de tegenwoordige uitspraak, in echt Nederduitsehe woorden altijd kort is (*), in sommige Woorden een kort en in andere een lang geluik. Dus is de *a* kort in *dag*, *zak*, lang in *dagen*, *zaak*; de *e* kort in *aarde*, *bel*, *dewijl*, lang in *beek*, *been*, *leven*; de *o* kort in *bot*, *mol*, *wolk*, *kolk*, lang in *boom*, *door*, *koken*; de *u* kort in *dun*, *munt*, lang in *duur*, *vuur*.

§. 9. Behalve het aangewezen, valt ten aanzien der *e* en *o* nog een ander verschil van klank op te merken. Beide deze klinkers namelijk hebben, zoowel kort als lang zijnde ook een zacht, en scherp

(*) Sedert men de dubbele *i* of *ij* der ouden, nagenoeg als den tweeklank *ei*, heeft begonnen uit te spreken, heeft men de lange *i* alleen in eenige woorden van vreemde herkomst, als *origines*, *zacharia*, *justitie* enz. Misschien zal iemand hiertegen inbrengen, dat de *ie* tegenwoordig onder ons vrij algemeen, als eene verlengde *i*, klinkt, en, in vele gevallen althans, als Zoodanig beschouwd moet worden. Zonder dit laatste geheel te ontkennen, zien wij echter geene reden, om niet, in overeenkomst met het algemeene gevoelen, de *ie* onder de tweeklanken te rangschikken.

geluid. Dus is de *e* zacht—kort in *aarde*, *gezin*, *troffel*, scherp—kort in *fel*, *gezel*, *snel*. Dezelfde letter is zacht—lang in *beek*, *week* (tijd van zeven dagen) en in de eerste lettergreep van *geven*, *leven*, scherp—lang in *bezen*, *week*, (zacht) en in de eerste lettergreep van *keeren*, *leren*. Desgelijks is de *o* zacht—kort in *bol*, *vol*, *wolk*, scherp—kort in *kok*, *mol*, *volk*; en zacht—lang in *door*, *molen*, scherp—lang in *boom*, *loopen*.

§. 10. Ten aanzien van het onderscheid der zacht—en scherp—korte *e* en *o* is geene bedenking, daar hetzelfde zich, bij de uitspraak, aan een' iegelijk kenbaar maakt. Doch het onderscheid der zacht—en scherp—lange *e* en *o* is, in de uitspraak der meeste Nederlanders, geheel verloren gegaan; weshalve sommigen het wezenlijk bestaan daarvan in de algemeene of lands—taal, in onderscheiding van de stedelijke of gewestelijke, in twijfel trekken. Kundige Taalbesefnaars echter hebben dit bestaan, door vergelijking van de oude vermaagschapte talen, door bijbrenging van het gezag van vele vroegere en latere Schrijvers, door beroeping op de uitspraak der Zeeuwen, der bewoners van den Maaskant en van vele andere streken van ons Vaderland, door aanvoering eindelijk van vele gebruikelijke klankverwisselingen, waarin zich, ten aanzin der zacht—en scherp—lange *e* en *o* een standvastig onderscheid voordoet, zoo onwederlegbaar bevestigd, dat men daaromtrent geen redelijken twijfel voeben kan. Welken invloed het opgemerkte onderscheid tuschen de

zacht—en scherp—lange *e* en *o* op de spelling behoort te hebben, zullen wij in het vervolg nader aanwijzen.

§. 11. Eindelijk moet omtrent den klinker *i* nog worden aangemerkt, dat dezelve, aan het begin van een woord voor een' anderen klinker komende, door de schielijkheid der uitspraak, een geluid verkrijgt, waardoor hij eenigzins naar een' medeklinker zweemt. Ook wordt hij, gelijk bekend is, in dat geval met een' langen staart geschreven.

D. Over de medeklinkers.

§. 12. Wij hebben te voren reeds met een woord gezegd, dat de *c*, *q* en *x* niet te pas komen, dan in woorden van vreemde herkomst. In oorspronkelijk Nederduitsche woorden, vervangt de *s* of *k* de plaats der *c*, de *kw* die der *q*, en de *ks* die der *x*, als *sieren*, *kelder*, *kwaad*, *reeks*. De *c* echter, voor zooverre zij als *s* luidt, is door het gebruik nog behouden in eenige woorden, die, ofschoon eigenlijk van vreemden oorsprong zijn, nogtans door inlijving het Nederduitsch burgerregt ontvangen hebben, als *oceaan*, *officier*, *citroen* enz. Doch hierover in het vervolg nader.

§. 13. De *h* is niets meer dan eene scherpe uitblazing van den adem voor eene klinkletter, en kan dus naauwelijks onder de medeklinkers geteld worden. Vandaar, dat zij in sommige gewesten van ons Vaderland, bij de uitspraak, wordt weggelaten, waar de

algemeene uitspraak die laat hooren. Dus zeggen de Zeeuwen en die van Gouda *arn*, *ond*, *uis*, voor het gewone *haan*, *hond*, *huis*. Ook in de algemeene spreek—en schrijftaal, laat men de *h*, die in *hooren* voorkomt, in *oor* weg.

§. 14. Eenige der bovengenoemde medeklinkers verschillen onderling niet anders, dan in zachtheid of scherpte van uitspraak, en worden dus, met regt, *verwantschapte* medeklinkers genoemd. Tot deze klasse behooren

b en *p*,
d en *t*,
g en *ch*,
v en *f*,
z en *s*.

Van welke de vijf eerste zacht, de vijf laatste scherp zijn. Dit verschil van uitspraak doet zich voor in *bad* en *pad*, *bek* en *pek*, *tob* (tobbe) en *top*; in *dak* en *tak*, *doch* en *toch*, *moed* en *moet*; in *jagen* en *juichen*, *logen* en *loochenen*, *dog* (hond) en *doch*; in *vaam* en *faam*, *veilig* en *feilen*; in *sagen* (versagen) en *zagen*, in *zullen* en *sullen* (sollen). Van deze zijn de *y* en *z* altijd te zacht gekeurd, om eene lettergreep te sluiten; weshalve men, in *geef* en *geeft*, *lees* en *leest*, eene *f* en *s* gedrukt, niettegenstaande men *geven* en *lezen* schrijft. Anders is het met de drie overige zachte letters *b*, *d* en *g*, gelegen. Doch in het vervolg zullen wij hierover meer zeggen.

E. *Zamenvoeging van klinkers, en bijzonder over de twee—en drieklanken.*

§. 15. De zamenvoeging van klinkers geschiedt, of om denzelfden klank te verlengen, of om een' gemengden klank uit te drukken. Tot het eerste oogmerk moet men zich van twee gelijke klinkers bedienen, als *maan*, *been*, *boor*, *muur*. Tot het laatstgenoemde einde worden onderscheidene klinkers bijeengevoegd, uit welke bijeenvoeging twee—en drieklanken geboren worden.

§. 16. Tweeklanken ontstaan door vereeniging van de enkele *A*, *E*, *I*, *O* en *U*, met *E*, *I* of *U*, als *au*, in *dauw*, *Paus*, *laurenes*. *ei*, in *leiden*, *reizen*, *weiden*, in onderscheiding van *lijden*, *rijzen*, *wijden*. *eu*, in *geur*, *kleur*, *reuk*. *ie*, in *brief*, *lief*, *ziel*, *zien*. *oe*, in *doen*, *goed*, *moed*, *zoet*. *ou*, in *goed*, *koud*, *vrouw*. *ui*, in *huid*, *huis*, *ruit*.

Oudtijds was, bij de genoemde, nog een tweeklank *ai* in gebruik; doch deze is thans uit de schrijftaal verbanen, welke daarvoor den tweeklank *ei* in plaats stelt.

Dit geldt ook omtrent *ei* (tusschenwerpsel) en *wei*, zoo als men, in stede van *ai* en *wai*, behoort te schrijven.

Voorts verkrijgt men insgelijks tweeklanken door zamenvoeging van de dubbele *aa*, *ee*, *oo* met *i* of *u*, als

aa, in *baai*, *fraai*, *taai*.

au, in *blauw*, *gaauw*, *flauw*.

ee, in *eeuw*, *leuw*, *sneeuw*.

oo, in *dooi*, *kooi*, *prooi*.

§. 17. Drieklinkers ontstaan door vereeniging van *ie* en *oe* met *u* of *i*, als

ieu, in *kieuw*, *nieuw*.

oei, in *bloei*, *groei*, *moeite*.

F. Zaamenvoeging van medeklinkers.

§. 18. Het verdient hier insgelijks opmerking, dat er in onze taal een aantal medeklinkers zijn, die, in verschillende zamenvoegingen, zonder tuschenkomst van een' klinker, elkander kunnen voortdrijven, en een woord of eene lettergreep aanvangen.

Hieruit ontstaat eene menigte van zaemngestelde medeklinkers, waarvan de meeste ons eene vereeniging van twee, enkele ook van drie medeklinkers aanbieden.

De medeklinkers, welke op die wijze door andere kunnen voortgedreven worden, zijn *ch*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t* en *w*. Van deze ontvangt de *ch* de *s* voor zich in *schaap* enz.; de *l* een groot aantal van medeklinkers, als de *b* in *blauw*, de *f* in *flits*, de *g* in *gimp*, de *k* in *klinken*, de *p* in *plant*, de *s* in *slaan* en de *v* in *vlam*.

Desgelijks wordt de *m* voortgedreven door de *s* in *smaak*; de *n* door de *k* in *knecht*, door de *s* in *snuif*; de *p* door de *s* in *spuit*; de *r* door de *b* in *breed*, door de *d* in

dragen, door de *g* in *gras*, door de *k* in *krassen*, door de *p* in *praten*, door de *t* in *trekken*, door de *v* in *vreugd*, en door de *w* in *wreken*; de *s* door de *p* in *psalm*. De *t* eindelijk krijgt, op gelijke wijze, de *s* voor zich in *staan*, en de *w* de *d* in *dwingen*, de *k* in *kwaad*, de *t* in *twijfel*, en de *z* in *zwenken*. De vereeniging eindelijk van drie medeklinkers, die, in den aanvang van een woord of lettergreep, elkander voortdrijven, doet zich voor in *schrik*, *spraak* en *strand*, waar de *s* beurtelings in zamenvoeging met *ch* en *r*, met *p* en *r* en met *t* en *r* voorkomt.

§. 19. Voorts zij, bij deze gelegenheid, nog met een woord aangemerkt, dat wij, in uitheemsche woorden, ook somwijlen eene vereeniging van medeklinkers gebruiken, die anders aan onze taal vreemd is, als van *ph*, in klank gelijk aan onze *f*, in *phebus*, *phedra*, van *th* in *Themistocles*, *apotheker*, enz.

G. Zamenvoeging van klinkers en medeklinkers tot lettergreepen en woorden.

§. 20. Door vereeniging van klinkers en medeklinkers ontstaan lettergreepen en woorden. Een klinker nogtans kan somwijlen, op zich zelve, eene lettergreep, ja een woord uitmaken, als de *a* en *o* in *ader*, *over*, het *ij*, de *a* (eene rivier), *u*, voornaamwoord enz. Meestal echter komen, ter vorming van eene lettergreep, ten minste één klinker en medeklinker bijeen; dikwerf ook ont-

staat dezelve, of door vereeniging van onderscheidene klinkers, of van klinkers en medeklinkers, op verschillende wijzen zamengevoegd, gelijk uit de volgende voorbeelden blijken kan: *gij, wij, nu; ik, op, nu, ei, ooi; zee, zie, koe; aan, een, ook; man, bek, bok, lijk; gaan, heen, boom, muur, boek, buik; band, melk, lint, bont, munt; brars, weent, loopt, huurt; markt, werkt, bindt, torsch, heer, acht; slag, vlug, slaan, bleek, bruin; draai, groei; brand, stond; stuart, gloort; strand, sprank; spreidt, stroomt.*

§. 21. Eene lettergreep, en, als zoodanig, ook één klinker kan, blijken de opgegevene voorbeelden, een woord uitmaken. Veelal nogtans bestaan de woorden uit twee of meer lettergrepen, als *vader, bestuurder, regtvaardigheid, goedertierenheid, ongerechtigheden, konstantinopolitanen, overalometegenwoordigheid*; welke woorden ons van twee tot negen lettergrepen aanbieden.

H. Over eenvoudige, of zamengestelde woorden.

§. 22. De woorden zijn eenvoudig, of zamengesteld. Tot de eenvoudige behoren niet alleen die woorden, welke men *stam—* of *wortelwoorden* noemt, omdat zij niet van andere, meer of min bekende, woorden zijn afgeleid, als *berg, huis, groot, goed* enz., maar ook de afgeleide, als *gebergte, huisselijk, grootheid, goedheid*

enz.—*Zamengestelde* worden daarentegen zijn die, welke uit twee of meer woorden tot één zijn zamengesmolten, als *bergrot, huisdier, grootmoedig, goedwillig, huisgodsdienst*. Men kan ook vier, ja vijf woorden tot een zamenvoegen, als blijkt uit *veeartsenijkunsttoefenschool*; doch over het geheel zijn die zamenstellingen, welke uit meer dan driewoorden bestaan, als onbehagelijk en duister af te keuren.

§. 23. Daar de meeste der onderscheidene taal— of rededeelen, die wij straks nader zullen doen kennen, voor verschillende zamenstellingen vatbaar zijn, is het getal van zamengestelde woorden zeer aanzienlijk.

Zie hier eenige voorbeelden tot eene proeve. Twee of drie zelfstandige naamwoorden vindt men bijeen in *huisdier, huisgodsdienst*; twee bijvoegelijke naamwoorden in *grootmoedig, goedwillig*; een zelfstandig en bijvoegelijk naamwoord in *goudgeel, gunstrijk*, en omgekeerd in *hoogmoed, grootspreker*; een voorzetsel en zelfstandig naamwoord in *overmoed, tegenspoed*; een werkwoord en zelfstandig naamwoord in *drinkgeld, rekenkunst*; een werkwoord en bijvoegelijk naamwoord in *gedenkwaardig*.

§. 24. Voorts moet, ten aanzien der zamenstellingen, nog worden opgemerkt, dat hetgene de beteekenis van het geheele woord het meest bepaald, daarbij altijd vooraan geplaatst wordt. Dus beteekent *huisdier* een dier, dat bij menschen verkeert, in tegenstelling van die, welke, uit hunnen aard, dezelve schuwen. Van-

daar ook, dat, bij voorbeeld, *werkhuis* geheel iets anders beteekent dan *huiswerk*, als gevende het eerste een huis te kennen, geschikt om te werken, het laatste een werk, dat in huis verrigt wordt.

11. HOOFDSTUK.

OVER DE ONDSCHIEDENE TAAL—

OF REDEDEELEN.

A. Algemeen overzicht van dezelve.

§. 25. De woorden, welke het samenstel eener tale uitmaken, zijn van onderscheiden aard, en dragen verschillende benamingen. Die, welke eenig, op zich zelf bestaand, levend, of levenloos voorwerp aanduiden, of ook een voorwerp, dat wij ons, als op zich zelf bestaande, voorstellen; dragen den naam van *zelfstandige naamwoorden*.— Wil men een' persoon of eene zaak nader bepalen, of ook algemeen beschouwen, zoo bedient men zich van *lidwoorden*.— De eigenschap of hoedanigheid der personen of zaken, van welke men spreekt, wordt door *bijvoegelijke naamwoorden* uitgedrukt. — Om het getal van zekere voorwerpen aan te duiden, maakt men van *telwoorden* gebruik. — Ten einde in eene samenhangende rede, door het gedurig herhalen van de namen der voorwerpen, de aandacht

niet te vermoelen en te verwarren, bedient men zich van kleinere woorden, die de plaats van dezelve vervangen, en, uit dien hoofde, den naam van *voornaamwoorden* dragen. — Die woorden, welke dienen, om de werking van een voorwerp, en in het algemeen alles, wat men daarvan zeggen wil, uit te drukken, worden *werkwoorden* genoemd, en maken, nevens de zelfstandige naamwoorden, het gewigtigst deel der rede uit, aangezien geen volkomene zin zonder dezelve kan plaats hebben. — De werking, toestand, of wat het zijn moge, door de werkwoorden, of ook de meelantigheid, door het bijvoegelijk naamwoord uitgedrukt, heeft dikwerf eene nadere wijziging of bepaling noodig. Te dien einde, gelijk mede om eenige omstandigheid van tijd, plaats en wat dies meer zij aan te duiden, bedient men zich van *bijwoorden*. — Eene andere klasse van woorden, die den naam van *voorzetsels* dragen, is geschikt, om de betrekking der voorwerpen op elkander, of ook om, met achtervoeging van een zelfstandig naamwoord, eenige omstandigheid uit te drukken. — Ten einde het onderling verband van onderscheidene zinsneden, of ook van geheele volzinnen aan te duiden, bedient men zich van eene soort van woorden, welke, uit hoofde van deze hunne bestemming, *voegwoorden* genoemd worden. — Wanneer het einde, ik enkel te doen is, om zekere aandoening of gewaarwording uit te drukken, heeft de taal ook daarvoor eene bijzondere klasse van woorden, die den naam van *tusschenwerpsels* dragen.

Al de opgenoemde soorten van woorden komen, met uitzondering van de lidwoorden, waarvan sommige talen verstoken zijn, in alle talen voor, en maken de noodzakelijke bestanddeelen van dezelve uit.

§. 26. Volgens de boven gedane opgave, heeft de Nederduitsche taal, met de meeste talen, de tien volgende taal- of rededeelen gemeen.

1. Zelfstandige naamwoorden.
2. Lidwoorden.
3. Bijvoegelijke naamwoorden.
4. Telwoorden.
5. Voornaamwoorden.
6. Werkwoorden.
7. Bijwoorden.
8. Voorzetsels.
9. Voegwoorden.
10. Tusschenwerpsels.

Over elk dezer taaldeelen zullen wij, naar de voorgestelde orde, afzonderlijk nader spreken.

B. Over de zelfstandige naamwoorden.

§. 27. Zelfstandige naamwoorden dienen, om een persoon of eene zaak, waarvan gesproken wordt, uit te drukken, hetzij die, als zelfstandigheid, met der daad in de Natuur aanwezig zij, hetzij, als zoodanig, alleen in onze beschouwing besta, als *man, vrouw, boom,*

huis, tavel, deugd, schoonheid, enz.

§. 28. Men kan de zelfstandige naamwoorden in twee hoofsoorten onderscheiden, *eigene* namelijk, en *gemeene*. *Eigene* zijn die, welke slechts aan één' persoon of ééne zaak, met uitsluiting van andere, behoren, als *Jan, Pieter, Nederland, Amsterdam, Parijs*; *gemeene* worden diegene genoemd, welke op alle voorwerpen van dezelfde soort passen, of althans aan meerdere gemeen zijn, als *mensch, man, vrouw, dier, hond, stad, land deugd, gerechtigheid, enz.*

§. 29. Voorts zijn er onder de zelfstandige naamwoorden ook zoodanige, die een voorwerp *verkleind* uitdrukken, en die den naam van *verkleinwoorden* dragen. Deze verkleining geschiedt door *je, tje* of *pje* achter de woorden te voegen, als *dorpje, koetje, boompje*. Voor *je* of *jen* gebruikt men ook wel *ken*, als *kindeken, jongskén*. Oudtijds waren ook de verkleiningsuitgangen *kijn* en *lijn* in gebruik, als *windekijn, maagdelijn, oogelijn*.

§. 30. Verder moeten wij, met opzigt tot de zelfstandige naamwoorden, nog op drie bijzonderheden acht geven, en wel 1) op hunne *geslachten*, 2) op hunne *getallen*, 3) op hunne *naamvallen*. Beginnen wij met de *geslachten*.

a. Over de *geslachten* der *zelfstandige naamwoorden*.

§. 31. De opmerking, dat in alle levende voorwerpen in de Natuur zich tweederlei geslacht voordoet, heeft de menschen reeds vroeg en vrij algemeen op het denkbeeld gebragt, om ook in de talen, en met name in die deelen van dezelve, of die woorden, welke een' persoon of eene zaak aanduiden, eene soortgelijke onderscheiding in te voeren. Daar men echter begreep, dat niet alle voorwerpen, of liever niet alle benamingen van dezelve, gevoegelijk onder een der beide geslachten konden gebragt worden, heeft men eenige van deze rangschikking uitgezonderd, en dezelve als *onzijdig*, of tot geenerlei geslacht behorende, aangemerkt. Voor zooverre echter deze laatste, evenzeer als de beide eerste, door een bijzonder kenmerk onderscheiden zijn, heeft het gewone gebruik aan de meeste talen, en onder deze ook aan de onze, drierlei geslacht toegekend, het *mannelijke* namelijk, het *vrouwelijke* en het *onzijdige*. — Welke de grond dezer verschillende geslachtsbepaling voor de talen in het gemeen, en voor de onze in het bijzonder, zij, kan hier niet onderzocht worden; genoeg zij het, eenige aanmerkingen voor te dragen, geschikt ter onderkenning van de drie geslachten, welke waarneming wij in onze taal, reeds van de vroegste tijden aan, standvastig aantreffen.

§. 32. Het onderscheiden geslacht onzer zelfstandige naamwoorden is voornamelijk kenbaar in de lidwoorden, die dezelve veelal voorafgaan, en hunne verbuiging, en wel het meest in het lidwoord *de*, als waarvan het on-

zijdige het de woorden, die tot dit geslacht behooren, zeer zichtbaar van de overige onderscheidt. Om het geslacht van ieder woord te kennen, en zich voor stootende mislagen in dezen te hoeden, moet men noodzakelijk eene woordenlijst raadplegen, waarin het geslacht der woorden, volgens het eenparige gebruik der netste schrijver, is opgegeven. Er zijn echter eenige algemeene regelen en waarnemingen hieromtrent door kundige Taalbeoefenaars voorgesteld, die wij, voor zooverre zij niet aan te veel uitzonderingen onderhevig zijn, hier kortelijk zullen laten volgen.

§. 33. Mannelijk zijn:

1. Alle eigennamen van mannen, als *Jakob, Pieter, Willem*, enz.

2. Alle namen van mannelijke eigenschappen, waardigheden en bedieningen, als *broeder, vader, heer, koning, vorst, koopman*, enz.

3. Alle zelfstandige naamwoorden, op *aar, er* en *ier* uitgaande, die, hetzij van werkwoorden, hetzij van andere zelfstandige naamwoorden afgeleid, eenen werkenden mannelijken persoon aanduiden, als *makelaar, wandelaar, kuiper, verwer, en logenaar, zondaar, koetier, tuinier*, enz.

4. Die zelfstandige naamwoorden, op *er* uitgaande en van werkwoorden afgeleid, welke van den werkenden persoon, ter beteekenis van het werktuig, waarmee men iets verrigt, zijn overgebracht, als *snuiter, stoffer, veger, wijzer*, enz.

5. Zulke woorden, die, ofschoon op zich zelve van een ander geslacht zijnde, ter aanduiding van mannen, in zekere betrekking of hoedanigheid beschouwd, gebruikt worden, als *bloed, ondegel, booswicht, blaaskaak, brekspel, lidmaat, voorspraak*, en meer andere.

6. De namen van steenen, wanneer zij een' bijzonderen steen aanduiden, als *agat, diamant, saffier*.

7. De woorden, die op *dom* uitgaan, wanneer zij eene gesteldheid, magt of staat uitdrukken, als *adelendom, eigendom, ouderdom, rijkdom*, enz.—Van andere woorden op *dom*, die onzijdig zijn, zal straks nader gesproken worden.

8. Woorden, die op *em* en *sem* uitgaan, als *adem, bodem, balsem, bliksem*; gelijk ook die, welke uit *lem* en *rem* tot *lm* en *rm* zijn ingekort, als *galn, halm, helm, ualm, arm, scherm, storm*, enz.

§. 34. Vrouwelijk zijn:

1. Alle eigennaamen van vrouwen, als *Cornelia, Maria, Elizabet*, enz.

2. Alle namen van vrouwelijke eigenschappen, waardigheden of bedieningen, als *zuster, dienstmaagd, braker, kamenier*, enz. Hiervan is alleen *wijf* uitgezonderd.

3. Zulke woorden, die van mannelijke zelfstandige naamwoorden, met achtervoeging van *in, es* en *ster*, zijn afgeleid, of ook den mannelijken uitgang *er* in *ster* veranderen, en eene vrouw aanduiden, als *koningin, vriendin, minnares, zondares, herbergierster, tuini-*

erster, voedster, loopster, zangster, enz.

4. De naamen van bijzondere letteren, als de *a*, de *b*, enz.

5. De cijfergetallen, wanneer zij op zich zelve stoffelijk uitgedrukt worden, als de *zes*, de *negen*, de *dertig*, enz.

6. De woorden, op *schap* uitgaande, die, van bijvoegelijke naamwoorden afgeleid, eene hoedanigheid aanduiden, als *blijdschap*, *dronkenschap*, *gramschap*; — ook die op denzelfden uitgang, welke, van zelfstandige naamwoorden afkomstig, eene algemeenheid van personen in een vergaderd lichaam te kennen geven, als *broederschap*, *priesterschap*, *vroedschap*. Van de onzijdige woorden op *schap* zullen wij straks nader spreken.

7. De woorden, die den uitgang *heid* achter een bijvoegelijk naamwoord of deelwoord hebben, en dus eene hoedanigheid beteekenen, als *goedheid*, *regtvaardigheid*, *wellevendheid*, *uetsprekendheid*, enz.

8. De woorden, op *ij* uitgaande, en van zelfstandige naamwoorden afgeleid, die eenen staat, eene bediening of werking aanduiden, als *abdiij*, *artsenij*, *burgerij*, *dieverij*, *maatschappij*, *schilderij*, voor welk laatste wel eens, verkeerdelijk, *het schilderij* gezegd wordt.

9. De woorden, die op *ing* uitgaan, en, van werkwoorden herkomstig, derzerver dadelijke werking aanduiden, als *aansporing*, *belooning*, *toezegging*, *vermaning*, enz.

10. De woorden op *nis*, die, van werkwoorden, of ook van zelfstandige naamwoorden of deelwoorden herkomstig, eene daad of gesteldheid beteekenen, als *geschiedenis*, *behoudenis*, *belijdenis*, *gelaftenis*, *geheimenis*, *gedachtenis*, *gesteltenis*. Hiervan is *vonnis* uitgezonderd, dat onzijdig is, welk geslacht ook dikwijls, hoezeer ten onregte, in *getuigenis* gehoord wordt.

11. De woorden, op *te* eindigende, die van bijvoegelijke naamwoorden of deelwoorden afkomen, als *hoogte*, *diepte*, *gedrante*, *gedachte*, enz. — gelijk ook die op denzelfden uitgang, welke hunnen oorsprong van werkwoorden hebben, als *begeerte*, *behoefte*, *klagte*, *schaamte*, enz. Hetzelfde geslacht houdt, ook bij afkaping der *e*, in de meeste woorden van dien oorsprong stand, als *dragt*, *drift*, *kragt*, enz.

§. 35. Onzijdig zijn:

1. De namen van landen, plaatsen en steden, die, wanneer zij, zonder naderé omschrijving, voorkomen, geen lidwoord vooraan nemen, als *Holland*, *Frankrijk*, *Engeland*, *Amsterdam*, *Parijs*, *Rijswijk*, enz. Voor deze een bijvoegelijk naamwoord plaatsende, zegt men *het magtige Frankrijk*, *het volkrijke Parijs*, *het vrede sluitende Rijswijk*, enz. Die namen van landen en plaatsen daarentegen, die een lidwoord vooraan hebben, schikken zich, in hun geslacht, naar hunnen inwendigen aard of bijzonderen uitgang, als *de Betuwe*, *de Veluwe*, *de Krim*, *de Lemmer*, *het Gooi*, enz.

2. De woorden, die eene algemeenheid van stoffe of

erts aanduilen, als *het doek, graan, diamant, koper, goud, steen, ijzer*, enz.

3. Bijvoegelijke naamwoorden, als zelfstandige gebruikt, bij voorbeeld, *het diep, rond, ruim*; ook zulke woorden, die, eigenlijk de onbepaalde wijze van een werkwoord uitmakende, voor zelfstandige gebruikt worden, als *het drinken, eten, leven*, enz.

4. Zelfstandige naamwoorden, welke een' verkleinen- den uitgang hebben, als *het meisje, mannetje, jongskens, kindeken*, enz.

5. De woorden, welke, op *sel* uitgaande, en van werkwoorden afkomstig, eene voortgebragte zaak, werking of werktuig beteekenen, als *baksel, brúuwsel, maksel, schepsel*, enz.

6. De woorden, op *te* uitgaande, die van een ander zelfstandig naamwoord afstanmen, als *gebeente, gebergte, gedeelte, gevogelte*, enz.

7. De woorden, die van de onbepaalde wijze der werkwoorden, met wegwerping van *en*, en voorzetting van *ge*, afkomen, en de werking van dezelve, of ook de bewerkte zaak aanduiden, als *het geraas, geróep, gerij, gedonder, gejammer, gebak, gebouw, gebraad*, enz. Het voorvoegsel *ge* echter wordt weggelaten in woorden, afkomstig van werkwoorden, die met onscheilbare voorzetsels zijn zamengesteld, als *het beleg, berouw, ontwerp, verblijf*, enz.

8. Die woorden op *schap*, welke eene bediening, waardigheid of gesteldheid aanduiden, als *het burger-*

schap, meesterschap, priesterschap, enz.

9. Die woorden op *dom*, welke een algemeen lichaam of gezelschap van personen beteekenen, als *het vorstendom, heidendom, priesterdom*, enz.

§. 36. Behalve deze algemeene regelen tot onderkenning der geslachten, moeten wij nog eenige bijzondere waarnemingen, rakende dezelve, voordragen.

1. Er zijn eenige zelfstandige naamwoorden, die *gemeenslachtige* genoemd worden, omdat zij, of mannelijk, of vrouwelijk zijn, naar mate zij van een' man, of eene vrouw gebruikt worden. Hiertoe behooren *bode, boel, gemaal, gezet, gids*, enz., gelijk ook de woorden met *genoot* zamengesteld, als *deelgenoot, echtgenoot, lotgenoot*, mitsgaders die, welke op *ling* eindigen, als *jongeling, kweekeling, vondeling*, enz.

2. Desgelijks zijn er zelfstandige naamwoorden, die *gelijk*—of *zelfslachtige* genoemd worden, omdat zij, van welke der beide seksen zij ook gebruikt worden, altijd het hun eigen, hetzij mannelijk, hetzij vrouwelijk, hetzij onzijdig, geslacht behouden. Zoo zijn *arend, kemel, leeuwerik, olifant, vink, vos*, en meer anderen, altijd mannelijk, ofschoon zij ook van wijfjes gebezigd worden. Daarentegen blijven *duif, kraai, musch, slang*, en meer anderen, altijd vrouwelijk, ofschoon zij ook van mannetjes gebruikt worden. Desgelijks worden de onzijdige woorden *kind* en *paard* onverschillig van een' jongen of een meisje, een' hengst of eene merrie gebezigd.

3. Sommige zelfstandige naamwoorden hebben door den

tijd eenige verandering van geslacht ondergaan, en komen daarvoor in twee, en een enkel zelfs in drie geslachten voor. Dus waren *dood* en *tijd*, die thans veelal mannelijk zijn, oudtijds ook vrouwelijk, als blijkt uit de spreekwijzen *te dier tijd*, *in der tijd*, *ter dood lren-gen*, enz. *Beest* en *feest*, thans doorgaans alleen onzijdig, waren oudtijds meestal vrouwelijk; en vandaar nog de spreekwijzen *de beest speelen*, *ter feest gaan*. Hetzelfde geldt omtrent oog en oor; van welk laatste het vrouwelijke geslacht zich nog voordoet in de spreekwijze *ter ooren komen*. *Oorlog* komt in alle drie de geslachten voor; doch het mannelijke is daarin wel het algemeenste.

b. Over de getallen der zelfstandige naamwoorden.

§. 37. De zelfstandige naamwoorden komen in twee getallen voor, naar mate een persoon of eene zaak algemeen genomen, of meerlere van dezelfde soort bedoe'd worden. Het eerste noemt men het *enkelvoudige*, het laatste het *meervoudige* getal.

§. 33. Het *meervoud* wordt gewoonlijk gevormd door achtervoeging van *n* of *en*, en *s* achter het enkelvoud.

I. De woorden, die in het enkelvoud op de zachte *e* uitgaan, nemen in het meervoud doorgaans eene *n* achter zich, als *einden*, *begeerten*, *beloften*, *gedachten*, enz. Van *einde*, *begeerte*, enz. — Sommigen voegen in deze

woorden wel eens de *s* achter de *n*, als *einders*, *begeertens*; doch dit gebruik is af te leeren, als behelzende eene nuttelooze zamenvoeging van twee kenteekenen van het meervoud.

2. De woorden, op eenen medeklinker eindigende, hebben in het meervoud veelal *en* achter zich, als *boeken*, *menschen*, *troonen*, *vrouwen*, *vruchten*, enz. van *boek*, *mensch*, *troon*, *vrouw*, *vrucht*.

3. In eenige zelfstandige naamwoorden wordt het meervoud alleen door achtervoeging van *s* gevormd, voornamelijk in die, welke in het enkelvoud op *en* eindigen, gelijk mede in de verkleinwoorden, als *genoegers*, *verlangens*, *mannetjes*, *uijffjes*, *kindekens*, enz.

4. Andere zelfstandige naamwoorden vormen hun meervoud op tweederlei wijze, als *mans* en *mannen* van *man*, *zoons* en *zonen* van *zoon*, *broeders* en *broederen* van *broeder*, *vaders* en *vaderen* van *vader*, *appels* en *appelen* van *appel*, *schepsels* en *schepselen* van *schepsel*, enz.

5. Eindelelijk zijn er zelfstandige naamwoorden, die, in het meervoud, bij hunnen regelmatigigen uitgang ook dien van *ers* of *eren* aannemen, of alleen ook de laatste uitgangen hebben, als *volken* en *volkeren* van *volk*, *bladen* en *bladers* of *bladeren* van *blad*, *beenen* en *beenders* of *beenderen* van *been*, *kinders* of *kinderen* van *kind*, *runders* of *runderen* van *rind*, enz. — Ten aanzien van deze woorden echter moet aangemerkt worden, dat hun meervoud op *ers* en *eren* niet regelmatig

van het thans gebruikelijke enkelvoud, maar van een verouderd op *er* komt. Dus behooren *bladers*, *bladeren*, *kinders*, *kinderen*, *beenders*, *beenderen*, *runders*, *runderen*, eigenlijk tot het ongebruikelijke enkelvoud *blader*, *kinder*, *beender*, *runder*, enz.

§. 39. Eenige zelfstandige naamwoorden worden alleen in het enkelvoud gebruikt; van andere weder alleen het meervoud gebezigd. Tot de eerste behooren, onder vele andere, de woorden *hoogmoed*, *toorn*, *hoop*, *troost*, enz.; tot de laatste *voorouders*, *inkomsten*, *gebroeders*, *onkosten*, enz.

c. Over de naamvallen.

§. 40. De zelfstandige naamwoorden, in betrekking tot elkander, of ook tot andere woorden komende, ondergaan in onze, even als in vele andere talen, eenige verandering of verbuiging in hunnen uitgang, door welke die betrekking wordt aangeduid. Die veranderingen worden *naamvallen* genoemd.

§. 41. Op zich zelve beschouwd, hebben onze zelfstandige naamwoorden eigenlijk slechts twee dergelijke veranderingen, door achtervoeging namelijk van *s* of *en*, beide ter aanduiding van den zoogenaamden *genitivus* of tweeden naamval dienende, en dus inderdaad niet dan twee onderscheidene vormen van denzelfden naamval uitmakende. Men merkt dezelve op in de uitdrukkingen *Vondels treurspelen*, *de wet des Heeren*, 's

menschen leven, en meer dergelijke. De *s*, die thans gemeenlijk alleen in zelfstandige naamwoorden van het mannelijke of onzijdige geslacht gebruikt wordt, behoorde oudtijds ook tot het vrouwelijke, als blijkt uit *Mariaas beeldenis*, *zusters dochter*, gelijk mede uit de zamengestelde woorden *stadspoort*, *zonsverduistering*, enz.

§. 42. Voor meer verbuigingen zijn de lidwoorden *de* en *een* vatbaar, die meestal vóór onze zelfstandige naamwoorden geplaatst worden. Zij strekken derhalve ter aanvulling van hetgene in dezen aan de laatstgenoemde ontbreekt, en wijzen den naamval aan, waarin een zelfstandig naamwoord, volgens het verband der rede, moet voorkomen. Op derzelver veranderingen, in vereeniging met die van het zelfstandig naamwoord, acht gevende, kan men in onze taal vier naamvallen onderscheiden, aan welke wij liefst den naam van eersten, tweeden, derden en vierden naamval geven. Gemeenlijk onderscheidde men, in navolging der Latijnen, zes naamvallen, en noemde dezelve, op hun voorbeeld, *nominativus*, *genitivus*, *dativus*, *accusativus*, *vocativus* en *ablativus*. Doch de Latijnen hadden goede redenen voor deze onderscheiding, omdat hunne zelfstandige naamwoorden inderdaad voor zes verbuigingen vatbaar waren. Wij daarentegen missen het vermogen, om de twee laatstgenoemde naamvallen door verbuiging aan te duiden, daar de *vocativus*, die in toespraken gebruikt wordt, bij ons altijd met den *nominativus* of eersten

naamval overeenkomt, en hunne *ablativus* in onze taal altijd door behulp van voorzetsels wordt uitgedrukt. Met hunne verdeeling laten wij billijk ook hunne benamingen der naamvallen varen, op welker juistheid buitendien niet weinig valt aan te merken.

§. 43. De tweede en derde naamval wordt bij ons ook met behulp van voorzetsels uitgedrukt, of liever omschreven. Dus zegt men, voor *eens* of *des konings*, *eener* of *der zaak*, *eens* of *des woords*, ook van *eenen* of *van den koning*, *van eene* of *van de zaak*, *van een* of *van het woord*. Eene gelijke omschrijving met het voorzetsel *aan* gebruikt men bij den derden naamval, waar dezelve, vooral in woorden van het vrouwelijke en onzijdige geslacht, nog gemeenzamer is, dan bij den tweeden. Ten voorbeelde diene *aan eenen* of *den koning*, *aan eene* of *de vrouw*, *aan een* of *het land*, waarvoor men, in het eerste geval, ook *eenen* of *den koning*, in het tweede (doch alleen in den deftigen stijl) *eener* of *der vrouwe* zegt. Nog zeldzamer (schoon in den verhevenen stijl niet geheel ongemeen) is het gebruik van *eenen* of *den lande*.

§. 44. Het gebruik der naamvallen vereischt ook eene korte opheldering. De eerste heeft dan plaats, wanneer een persoon of eene zaak, op zich zelve en zonder eenige betrekking tot iets voorafgaande, als het onderwerp der rede voorkomt, waarvan eenig bedrijf, lijden, eenige toestand, eenig zijn of worden, beschreven wordt, bij voorbeeld, *de vader spreekt*, *de hond wordt geslagen*, *het*

kind slaapt, *de lelie is wit*, *de boom wordt groot*, enz. Dezelfde naamval wordt onder ons bij aanspraken gebezigd, als *geloof mij*, *o koning!* *hoort naar mij*, *kinderen!*

§. 45. De tweede naamval dient, om de betrekkingen der zelfstandige naamwoorden tot elkander aan te duiden; en, daar deze betrekkingen menigvuldig zijn, is ook het gebruik van dezen naamval zeer onderscheiden. Dus drukt dezelve eene werkende oorzaak uit in *David's Psalmen*, *Vondels gezangen*; een' eigendom in *de heer d's huizes*, *'s konings goederen*; een ondergaan of lijden in *Jobs plagen*, *'s Heilands lijden*; de soort, of het geheel, waartoe iets behoort, in *een teg waters*, *eene menigte volks*, en eene menigte andere betrekkingen, welker opgave te lang zou vallen.

§. 46. De derde naamval dient, om het doel of einde van eene handeling uit te drukken. Men plaatst daarin die personen of zaken, aan welke iets gegeven of ontnomen wordt, ten wier gevalle, tot wier nut of nadeel iets geschiedt, als *ik geef u dit boek*, *ontneem hem dien stok*, *doe mij het genoegen*, *de meester overhoort den kinderen hunne les*, *de wandeling heeft hem goed gedaan*, *die wonde veroorzaakt mij veel pijn*. Ook wordt dezelve gebruikt, om eene gelijkheid aan te duiden, als *beide leerlingen zijn elkander gelijk in vorderingen*.

§. 47. De vierde naamval dient tot aanleiding van die voorwerpen, op welke de handeling, door het werkwoord uitgedrukt, onmiddellijk overgaat, als *de man*

slaat zijnen hond, de meester onderwijst den leerling, de deugd brengt haar loon mede.

Voorts krijgen de voorzetsels, in onze taal, algemeen den vierden naamval achter zich.

C. Over de lidwoorden.

§. 48. De lidwoorden worden vóór de zelfstandige naamwoorden geplaatst, en dienen, om de voorwerpen, door dezelve uitgedrukt, of bepaald, of onbepaald voor te stellen. Zij zijn tweederlei, het bepalende en niet bepalende. Het eerste luidt *de* voor het mannelijke en vrouwelijke, en *het* voor het onzijdige geslacht; het tweede *een* voor het mannelijke en onzijdige, en *eene* voor het vrouwelijke geslacht.

§. 49. Deze lidwoorden zijn uitnemend dierstig, om aan de voorstelling onzer denkbeelden eene meerdere juistheid en naauwkeurigheid te geven. Wanneer ik, bij voorbeeld, zeg *geef mij brood*, zoo verlang ik in het algemeen dat voedsel te hebben, hetwelk men *brood* noemt. Met het zeggen *geef mij een brood*, vraag ik naar eene der onderscheidene hoeveelheden van dat voedsel, die *brooden* heeten, zonder of de grootte, of de soort nader te bepalen. Zeg ik eindelijk *geef mij het brood*, zoo vraag ik naar eene bepaalde, en in hare soort en grootte reeds bekende hoeveelheid van hetzelfde voedsel.

§. 50. Verder dienen de lidwoorden, zoo als wij te

voren reeds aanmerkten, om, bij hunne plaating voor zelfstandige naamwoorden, derzelver geslacht aan te duiden, en het onvolkmene van derzerver verbuiging eenigermate aan te vullen. Ter opheldering hiervan zal het noodig zijn, de verbuiging der lidwoorden in de onderscheidene geslachten op te geven. Bij deze opgave zullen wij het lidwoord telkens van een zelfstandig naamwoord doen vergezeld gaan, waardoor het te voren gezegde omtrent de naamvallen tevens eenig nader licht ontvangen zal.

§. 51. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord *de* met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud en meervoud, in de drie geslachten.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>nv. de man.</i>	<i>de vrouw.</i>	<i>het kind.</i>
2. <i>—des mans, of van den man.</i>	<i>der vrouw, of van de vrouw.</i>	<i>des kinds, of van het kind.</i>
3. <i>—den, of aan den man.</i>	<i>aan de vrouw, of aan de vrouw.</i>	<i>het kind, den kinde, of aan het kind.</i>
4. <i>—den man.</i>	<i>de vrouw.</i>	<i>het kind.</i>

Meervoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>nv. de mannen.</i>	<i>de vrouwen.</i>	<i>de kinderen.</i>
2. <i>—der, of van de</i>	<i>der vrouwen, of van de</i>	<i>der, of van de kin-</i>

mannen.	van de vrouwen.	deren.
3.—den, of aan de mannen.	de, der, of aan de vrouwen.	den, of aan de kinderen.
4.—de mannen.	de vrouwen.	de kinderen.

§. 52. Voorbeeld der verbuiging van het lidwoord *een* met een zelfstandig naamwoord, voor het enkelvoud, in de drie geslachten.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. nv. een vader.	eene daad.	een geslacht.
2.—eens vaders, of van eenen vader.	eener, of van eene daad.	eens geslachts, of van een geslacht.
3.—eenen, of aan eenen vader.	eener, eene, of aan eene daad.	eenen geslachte, een, of aan een geslacht.
4.—eenen vader.	eene daad.	een geslacht.

D. Over de bijvoegelijke naamwoorden.

§. 53. Bijvoegelijke naamwoorden worden die woorden genoemd, welke de hoedanigheid of eigenschap van een' persoon of eene zaak, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt, aanduiden, als *schoon, helder, liefelijk*, enz., en tot dat einde bij de zelfstandige naamwoorden gevoegd worden, bij voorbeeld, *eene schoone bloem, een helder water, eene liefelijke stem*.

§. 54. Zij zijn, of oorspronkelijk, als *groot, klein, smal, schoon, breed, goad, kwad*, enz., of door afleiding en zamensstelling gevormd, als *eerlijk, heilzaam, goeddadig, barmhartig, zagtmoedig*.

§. 55. Tot de afgeleide bijvoegelijke naamwoorden behooren ook de deelwoorden, die van werkwoorden hunnen oorsprong hebben, als *beminnend*, en *bemind* van *beminnen*, *leerende* en *geleerd* van *leeren*, *zingende* en *gezongen* van *zingen*. Zij worden, even als de overige bijvoegelijke naamwoorden, bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, bij voorbeeld, *de beminnende moeder, de beminde dochter; het leerende kind, de geleerde man; de zingende vogel, het gezongene lied*.

§. 56. De voornaamste uitgangen der afgeleide, of zamengestelde bijvoegelijke naamwoorden zijn *baar, ig, lijk, loos,zaam, achtig* en *haastig*. Derzelver betekenis vereischt eene korte verklaring.

1. De uitgang *baar*, afkomstig van het werkwoord *baren*, dragen, voortbrengen, heeft een' werkenden zin, wanneer hij bij zelfstandige naamwoorden gevoegd wordt, als *dinkbaar, vruchbaar, blijkbaar*; Doch een' lijdenden, wanneer hij achter het zakelijke deel van een werkwoord komt, als *eetbaar, kenbaar, leesbaar*, dat is, *die of dat gegeten, gekend, gelezen kan worden*.

2. De uitgang *ig* duijt den aard van, of eene geniegdheid tot iets aan, als blijkt in *haastig, levendig, willig, vlijtig, hoofdijg, handig*, enz.

3. De uitgang *lijk*, afkomstig van *lijken, gelijken*,

wordt zoo achter zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, als achter werkwoorden gevoegd. In het eerste geval duidt deze 've de aard of het wezen der zake aan, als *goddelijk, koninklijk, eerlijk, ziekelijk, zinnelijk*; in het laatste drukt dezelve de geschiktheid of het vermogen uit om iets te doen of te lijden, als *behagelijk, betamelijk, bedriegelijk, sterfelijk, verleidelijk, verachtelijk*, e. z.

4. De uitgang *loos*, gesproken uit den onvolmaakt verledenen tijd van het oude *liezen*, dat in *verliezen* overig is, geeft eene berooving of ontbering te kennen, en komt, of achter zelfstandige naamwoorden, als *hoopeloos, magteloos, moedeloos, vruchteloos*; of achter het zakelijke deel van een werkwoord, als *achteloos, redeloos*, enz.

5. De uitgang *zaam*, achter zelfstandige naamwoorden komende, duidt eene gelijkheid, of ook de geneigd tot iets aan, als *deugdzaam, heilzaam, minzaam*, enz. Bij het zakelijk deel van een werkwoord gevoegd, geeft dezelve de geschiktheid of het vermogen tot iets te kennen, als *grofzaam, leerzaam, gehoorzaam, spaarzaam*, enz.

6. De uitgang *achtig* heeft tweederlei beteekenis, naar mate dezelve den klemtoon al, of niet ontvangt. In het eerste geval beteekent dezelve zoo veel als hebbende, als *deelachtig, woonachtig, waarachtig*. In het laatste, wanneer de klemtoon op het eerste deel der zamenstelling valt, drukt dezelve eenige gelijkheid of

overeen komt uit, als *aardachtig, logenachtig, zwartachtig*, enz.

7. De uitgang *haftig*, eindelijk, afkomstig van het oude *haven*, hebben, geeft te kennen, dat iets waarlijk, en in eene ruime mate, de eigenschap van iets heeft. Dezelve komt voor in de woorden *ernsthartig, manhaftig, heldhaftig* en meer andere.

§. 57. Door achtervoeging van den uitgang *de* of *ste* worden van de hoofdgetallen ook bijvoegelijke naamwoorden afgeleid, als *tweede, derde, vierde, honderdste, duizendste*, enz. *Eerste*, waar zich de laatstgenoemde uitgang mede vertoont, is de overtreffende trap van *eer, eerder*.

§. 58. De bijvoegelijke naamwoorden bekleeden ook somwijlen de plaats van zelfstandige, als *de wijze, de geleerde, de vrome, de overste* (eigenlijk de overtreffende trap van *over*), enz. Zoo ook *het schoone, goede, kwaade* voor hetgene *schoon, goed* of *kwaad* is, of *een goed, een kwaad*. Desgelijks zegt men *het voortreffelijke dier verrigting, het aandoenlijke van dat verhaal*, voor *de voortreffelijkheid dier verrigting, de aandoenlijkheid van dat verhaal*, of hetgene die *verrigting, dat verhaal, voortreffelijks, of aandoenlijks* heeft.

Over het geslacht, getal en de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden.

§. 59. De bijvoegelijke naamwoorden, bij, of liever vóór zelfstandige naamwoorden geplaatst, schikken zich, ten aanzien van geslacht, getal en naamval, naar dezelve, en komen dus, in de genoemde bijzonderheden, geheel met dezelve overeen. Ten einde dit nader op te helderen, zullen wij hier eenige voorbeelden laten volgen ter aanwijzing, hoe een bijvoegelijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord en deszelfs lidwoord, in de onderscheidene geslachten en getallen, verbogen wordt.

§. 60. Voorbeeld voor het mannelijke geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. nv. de (of een) sterke leeuw.	de sterke leeuwen.
2.—des (of eens) sterken leeuws, of van den (eenen) sterken leeuw.	der sterke leeuwen, of van de sterke leeuwen.
3.—den (eenen) sterken leeuw, of aan den (eenen) sterken leeuw.	den sterken leeuwen, of aan de sterke leeuwen.
4.—den (eenen) sterken leeuw.	de sterke leeuwen.

§. 61. Voorbeeld voor het vrouwelijke geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. nv. de (eene) schoone daad.	de schoone daden.

2.—der (eener) schoone daad, of van de schoone ad, of van de (eene) schoone daad.

3.—der, de (eener, eene) der, de, of aan de schoone schoone daad, of aan de daden. (eene) schoone daad.

4.—de (eene) schoone daad. de schoone daden.

§. 62. Voorbeeld voor het onzijdige geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. nv. het moedige (een moedig) paard.	de moedige paarden.
2.—des (eens) moedigen paards, of van het moedige (een moedig) paard.	der moedige, of van de moedige paarden.
3.—den (eenen) moedigen paard, of het moedige (een moedig), of ook aan het moedige (een moedig) paard.	den moedigen, of aan de moedige paarden.
4.—het moedig (een moedig) paard.	de moedige paarden.

§. 63. Het zal noodig zijn, bij deze voorbeelden nóg eenige aanmerkingen te voegen, raken te het plaatsen der achter het enkelvoud der bijvoegelijke naamwoorden. Die van het vrouwelijke geslacht vereischen, met uitzon-

dering van een enkel geval, waarin de willuidendheid zulks verbiedt, altijd de *e* achter zich. Hetzelfde geldt omtrent die van het mannelijke geslacht, wanneer het bepalende lidwoord *de*, of ook eenig voornaamwoord, als *die*, *deze*, *mijn*, enz. vóór dezelve komt, of ook wanneer zij enkel een bijvoegelijk naamwoord vóór zich hebben, als *de*, *die*, *deze*, *mijn* *grooten* *jongen*, *goede* *vriend*, *wijze* *raad*, *lieve* *vriend*, *waarde* *broeder*. Doch, wanneer het onbepalende lidwoord *een* voor een zelfstandig naamwoord komt, heeft er, ten aanzien van het plaatsen of weglaten der *e*, in onze taal eene keurige onderscheiding plaats, die wij thans, in haren aard, eenigzins nader zullen ontvouwen.

§. 64. In het algemeen nemen de bijvoegelijke naamwoorden, vóór een zelfstandig naamwoord van het mannelijke geslacht met het lidwoord *een* geplaatst, de *e* aan, als *een* *zware* *arbeid*, *een* *oude* *dienstknecht*, *een* *waakzame* *hond*, *een* *naarstige* *jongen*. Op dezen regel echter heeft eene uitzondering plaats, wanneer een zelfstandig naamwoord, dat een' persoon, in zeker bedrijf, bestuur, waardigheid en wat derg. meer is, voorstelt, een bijvoegelijk naamwoord met het lidwoord *een*, of ook met de woorden *zeker*, *eenig*, *menig* vóór zich heeft, ter aanduiding ener hoedanigheid, niet van den persoon, als zoodanig, maar van den persoon, in eene der gemelde betrekkingen beschouwd. Dus beteekent *een* *goed* *koning* iemand, die, als koning, goed is; *een* *groot* *schilder*

iemand, die, als schilder, groot is; *een* *getrouwe* *dienaar* iemand, die, als dienaar, getrouw is; *een* *sterk* *looper* iemand, die sterk loopt; *een* *grootmoedig* *vriend* iemand, die, als vriend, grootmoedig is. Tot dezen regel behoren niet slechts alle woorden, die een' ambtenaar, bedriver, bestuurder, of dienaar aanduiden, maar ook de woorden *man* en *mens*, als *een* *deugtzamen* *man*, *een* *braaf* *mens*, mitsgaders alle woorden, zonder ondersheid, die op *ling* uitgaan, als *een* *naarstig* *jongering*, *een* *bevallig* *vreemdeling*. Wanneer, daarentegen, een bijvoegelijk naamwoord de hoedanigheid van een' persoon, als zoodanig, niet van het bedrijf, de waardigheid, enz., waarin hij voorkomt, uitdrukt, neemt hetzelfde, bij zijne vereeniging althans met eenige der voorgestelde woorden, de *e* achteraan, als *een* *goede* *koning*, dat is, eenkoning, die een goede geartheid heeft, *een* *sterke* *looper*, dat is, een looper, die sterk van lichaam is, *een* *groot* *schilder*, dat is, een schiller, die groot van gestalte is, en zoo in andere gevallen.

§. 65. Ten aanzien van het onzijdige geslacht moet nog aangemerkt worden, dat de bijvoegelijke naamwoorden, met het lidwoord *een* vóór zich, of ook zonder lidwoord bij zelfstandige naamwoorden van dat geslacht komende, de *e* standvastig verwerpen, als *een* *groot* *gebouw*, *blauwe* *laken*, enz. — Gelijke verwerping heeft plaats, wanneer *eenig*, *zeker*, *menig*, of ook een bezittelijk voornaamwoord, als *mijn*, *uw*, *zijn*, *ons*, *haar*, *hun* voorafgaat, als *eenig* *wenselijk* *ding*, *zeker* *aan-*

zienlijk huis, mijn, uw lief kind, enz.; terwijl het bepalende liiwoord, alsmede het aanwijzende voornaamwoord, weder de *e* vorderen in *het, dit, of dat lieve kind; het, dit, of dat sterke paard, enz.*

§. 66. Nog verdient hier aangemerkt te worden, dat de welluidendheid somwijlen de achtervoeging der *e* verbiedt, waar de regels der tale dezelve anders zouden vorderen. Zoo zegt men *eene zwaardere*, maar niet *eene moeilijker taak*, in welk laatste geval de *e*, welluidendheidshalve, wordt weggelaten. Desgelijks zegt men *de veel voortreffelijker daad, eene verhevener bestemming, het onbezonnen gedrag*. Somwijlen kan men de *e*, naar welgevallen, weglaten, of bijvoegen, als *de nagelaten, of de nagelatene gedichten*.

§. 67. Er zijn verder eenige bijvoegelijke naamwoorden, die, uit hanoen aard, voor geene verbuiging vatbaar zijn. Daartoe behooren 1) die, welke op *lei* en *hande* eindigen, als *allerlei menschen, schriften van allerhande aard, enz.* 2) die, welke de stof der dingen aanduiden, en uit dien hoofde *stoffelijke* adjectiva genoemd worden, als *tinnen schotels, zilveren kannen, houten vorken, marmeren tafels, wollen kleederen, linnen rokken, enz.* 3) die, welke van den naam eener stad ontleend zijn, en op *er* uitgaan, als *Amsterdammer schippers, Harlinger kooplieden, Straatsburger snui, enz.*

§. 68. Eindelijk moet omtrent de verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden nog worden aangemerkt, dat zij, de plaats van zelfstandige bekleedende, in het meer-

voud althans, even als deze verbogen worden. Dus zegt men *de magtigen en grooten* (niet *de magtige en groote*) *dezer aarde*, gelijk ook *sommigen zijn van dit, anderen van een tegengesteld gevoelen*. Doch, in het enkelvoud, heeft het gebruik daarover niet even stellig beslist, en doet men derhalve best met, bij voorbeeld, *de vrome* te verbuigen *des vromen, of van den vromen, den vromen, of aan den vromen, den vromen*.

Trappen van vergelijking.

§. 69. De bijvoegelijke naamwoorden hebben ook *trappen van vergelijking*. Men bedient zich daarvan, wanneer men twee voorwerpen, ten aanzien van zekere hoedanigheid, met elkander wil vergelijken, en het eene boven het andere verheffen, mitsgaders wanneer men een voorwerp, te dien aanzien, boven meerdere, of ook boven alle voorwerpen van dezelfde soort wil verheffen. Deze trappen dragen den naam van den *vergrootenden*, en den *overtreffenden* trap. De eerste wordt gevormd door den uitgang *er* achter het bijvoegelijke naamwoord te voegen, waarbij somwijlen, welluidendheidshalve, nog de *d* wordt ingelascht, als *grooter* van *groot*, *hooger* van *hoog*, *breeder* van *beed*, *zwaarder* van *zwaar*. De tweele, of *overtreffende* trap wordt gevormd door *st* achter het bijvoegelijke naamwoord te plaatsen, als *grootst* van *groot*, *magtigst* van *magtig*, enz. Wil men dezen trap nog verder uitbreiden, om aan te

duiden, dat iets, ten aanzien van zekere hoedanigheid, niet alleen meerdere, maar zelfs alle voorwerpen van dezelfde soort overtreft, zoo plaatst men daarvoor *aller*, als *allerhoogst*, *allertiefst*, enz.

§. 70. Ter nadere opheldering van het gezegde kunnen de volgende voorbeelden dienen: *gezondheid is grooter schat, dan rijkdom; Amsterdam is de aanzienlijkste stad van Holland; een waar vriend is de alerkostelijkste bezitting.*

§. 71. De bijvoegelijke naamwoorden zijn, in den vergrootenden en overtreffenden trap, evenzeer als anders, voor verbuiging vatbaar, en volgen daarbij dezelfde regelen. Alleen wordt bij den vergrootenden trap, vooral in lange woorden, welluidendheidshalve, de verbuiging meer dan elders weggelaten, als *niets maakt een' verhevenen indruk op de ziel; ik heb nimmer een' ondragelijker hoogmoed aangetroffen.*

§. 72. Ook de deelwoorden nemen, ter aanduiding der voorgestelde trappen van vergelijking, de uitgangen *er* en *st* aan, als *dringender*, *dringendst* van *dringend*; *welsprekender*, *welsprekendst* van *welsprekend*; *geleerder*, *geleerdst* van *geleerd*; *volmaakter*, *volmaaktst* van *volmaakt*, enz. Hier echter wordt bij den vergrootenden trap, inzonderheid der bedrijvende deelwoorden, de verbuiging, nog meer dan elders, door de welluidendheid verboden.

§. 73. Vele deelwoorden nogthans, ook die uit kracht van hunne beteekenissen voor vergrooing vatbaar zijn,

nemen de voorgemelde uitgangen niet aan. Zoo wil het gebruik niet, dat men *beminnender*, *beminnendste* van *beminnend*, of *beminder*, *bemindste* van *bemind* vorme, en zoo in vele ande. In dergelijke gevallen gebruikt men *meer* ter aanduiding van den vergrootenden, en *meest* van den overtreffenden trap, van welke omschrijvingen men zich somwijlen ook bedient bij woorden, in welke het gebruik de meergenoemde uitgangen niet verwerpt.

§. 74. Bij zamengestelde bijvoegelijke naamwoorden neemt alleen het laatste lid der zamenstelling de vergrootende uitgangen achter zich, als *weldadiger*, *weldadigst* van *weldadig*; *grootmoediger*, *grootmoedigst* van *grootmoedig*. Men zegge en schrijve derhalve ook *goedkooper*, *goedkoopst* van *goedkoop*, niet, zoo als sommigen willen, *beterkoop*, *bestkoop*.

E. Over de telwoorden.

§. 75. De *telwoorden* dienen, om eene hoeveelheid van zekere dingen aan te duiden. Zij drukken of een bepaald, of een onbepaald getal uit, en worden, overeenkomstig hiermede, in *bepaalde*, en *algemeene* verdeeld.

§. 76. *Bepaalde* telwoorden zijn die, welke de hoofd—of grondgetallen aanduiden, als *een*, *twee*, *drie*, *tien*, *twintig*, *honderd*, enz. Dezelve zijn deels wortelwoorden (of althans die daarvoor kunnen gehouden worden), als *een*, *twee*, *drie*, *vier*, *vijf*, enz.; deels afgeleide, als

twintig, dertig, veertig, enz., die, met achtervoeging van den uitgang *tig*, van de bovengenoemde woorden afkomen; deels eindelijk zamengestelde, als *elf* (eenlig), *twaalv* (twalif), *dertien*, *veertien*, enz.

§. 77. Het telwoord *een* wordt als het lidwoord verbogen, en onderscheidt zich van hetzelfde alleen daardoor, dat het den nadruk der uitspraak ontvangt. Het lidwoord *de* voor ophebbende, neemt het, in alle drie geslachten, de *e* aan, en heeft in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht *des eenen*, of *van den eenen*, *van het eene*. Hetzelfde geldt, wanneer eenig voornaamwoord, als *deze*, *die*, *mijn*, enz. vooropkomt, mitsgaders wanneer het, in vereeniging met het bepalende lidwoord, of eenig voornaamwoord, vóór een zelfstandig naamwoord komt, als *de* of *deze eene man*, *het* of *dit eene paard*, enz.

§. 78. De overige bepaalde terwoorden blijven, vóór zelfstandige naamwoorden geplaatst, altijd onverbogen, als *twee mannen*, *drie vrouwen*, *twintig schepen*, *honderd guldens*, enz.

§. 79. Zij zijn echter, in sommige gevallen, voor verbuiging vatbaar, wanneer zij namelijk, of achter een persoonlijk voornaamwoord, of geheel op zich zelve staan, als *zij kwamen met hun vieren*; *wij verdeelden het onder ons twintigen*; *na vieren*, *na zessen*, dat is, *na vier*, *zes uren*; *men versloeg ze bij duizenden*, enz.

§. 80. De bepaalde telwoorden komen ook, somwij-

len, als op zich zelve staande zelfstandige naamwoorden voor, zoo in het vrouwelijke als onzijdige geslacht, bij voorbeeld, *ik heb de drie*, *gij de een*, *hij de zes gegooit*; *hij heeft drie tienen*; *het honderd kost vier gulden*, enz. Zoo zegt men ook *een groote twintig*, *een kleine duizend*.

§. 81. Ook laten zich zelfstandige naamwoorden, op *er* uitgaande, van de telwoorden afleiden, als *een zestiger*, dat is een man van zestig jaren, of ook een schip van zestig stukken geschut.

§. 82. *Beide* beteekent zoo veel als *alle twee*. Het wordt gebruikt, wanneer twee dingen te zamen genomen worden, of als te zamen genomen beschouwd moeten worden, en komt meestal in het meervoudige getal en als bijvoegelijk naamwoord voor, als *beide handen gebruiken*, *aan beide ooren doof zijn*. Somwijlen echter wordt het zelfstandig gebruikt, als *zij zijn beiden arm*; *geen van beiden heeft het gedaan*; *het geschiedt met beider goedvinden*. In een enkel geval ook, wordt *beide* met een werkwoord in het enkelvoudige getal vereenigd, wanneer het namelijk door *het een* en *het ander* verklaard kan worden, als *hij speelde en zong*, *maar beide was even gebrekkig*.

§. 83. Eindelijk worden de telwoorden ook met *half*, *halve* zamengesteld, als *anderhalve stuiver*, *derdehalf el laken*, *zevendhulf uur gaans*. *Zesthalf* wordt, teraanduiding van eene bekende gellsoort, ook zelfstandig gebruikt.

§. 84. De *algemeene* telwoorden, door welke geen

bepaald getal wordt aangeduid, bevatten of alle eenheden onbepaald, als *al*, *ieder*, *iegelijk*, *elk*, *geen*; of een groot gedeelte van dezelve, als *veel*, *menig*; of slechts een klein gedeelte, als *weinig*, *eenig*, *ettelijke*, *sommige*.

§. 85. Omtrent *al*, *alle* hebben wij eenige aanmerkingen te maken. De eerst is, dat *al*, vòòr het bepalende lidwoord, of ook vòòr een voornaamwoord geplaatst, onverbogen blijft, als *hij deed al den arbeid*; *al de menschen van die plaats*; *al die heerlijke witzigten*; *al mijne hoop*, enz. Eene andere aanmerking betreft het onderscheiden gebruik van *alle* vòòr enkelvoudige zelfstandige naamwoorden. Wanneer namelijk deze in een' verzamelden of meervoudigen zin gebezigd worden, blijft *alle* onverbogen, als *aan alle kant*, *alle dag*, enz. voor *aan alle kanten*, *alle dagen*. Daarentegen wordt *alle* verbogen, wanneer het, in de beteekenis van *ieder*, bij een enkelvoudig zelfstandig naamwoord voorkomt, als *ik wensch u allen voorspoed*; *hij geeft zich over aan allen wellust*. Eindelijk zij nog aangemerkt, dat *alle* gemeenlijk vòòr zelfstandige naamwoorden in het meervoudige geslacht geplaatst wordt, als *alle menschen moeten sterven*; *de nietigheid aller wereldlijke goederen*, of ook bij persoonlijke of aanwijzende voornaamwoorden gevoegd wordt, in welk geval het achter dezelve staat, als *zij allen*, *deze allen hebben het verklaard*. Het zal verder naauwelijks herinnering behoeven, dat *alle*, in het laatste geval, de verbuiging der zelfstandige naamwoorden

aanneemt, welke het insgelijks verkrijgt, wanneer het op zich zelve staat, bij voorbeeld, *allen komen hierin overeen*; *zijn huis staat voor allen open*.

§. 86. *Elk*, *ieder*, *eenig*, *menig*, en *geen* worden, bij zelfstandige naamwoorden gevoegd, op de wijze der bijvoegelijke verbogen. Op zich zelve staande, zijn *elk*, *ieder*, gelijk mede *elk een*, *een ieder*, *iedereen*, *iege-lijk* en *een iegeljk*, in de verbuiging, *elks*, *ieders*, *elk eens*, *eens ieders* of *eens iederen*, *iedereens*, *iege-lijks*, en *eens iegeljks* of *eens iegelijken*. Al deze woorden hebben, uit hunnen aard, geen meervoud.

§. 87. *Veel* en *weinig* blijven doorgaans onverbogen, en ontvangen een' tweeden naamval achter zich, die echter in sommige gevallen, bijzonder bij woorden van het vrouwelijke geslacht en in het meervoud, niet kennelijk is, als *veel goeds*; *weinig nuts*; *veel vreugde*; *weinig voorspoeds*; *veel hoofden*, *veel zinnen*; voor *weinig dagen*; zoo ook *een weinig wijns*, enz. Hetzelfde geldt omtrent *meer* en *minder*, als *meer gelds*, *minder vreugd*, *meer menschen*, *minder zorgen*. — *Veel* echter wordt ook dikwerf vòòr zelfstandige naamwoorden, in het meervoud, op de wijze der overige bijvoegelijke naamwoorden verbogen, als *vele menschen*, *vele goederen*, enz. — Hetzelfde heeft omtrent *weinig* plaats, wanneer daarvoor het bepalende lidwoord, of ook een voornaamwoord komt, als *de weinige moeite*; *het weinige goed*; *deze weinige redenen*; *uwe weinige voorzorg*, enz.

§. 88. *Vele*, *weinige*, op zich zelve staande, nemen,

gelijk de verdere bijvoegelijke naamwoorden, de *n*, het kenmerk der zelfstadige, aan, als *veren hebben het gehoord, weinigen ter harte genomen*. Die letter wordt mede achter *eenige, sommige, ettelijke* gevoegd, wanneer zij geen zelfstandig naamwoord bij zich hebben; doch hiermede verbonden, volgen zij de verbuiging der bijvoegelijke. Voorts moet omtrent al deze woorden, met uitzondering van *weinig*, nog aangemerkt worden, dat zij, in den tweeden naamval van het meervoud, op *er* eindigen, hetzij zij met, of zonder een zelfstandig naamwoord voorkomen, als *veler*, of *veler menschen begeerte; eeniger, sommiger, ettelijker*, of ook *eeniger*, enz. *menschen handelwijze*. Hetzelfde is toepaselijk op *beide*, *alle*, als *beider*, of *beider vaderen trouwe zorg; aller*, of ook *aller menschen lot*.

F. Over de voornaamwoorden.

§. 89. Eene andere soort van woorden, tot welke wij tahns gevorderd zijn, draagt den naam van *voornaamwoorden*, als dezulke, die *voor* of in plaats van de zelfstandige naamwoorden gesteld worden. Men bemerkte namelijk, bij de vorming der talen, spoedig, dat het ten uiterste lastig, onbehagelijk, en tot duisterheid en verwarring hoogst aanleidend was, een zelfstadig naamwoord, het voorwerp des gespreks uitdrukkende, zoo dikwijls te herhalen, als deszelfs aanduiding, in den voortgang der rede, noodzakelijk was, en vond daarom

eene soort van woorden uit, waardoor men het eens bekende en genoemde voorwerp, in deszelfs onderscheidene betrekkingen met opzigt tot den samenhang der rede, korter, gemakkelijker en zekerder kon aanduiden. Dezen dienst nu bewijzen de *voornaamwoorden*, welke, uit dien hoofde, niet het minst gewigtig deel der rede uit maken. Men onderscheidt dezelve gemeenlijk in zes soorten, namelijk, *persoonlijke, wederkeerende, bezitlijke, vragende, aanwijzende* en *betrekkelijke*. Wij zullen over iedere dezer soorten afzonderlijk spreken.

I. Over de persoonlijke voornaamwoorden.

§. 90. De persoonlijke voornaamwoorden zijn drie in getal, gelijk de personen, tot welker aanduiding zij dienen moeten. Het eerste drukt den persoon uit, die spreekt, het tweede dien, tot welken gesproken wordt, het derde dien, van welken gesproken wordt. Het laatste is van het uitgestrektste gebruik, daar het alle, zoo levenloze als levende, voorwerpen aanduidt, die in de taal, als werende wezens, voorkomen. De eerste of sprekende persoon wordt bij ons, in het enkervoud, door *ik*, in het meervoud, door *wij*, de tweede of toegesprokene persoon, in beide getallen, door *gij*, de derde persoon, of het afwezend onderwerp des gespreks, in het enkelvoud, naar het verschil der geslachten, door *hij, zij* of *het*, in het meervoud, door *zij* uitgedrukt. De opgegevene voornaamwoorden echter ondergaan, in de verbui-

ging, nog verschillende veranderingen, of liever worden, in de onderscheidene naamvallen, door andere woorden vervangen, die wij thans nog nader moeten doen kennen.

§. 91. De eerste persoon dan wordt, in de beide gevallen, dus verbogen:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. Naamval. <i>Ik.</i>	<i>Wij.</i>
2. ——— <i>Mijns, mijner,</i> of <i>van mij.</i>	<i>Onzer, of van ons.</i>
3. ——— <i>Mij, of aan mij.</i>	<i>Ons, of aan ons.</i>
4. ——— <i>mij.</i>	<i>Ons.</i>

§. 92. De verbuiging van den tweeden persoon is, als volgt:

Enkelvoud.	Meervoud.
1. Naamval. <i>Gij.</i>	<i>Gij.</i>
2. ——— <i>Uws, uwer, of</i> <i>van u.</i>	<i>Uwer, of van u.</i>
3. ——— <i>U, of aan u.</i>	<i>U, of aan u.</i>
4. ——— <i>U.</i>	<i>U.</i>

§. 93. Bij den eersten en tweeden persoon was de geslachtsbepaling onnoodig, omdat hier het geslacht van zelf genoeg kennelijk is; doch bij den derden was dezelve noodzakelijk; waarom dan ook onze taal drierlei uitdrukking ter aanduiding van dien persoon heeft. Zie hier de verbuiging, in het enkel—en meervoud, voor de drie

geslachten:

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Hij.</i>	<i>Zij.</i>	<i>Het.</i>
2. <i>Zijns, zijner,</i> of <i>van hem.</i>	<i>Harer, of van</i> <i>haar.</i>	<i>Van het.</i>
3. <i>Hem, of aan</i> <i>hem.</i>	<i>Haar, of aan</i> <i>haar.</i>	<i>Het, of aan het.</i>
4. <i>Hem.</i>	<i>Haar.</i>	<i>Het.</i>
Meervoud.		
1. <i>Zij.</i>	<i>Zij.</i>	<i>Zij.</i>
2. <i>Hunner, of</i> <i>van hen.</i>	<i>Harer, of van</i> <i>haar.</i>	<i>Hunner, of van</i> <i>hen.</i>
3. <i>Hun, of aan</i> <i>hen.</i>	<i>Haar, of aan</i> <i>haar.</i>	<i>Hun, of aan hen.</i>
4. <i>Hen.</i>	<i>Haar.</i>	<i>Hen.</i>

§. 94. De beide vormen van den tweeden naamval, *mijns* en *mijner*, *uws* en *uwer*, kunnen onberispelijk, zonder onderscheid van geslacht, gebruikt worden. Men mag echter ook *mijns* en *uws* voor het mannelijke, *mijner* en *uwer* voor het vrouwelijke bezigen. *Zijns* en *zijner* zijn natuurlijk beiden alleen ter aanduiding van een' mannelijk' persoon geschikt. Velen echter geven aan het eerste den voorrang. Ter opheldering van het hier gezegde zij met een woord aangemerkt, dat *mijns*, *mijner*, *uws*, *uwer*, *zijns*, *zijner*, eigenlijk twee

naamvallen zijn van de bezittelijke voornaamwoorden *mijn, uw, zijn*, welker mannelijke of vrouwelijke vorm schijnt af te hangen van eenig verzwegen zelfstandig naamwoord van het mannelijke of vrouwelijke geslacht.

§. 95. *Gij*, dat thans, zoo in het enkelvoud als meervoud, gebruikt wordt, is, in zijnen oorsprong, alleen meervoudig. Voor het enkelvoud was oudtijds *du*, en in de verbogene naamvallen *dij* in gebruik; dan eene soort van wellevendheid is oorzaak geweest, dat men, in navolging der Franschen, dit *du* en *dij* buiten gebruik gesteld, en verkozen heeft, in beide getallen, zich van het meervoudige *gij* te bedienen.

§. 96. *Hun* en *hen* zijn eigenlijk niet dan door dialekt-verschil onderscheiden, en mogen dus, in den derden en vierden naamval, onverschillig gebruikt worden. Het gebruik echter heeft gewild, dat het eerste in den derden, het andere in den vierden naamval zoude gebezigd worden. — Voor *haar* zegt men ook, volgens eenen anderen tongval, *heer*, dat echter slechts in een enkel geval, ter vermijding van eene onaangename klankshering, gebruikt wordt.

§. 97. Ter onbepaalde aanduiding van den derden persoon, vooral in het meervoud, dient het woordje *men*, dat van gelijken oorsprong is met *man*, *mensch*, en dus eigenlijk menschelijke personen beteekent. Desgelijks wordt *iemand* onbepaald van een' persoon gezegd, welk woord geene andere verbuiging heeft, dan die van *iemand* in den tweeden naamval.

2. Over de wederkeerige voornaamwoorden.

§. 98. *Wederkeerige* voornaamwoorden zijn de zoodanige, van welke men zich bedient, wanneer de werking van een' persoon of eene zaak op den werker zelven, of het onderwerp der rede terugkeert. Wij bezitten daarvan eigenlijk slechts één, en dit nog alleen voor den derden en vierden naamval, waarbij het gebruik van een dergelijk voornaamwoord ook alleen, of voornamelijk te pas kan komen. Dit ééne, eigenlijk gezegde, wederkeerige voornaamwoord heet *zich*, en wordt, in de twee genoemde naamvallen, in alle geslachten, zoowel in het enkel—als meervoud, gebezigd; als *de man heeft zich voor het hoofd geslagen; de vrouw heeft zich het haar uitgetrokken; de kinderen hebben zich bezeerd; de vinken hebben zich in het net verward*.

§. 99. Wanneer, bij den eersten of tweeden persoon, de werking tot den werker zelven betrekking heeft, of tot hem wederkeert, bedient men zich van de persoonlijke voornaamwoorden, als *ik heb mij getrasschen; gij moest u schamen*. Doch, bij den derden persoon zou het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord onzekerheid en verwarring kunnen baren, en daarom heeft men hiervoor het wederkeerige *zich* in gebruik gesteld.

§. 100. Om de bovengemelde terugkeering nog nadrukelijker aan te duiden, voegt men, somwijlen, zoo bij het wederkeerige, als inzonderheid bij de voornaamwoorden van den eersten en tweeden persoon, het aanwijzend

voornaamwoord zelf, als *ik wil mij zelven niet vrij-spreken; gij hebt het niemand, dan u zelven, te wijten; hij graaft zich zelven een' kuil.*

§. 101. Eindelijk zij nog met een woord aangemeekt, dat ook de bezittelijke voornaamwoorden zijn, *hun en haar* eene betekenis hebben, die wederkeerig is, of terugkeert tot den werker zelven, of het hoofdonderwerp der rede. De nadere verklaring hiervan, welke eigenlijk tot de woordvoeging behoort, is te vinden in de *Syntaxis*, door deze maatschappij uitgegeven, bl. 23.

3. Over de bezittelijke voornaamwoorden.

§. 102. *Bezittelijke* voornaamwoorden noemt men die, weke geschikt zijn, om eenig voorwerp aan een' persoon of eene zaak toe te eigenen, als *ik heb mijne kinderen hartelijk lief; de deugdzame heeft God tot zijn' beschermmer; wij hebben ons geld vergeefs daaraan besteed.* Zij komen van de persoonlijke voornaamwoorden af, en mogen als daarvan gevormde bijvoegelijke naamwoorden beschouwd worden. Ook schikken zij zich, gelijk deze, in hunne verbuiging, naar de zelfstandige naamwoorden, met welke zij vereenigd worden.

§. 103. *Mijn* en *ons* hebben betrekking tot den eersten persoon, in het enkel—en meervoud; *uw* tot den tweeden persoon, in beide getallen; *zijn* en *hun* eigenen iets toe aan den derden persoon, het eerste aan een' enkelen, het laatste aan meerderen; doch zij worden alleen gebruikt

in betrekking tot woorden van het mannelijke of onzijdige geslacht, terwijl voor die van het vrouwelijke, in beide getallen, *haar* gebezigd wordt. Deze laatste onderscheiding, welke aan de voordragt geene geringe duidelijkheid bijzet, is iets, dat onze taal boven vele andere vooruit heeft. Voor het bezittelijke *haar* kan men ook *heer* zeggen; doch alleen in het geval, waarvan boven §. 96 gesproken is.

§. 104. Om de verbuiging der bezittelijke voornaamwoorden te doen kennen, zullen wij die van *mijn* hier laten volgen.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Mijn.</i>	<i>Mijne.</i>	<i>Mijn.</i>
2. <i>Mijns</i> , of van <i>mijnen.</i>	<i>Mijner</i> , of van <i>mijne.</i>	<i>Mijns</i> , of van <i>mijn.</i>
3. <i>Mijnen</i> , of aan <i>mijnen.</i>	<i>Mijne</i> , <i>mijner</i> , of <i>aan mijne.</i>	<i>Mijn</i> , <i>mijnen</i> , of <i>aan mijn.</i>
4. <i>Mijnen.</i>	<i>Mijne.</i>	<i>Mijn.</i>

Meervoud.

	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslacht.
1. <i>Mijne.</i>		
2. <i>Mijner</i> , of van <i>mijne.</i>		
3. <i>Mijnen</i> , of aan <i>mijne.</i>		
4. <i>Mijne.</i>		

§. 105. *Ons, uw, zijn, hun* en *haar* hebben dezelfde buiging. Bij het eerste heeft alleen dit verschil plaats, dat men in den eersten naamval van het mannelijke geslacht, ook in het enkelvoud, *onze* zegt, als *onze vader*, enz. Dat *hun* in de verbuiging eene tweede *n* aanneemt, zal naauwelijks herinnering behoeven.

§. 106. Eindelijk zij nog aangemerkt, dat vòór de bezijtelijke voornaamwoorden ook het bepalende lidwoord *de* geplaatst wordt, als *de mijne, de zijne, de uwe*, enz. Zoo zegt men *dit is niet uw pen, maar de mijne, dit boek is niet het uwe, maar het zijne*.

4. Over de vragende voornaamwoorden.

§. 107. Voornaamwoorden, geschikt om eene vraag aan te duiden, dragen den naam van *vragende* voornaamwoorden. Zij zijn *wie, wat, welke* en *hoedanige*. Met *wie* vraagt men, onbepaald, naar personen, als *wie heeft u dat gezegd? wien behoort die buitenplaats?*—*Wat* wordt nog onbepaald gebruikt, om naar allerlei onbekende voorwerpen te vragen, als *wat zoekt gij? wat heeft men u verhaald?*—*Welke* dient, om meer bepaald naar personen of zaken te vragen, als *wie heeft dat huis gekocht? mijn neef. Welke neef?*—*Wat* hebt gij gehoord? *eene goede tijding. Welke tijding?*—*Hoedanige* eindelijk wordt gebruikt, wanneer men, bij zijne vraag, eigenlijk den aard of de hoedanigheid van een' persoon of eene zaak bedoelt, als *hoedanige man, hoe-*

danige vrouw heeft u dat gezegd? hoedanig huis is daar gebouwd?

§. 108. *Wat* wordt ook meermalen vòór een zelfstandig naamwoord, zonder onderscheid van geslacht of getal, geplaatst, en dient, in dat geval, om eene meer bepaalde vraag te doen, als *aan wat tafel hebt gij gezeten? wat wijn hebt gij daar? wat menschen gingen daar voorbij?* Om nog bepaelder te vragen, plaatst men achter *wat* wel eens het voorzetsel *voor*, en het onbepalend lidwoord *een*, of ook wel alleen het eerste, als *wat voor een man is dat? wat voor wijn hebt gij gedronken?* Bij het meervoud valt *een* natuurlijk altijd weg. Voorts wordt dit lidwoord, tot hetzelfde einde, ook geplaatst achter *welk* en *hoedanig*, die, in dat geval, altijd onverbogen blijven, als *welk eene belooning zoudt gij verlangen? hoedanig eene geaardheid heeft uw vriend?* In het bijzonder wordt *welk een* bij een' uitroep van verwondering gebruikt, als *welk een man is dat!*

§. 109. Omtrent *wat* moeten wij voorts nog aanmerken, dat het, op zich zelf staande, geen voorzetsel vòór zich ontvangt; maar dat men, in stede van *aan, met, voor wat*, zeggen moet *waaraan, waarmede, waarvoor*.

§. 110. Thans moeten wij de verbuiging van *wie* en *welke* nog doen kennen. Dezelve is, als volgt:

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Wie.</i>	<i>Wie.</i>	Wat, dit wordt niet verboden.
2. <i>Wiens, of van wien.</i>	<i>Wier, of van wie.</i>	
3. <i>Wien, of aan wien.</i>	<i>Wie, of aan wie.</i>	
4. <i>Wien.</i>	<i>Wie.</i>	

Meervoud.

Mannelijk en Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Wie.</i>	Zonder meervoud.
2. <i>Wier, of van wie.</i>	
3. <i>Wie, wien(*), of aan wie.</i>	
4. <i>Wie.</i>	

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Welke.</i>	<i>Welke.</i>	<i>Welk.</i>
2. <i>Welks, of van welken.</i>	<i>Welker, of van welke.</i>	<i>Welks, of van welk.</i>
3. <i>Welken, of aan welken.</i>	<i>Welke, of aan welke.</i>	<i>Welk, welken, of aan welk.</i>
4. <i>Welken.</i>	<i>Welke.</i>	<i>Welk.</i>

(*) *Wien* echter nooit voor het vrouwelijke geslacht.

Meervoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Welke.</i>	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke ge- slacht.
2. <i>Welker, of van welke.</i>		
3. <i>Welken, of aan welke.</i>		
4. <i>Welke.</i>		

5. Over de aanwijzende voornaamwoorden.

§. 111. *Aanwijzende* voornaamwoorden zijn die, welke dienen, om zekere voorwerpen, als met den vinger, aan te wijzen. De voornaamste, die men daartoe gemeenlijk brengt, zijn *deze, die, gene, degene, diegene, dezelfde, zulke, zekere, desgelijke, dergelijke, dusdanige, zoodanige*.

§. 112. *Deze, die, gene* dienen ter onderscheiding van personen en zaken, als in de algemeene verwarring heeft *deze* zijn' hoed, *die* zijn' stok, *gene* zijn' mantel verloren. *Deze en gene* beteekent ook dikwerf zoo veel als de eene en andere, als ik heb *deze en gene* kleinigheden voor mijn kind gekocht.—Voorts wordt *gene* van iets afgelegens gebruikt, in tegenstelling van *deze*, dat op iets nabijgelegens ziet, als aan *deze zijde der rivier* stonden de Romeinen, aan *gene* de Germanen. Ook wordt *gene* van een' afgelegenen tijd gebruikt, als in *gene gelukkige dagen*.

§. 113. Deze wordt op de volgende wijze verbogen:

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Deze.	Deze.	Dit.
2. Dezes, of van dezen.	Dezer, of van deze.	Dezes, of van dit.
3. Dezen, of aan dezen.	Deze, dezer, of aan deze.	Dit, dezen, of aan dit.
4. Dezen.	Deze.	Dit.

Meervoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Deze.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslacht.
2. Dezer, of van deze.		
3. Dezen, of aan deze.		
4. Deze.		

§. 114. Die, dat wordt verbogen als *wie, wat*. — De verbuiging van *gene* is, als volgt:

Enkelvoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Gene.	Gene.	Gene.

2. Genes, of van genen.	Gener, of van gene.	Genes, of van gene.
3. Genen, of aan genen.	Gene, gener, of aan gene.	Gene, genen, of aan gene.
4. Genen.	Gene.	Gene.

Meervoud.		
Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Gene.	Zoo als in het enkelvoud.	Zoo als in het mannelijke geslacht.
2. Gener, of van gene.		
3. Genen, of aan gene.		
4. Gene.		

§. 115. *Degene* en *diegene* hebben eene dubbele verbuiging, daar *de* en *die* op de wijze dier woorden, en *gene* naar het straks opgegevene voorbeeld verbogen wordt. Gelijke dubbele verbuiging zullen wij straks in *dezelve* en *dezelfde* opmerken.

§. 116. *Dezelve* ziet op een' persoon, of eene zaak, waarvan gesproken is, als *ik vond den tuin open, en ging in denzelven*. *Dezelfde* heeft meer nadruk, en duidt aan, dat geen ander bedoeld wordt, dan die, van wien gesproken is, als *ik ontmoette denzelfden man, die mij den vorigen dag was tegengekomen, en sprak*

met *denzelven*. — Voor het onzijdige *hetzelve* zegt men dikwerf, bij verkorting, *het*.

§. 117. Wij laten hier de verbuiging van *dezelve* volgen, waaruit tevens die van *dezelfde*, welke slechts in eene enkele bijzonderheid verschilt, gelijk die van *zelf*, *zelve*, gekend kan worden.

Enkelvoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Dezelve</i> .	<i>Dezelve</i> .	<i>Hetzelve</i> .
2. <i>Dezelfs</i> , <i>denzelven</i> , of <i>van denzelven</i> .	<i>Derzelver</i> , of <i>van dezelve</i> .	<i>Dezelfs</i> , <i>denzelven</i> , of <i>van hetzelve</i> .
3. <i>Denzelven</i> , of <i>aan denzelven</i> .	<i>Dezelve</i> , <i>derzelver</i> , of <i>aan dezelve</i> .	<i>Hetzelve</i> , of <i>aan hetzelve</i> .
4. <i>Denzelven</i> .	<i>Dezelve</i> .	<i>Hetzelve</i> .

Meervoud.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. <i>Dezelve</i> .	Zoo als in het enkelvoud.	Gelijk het mannelijke.
2. <i>Derzelver</i> , of <i>van dezelve</i> .		
3. <i>Denzelven</i> , of <i>aan dezelve</i> .		
4. <i>Dezelve</i> .		

De bijzonderheid, waarin de verbuiging van *dezelfde*

van die van *dezelve* verschilt, is, dat in den tweeden naamval van het mannelijke en onzijdige geslacht geene tweederlei verbuiging plaats heeft, maar alleen *deszelfden* gezegd wordt.

6. Over de betrekkelijke voornaamwoorden.

§. 118. *Betrekkelijke* voornaamwoorden zijn de zoodanige, die betrekking hebben op personen of zaken, van welke te voren gesproken is. Daartoe behooren *welke*, *dewelke*, *die*, *wie*, als *ik ben de man, die u dat gezegd heeft; hij verloor den dierbaarsten schat, dien of welken hij op aarde bezat; de nachtegaal zingt met eene stem, wier of welker liefelijkheid elk bekoort*, enz.

§. 119. Omtrent *die* en *wie* verdient aangemerkt te worden, dat het eerste niet dan in den eersten en vierden naamval, het tweede schier alleen in de verbogene naamvallen, en wel voornamelijk in den tweeden en derden, gebruikt wordt. Ook moeten wij hier waarschuwen tegen den misslag dergenen, die *wiens*, dat alleen tot het mannelijke geslacht behoort, ook in het onzijdige, voor *welks*, gebruiken.

§. 120. De verbuiging der opgegevene voornaamwoorden is, in het voorgaande, reeds aangewezen. Het min gebruikelijke *dewelke* is, in verbuiging, aan *dezelve* gelijk, met uitzondering van den tweeden naamval, waar men alleen *deswelken*, niet *deswelks*, zegt.

G. Ovr de werkwoorden.

I. Derzelver aard.

§. 121. wij zijn thans tot het gewigtigst deel der taal of rede, en dat tevens de ruimste stoffe tot bewondering van de menschelijke schranderheid oplevert, het *werkwoord* namelijk, gevorderd. Hetzelve dient in het algemeen, om datgene uit te drukken, wat men van een' persoon of eene zaak wil zeggen, en is de halve in iederen volzin onontbeerlijk. Meer bepaaldelijk worden door de *werkwoorden* de werking, het bestaan, het lijden, het worden, de beweging, rust, en wat dies meer zij, van de voorwerpen aangeduid. Bij een naauwkeurig toezigt onderscheidt men, in hunne beteekenis, twee hoofdzaken, de uitdrukking namelijk van zekere gesteldheid, werking of hoedanigheid van een voorwerp, en de verzekering, dat die gesteldheid, werking of hoedanigheid met der daad aan hetzelve toebehoort. Dit laatste maakt het eigenlijke wezen van het werkwoord uit, en wordt door het werkwoord *zijn* aangeduid, hetwelk daarom ook door velen, niet ten onregte, het werkwoord bij uitnemendheid, of het *zelfstandig werkwoord* genoemd wordt. Hetzelve ligt inderdaad, bij ieder werkwoord, ten grondslag. Immers, wanneer ik zeg *het paard loopt*, *de zon schijnt*, zoo druk ik hetzelfde uit, alsof ik zeide *het paard is loopende*, *de zon is schijnende*.

§. 122. Gelijk de zelfstandige naamwoorden voor ver-

buiging vatbaar zijn, zoo nemen de werkwoorden insgelijks, door middel der dusgenaamde *vervoeging*, onderscheidene veranderingen aan. Door dit middel namelijk wordt: 1) de *persoon*, die iets bedrijft, ondergaat of zich in zekere gesteldheid bevindt; 2) de *tijd*, wanneer; en 3) de *wijze* van het voorstel uitgedrukt. Er zijn talen, waarin deze drie bijzonderheden alleen door onderscheidene veranderingen in het werkwoord zelf worden uitgedrukt; doch de onze heeft daartoe ook nog meer andere hulpmiddelen noodig, gelijk ons in het vervolg nader blijken zal.

2. Soorten van werkwoorden.

§. 123. Men onderscheidt in onze taal, gelijk in de meeste, doorgaans vijf soorten van werkwoorden, de *bedrijvende* namelijk, *lijdende*, *wederkeerige*, *onzijdige* en *onpersoonlijke*.

§. 124. Door *bedrijvende* verstaat men die werkwoorden, door welke eene werking wordt uitgedrukt, die op een ander voorwerp overgaat, als *de meester onderwijst zijne leerlingen*; *de timmerman bouwt het huis*. De werkwoorden *onderwijzen*, *bouwen*, namelijk, duiden een bedrijf aan, dat niet volledig is, ten zij men tevens het voorwerp kenne, dat *onderwijzen*, *gebouwd* wordt.

§. 125. *Lijdende* werkwoorden zijn die, waarbij het voorwerp der werking, als zekere handeling van een ander ondergaande, wordt voorgesteld, als *de leerlingen*

worden door den meester onderwezen; het huis wordt door den timmerman gebouwd. Eindelijk intusschen is dit meer een bijzondere vorm, dan eene afzonderlijke soort van werkwoorden, daar alle bedrijvende, uit den werkenden, in den lijdenden vorm kunnen overgebracht worden, zoo als de bijgebragte voorbeelden leeren. Verder zij nog aangemerkt, dat de Nederduitsche werkwoorden eigenlijk, door vervoeging, geen lijdenden vorm hebben, maar dien alleen, door vereeniging van de hulpwoorden *zijn* en *worden* met het deelwoord, erlangen.

§. 126. De dusgenaamde *wederkeerige* werkwoorden maken eigenlijk een onderdeel der *bedrijvende* uit. Men geeft dien naam aan zulke werkwoorden, wier werking niet overgaat dan op den werkenden persoon, als *zich beroemen*, *zich behelpen*, *zich bezinnen*, *zich schamen*, *zich vergissen* en weinige andere. In eenen ruimeren zin en min naauwkeurig, kan men ook de meeste bedrijvende werkwoorden *wederkeerige* noemen, voor zooverre zij hunne werking evenzeer op den handelenden persoon zelven, als op een ander voorwerp, kunnen overbrengen, bij voorbeeld, *zich wasschen*, *zich beminnen*, *zich branden*, *zich snijden*, enz.

§. 127. Er is, buiten de genoemde, nog eene talrijke klasse van werkwoorden, die men *onzijdige* noemt, omdat zij noch tot de bedrijvende, noch tot de lijdende kunnen gebragt worden, maar eene middelsoort tusschen beide vormen. De werkwoorden, die tot deze klasse behoren, geven of een bedrijf te kennen, doch dat niet tot

een ander voorwerp overgaat, als *loopen*, *wandelen*, enz.; of ook zulk een bedrijf, waarvan het lijdende voorwerp in het werkwoord zelf is opgesloten, als *muizen*, *muizen vangen*, *visschen*, *visch vangen*; of eene eigenschap, als *glimmen*, *gloeijen*, *verbleeken*; of eenen toestand, als *zitten*, *staan*, *liggen*, *rusten*, enz.

§. 128. *Onpersoonlijke* werkwoorden, eindelijk, worden de zoodanige genoemd, die, uit hoofde van hunnen aard en beteekenis, geen der persoonlijke voornaamwoorden, *ik*, *gij*, *hij* of *zij*, vooropnemen, als *het dondert*, *regent*, *sneeuwt*, enz.; *het berouwt*, *spijt*, *verdriet*, *mij*, *u*, of *hem*, bij welke de persoonlijke voornaamwoorden, in den verbogenen naamval, achter het werkwoord komen.

§. 129. De benaming van *onpersoonlijke* is echter minder gepast, voor zooverre zich eigenlijk geen werkwoord, zonder werkenden persoon, laat denken, en in de Taalkunde niet alleen de mensch, maar ook alle voorwerpen in de Natuur, levenlooze zoowel als levende, als handelende beschouwd en voorgesteld worden. Dus bekleedt in het zeggen *het smart*, of *berouwt mij dit gedaan te hebben*, de onbepaalde wijze de plaats van den derden persoon, alsof men zeide *dit gedaan te hebben berouwt*, of *smart mij*. In de uitdrukkingen *die daad berouwt*, of *smart mij*, neemt het zelfstandige naamwoord de plaats van den derden persoon in. Het *sneeuwt*, *hagelt*, *bliksemt*, enz. beteekent hetzelfde, als *daar is sneeuw*, *hagel*, *bliksem*. Even zoo is het gelogen met den lijdenden vorm der onzijdige werkwoorden, welke, omdat

zij hunne werking op geen ander voorwerp overbrengen, uit den aard, in dien vorm geen' werkenden persoon vòór zich dulden. Dus geven de uitdrukkingen *daar wordt geslapen, gewandeld*, enz. zoo veel te kennen, als *hetgene daar gedaan wordt, is slapen, wandelen*, enz.

3. *Nadere rangschikking der Nederduitsche werkwoorden ten aanzien van hunne vervoeging.*

§. 130. De Nederduitsche werkwoorden zijn voorts nog in twee hoofdrangen onderscheiden naar de verschille de verandering, die zij, in den onvolmaakt verledenen tijd en het lijdende deelwoor, ondergaan. Die tot den eersten hoofdrang behooren, worden *ongelijkvloeiende*, die van den tweeden *gelijkvloeiende* genoemd. Buiten dien zijn er nog eenige werkwoorden, die, in hunne vervoeging, van de gewone regelmaat afwijken, en uit dien hoo de den naam van *onregelmatige* dragen.

§. 131. *Ongelijkvloeiende* werkwoorden zijn die, welke, bij hunne vervoeging, in den onvolmaakt verledenen tijd en het lijdende deelwoord, hetzij in den eersten alleen, hetzij ook in beide, van wortelklinker veranderen, als *geven, gaf, gegeven; drijven, dreef, gedreven; spreken, sprak, gesproken*. Men kan uit deze voorbeelden nog leeren, dat het lijdende deelwoord het voorvoegsel *ge* vooropneemt, en, even als de onbepaalde wijze, op *en* eindigt, alsmede, dat in sommige werkwoorden

de wortelklinker, bij het deelwoord, eene andere verwisseling ondergaat, dan bij den onvolmaakt verledenen tijd. Ten aanzien van het voorvoegsel *ge* moet verder nog worden aangemerkt, dat hetzelfde wegvalt bij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een onscheidbaar voorzetsel zijn zamengesteld, als *beleden*, niet *begeleden*, van *belijden*; *beschreven*, niet *begeschreven*, van *beschrijven*, enz.

§. 132. *Gelijkvloeiende* werkwoorden zijn die, welke hunnen wortelklinker steeds onveranderd behouden. De onvolmaakt verledene tijd van deze werkwoorden wordt gevormd door achtervoeging van *de* of *te* achter het zakelijke deel van dezelve, en het lijdende deelwoord door achtervoeging van de enkele *d* of *t*, en voorvoeging van *ge*. Dus komt, op de voorgestelde wijze, van *leef*, het zakelijke deel van *leven*, de onvolmaakt verledene tijd *leefde*, en het deelwoord *geteefd*; van *smaak*, het zakelijke deel van *smaken*, *smakte* en *gesmaakt*; van *hoor*, het zakelijke deel van *hooren*, *hoorde* en *gehoord*; van *hoop*, het zakelijke deel van *hopen* (hoop voeden), *hoopte* en *gehoopt*, enz. Het gezegde omtrent de wegvaling van het voorvoegsel *ge* bij het deelwoord van die werkwoorden, welke met een onscheidbaar voorzetsel zijn zamengesteld, is ook hier toepasselijk, als *bemind*, niet *begemind*, van *beminnen*, enz.

§. 133. Enkele werkwoorden zijn deels gelijk—, deels ongelijkvloeiend, of liever zijn van den staat van ongelijkvloeiende, door verloop van tijd, tot dien der gelijk-

vloeiende genaderd, als *bakken*, *bakte* (oulings *biek*), *gebakken*; *lagchen*, *lachte* (oulings *loech*), *gelagchen*; *wreken*, *wreekte* (oulings *wrak*, *wrok*), *gewroken*, en meer andere (*).

§. 134. Onregelmatige werkwoorden worden de zoodanige genoemd, die, in een of meerdere opzigten, van de genoemde soorten en gewone woordvoeging afwijken, en in het bijzonder die, welke uit onderscheidene werkwoorden tot een zijn zamen gesmoten. Dus kan men *slaan*, bij verkorting voor *slagen*, en *ik sla* voor *ik slaag*, *sloeg*, *geslagen*; *doen* en *ik doe* (voor *daan*, *ik daad*), *deed*, *gedaan* (voor *gedaan*); *staan* en *ik sta* (voor *standen*, *ik stand*), *stond*, *gestaan* (voor *gestanden*); *gaan* en *ik ga* (voor *gangen*, *ik gang*), *ging*, *gegaan* (voor *gegangen*); *zien* en *ik zie* (voor *zigen*, *ik zig*), *za*, *gezien* (voor *gezien*), tot de onregelmatige brengen, voor zooverre zij door de zamentrekking, die zij in de aange-

(*) Schrandere Taalkenners hebben opgemerkt, dat de ongelijkvloeiende werkwoorden de oudste zijn, en de gelijkvloeiende, vooreen grootdeel, hunnen oorsprong verschuldigd zijn aan zelfstandige naamwoorden, die van ongelijkvloeiende werkwoorden afstammen. Zoo komt, bij voorbeeld, *slagen*, *slagde*, *geslagd* van het zelfstandige *slag*, en dit wederom van *slaan* (oudtijds *slagen*), *sloeg*, *geslagen*; *zogen*, *zoogde*, *gezoogd* van het zelfstandige *zog*, en dit wederom van *zuigen*, *zoog*, *gezogen*, enz.

wezene gevallen ondergaan, van de gewone regelmaat afwijken. Desgelijks behooren *mogen*, *kunnen* en *willen* tot de onregelmatige werkwoorden, niet slechts voor zooverre zij, in den derden persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze, niet, even als de overige werkwoorden, de *t* aannemen, als hij *mag*, *kan* en *wil*; maar ook voor zooverre zij, of althans de beide eerste, in tegenstelling van de meeste werkwoorden, in de onbepaalde wijze een' anderen klinker vertoonen, dan in den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze, en bovendien, ook in de onderscheidene personen, eenen verschillenden klinker hebben, als *mogen*, *ik mag*, *gij moogt*, *hij mag*; — *kunnen*, *ik kan*, *gij kunt*, *hij kan*. *Mogen* wijkt, nog in een ander opzigt, van de gewone regelmaat af, als hebbenle, in den onvolmaakt verledenen tijd, bij alle personen de *t*, die anders alleen achter den tweeden gevoegd wordt, als *ik mojt*, *gij mojt*, *hij mojt*. Hetzelfde geldt omtrent *ik*, *gij* en *hij brigt*, *dacht*, *kocht*, *plagt*, *zocht*, van *brengen*, *denken*, *koopen*, *plegen*, *zoeken*.

§. 135. Den naam van onregelmatige werkwoorden dragen inzonderheid de meeste *hulpwoorden*, dat is, die werkwoorden, van welker hulp men zich, bij de vervoe-ging, bedient. Van deze mag bovenal het werkwoord *zijn* dus genoemd worden, als hetwelk uit verscheidene werkwoorden, *bennen*, *zijn*, *wezen*, enz. is zamengesteld, zoo als nader blijken zal, wanneer wij de vervoe-ging van hetzelfde zullen opgeven. Ook *zullen* en *hebben* mogen onregelmatig heeten. Dus, bij voorbeeld, is

de derde persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze van *hebben*, die *heeft* luidt, van het oude werkwoord *heven* afgeleid; en de onvolmaakt verledene tijd *had*, *hadde*, is gesproten uit zamentrekking van *habede*, *habde*, *hadde*, den onvolmaakt verledenen tijd van het oude *haben*. Dan de onregelmatigheid der beide laatstgenoemde hulpwoorden zal insgelijks nader blijken uit de opgave van hunne vervoeging.

4. Over de vervoeging, en bijzonder over de deelwoorden, en over de wijzen en tijden der werkwoorden.

§. 136. Wat men door *vervoeging* te verstaan hebbe, is in het voorgaande reeds verklaard. Er zijn talen, waarin dezelve bijna geheel door verandering van het werkwoord zelf, en vooral van deszelfs uitgang, geschiedt; doch in onze taal heeft men daartoe, gelijk mede reeds werl opgemerkt, de hulp van andere werkwoorden noodig, die, uit dien hoofde, *hulpwoorden* genoemd worden. Deze zijn vier in getal, *zullen* namelijk, *hebben*, *zijn* en *worden*. De laatste komen meer bijzonder bij de lijdende werkwoorden, of in den lijdenden staat te pas, welke in onze taal eigenlijk geheel ontbreekt, en niet, dan door behulp dier werkwoorden, kan worden uitgedrukt. *Zullen* dient bij alle werkwoorden, om den toekomenden tijd uit te drukken, als *ik zal beminnen*, *ik zal bemind worden*, *ik zal leven*, enz. — *Hebben*

wordt gebruikt, om de verledene tijden aan te duiden, niet slechts in alle bedrijvende werkwoorden, als *ik heb* of *had bemind*, maar ook in een groot deel der onzijdige, als *ik heb gedwaald*, *had gestaan*, enz. Doch dit alles zal, in het vervolg, duidelijker worden.

§. 137. De *deelwoorden* vereischen, in de eerste plaats, eenige verklaring, omdat een derzelve, bij de vervoeging onzer werkwoorden, van grooten dienst is. Men kan dezelve het best beschrijven als van werkwoorden afgeleide bijvoegelijke naamwoorden, die, om het deel, dat zij aan de eigenschap van beide hebben, den naam van *deelwoorden* dragen. Zij zijn twee in getal, het *bedrijvende* of *tegenwoordige*, en het *lijdende* of *verledene*. Het eerste wordt gevormd door achtervoeging van de achter de onbepaalde wijze, als *hoorende*, *gevende*, *lezende*; het tweede door plaatsing van *d* of *t* achter het zakelijk deel des werkwoords, en voorvoeging van *ge*, of ook, bij de ongelijkvloeiende, door den uitgang *en*, en het voorvoegsel *ge*, als *gehoord*, *gemaakt*, *gegeven*, *gelezen*, *gesproken*. Het laatste, schoon doorgaans het *lijdende* genoemd, kan echter, door bijvoeging van *hebbende*, ook als bedrijvend, doch in den verledenen tijd, gebruikt worden, als *gehoord*, *gelezen hebbende*. In eenen lijdenden zin krijgt het ook *zijnde*, het deelwoord van *zijn*, achter zich.

§. 138. Ter nadere kennis van de vervoeging der werkwoorden, moet men vooral een naauwkeurig begrip van hunne *wijzen* en *tijden* hebben, bij welker nadere ont-

wikkeling ook de onderscheiding van getallen en personen kennelijk zal worden. De wijzen zijn vier in getal, de onbepaalde namelijk, de aantoonende, gebiedende en aanvoegende.

§. 139. De onbepaalde wijze is die, welke de handeling van het werkwoord, in eenen algemeenen zin, zonder bepaling van persoon of getal, maar alleen met aanwijzing van tijd, voorstelt, als *hooren, gehoord hebben, zullen hooren*, waarin zich de tegenwoordige, verledene en toekomstige tijd vertoonen.

§. 140. De aantoonende wijze is die, waardoor het bedrijf, de toestand, enz., door een werkwoord uitgedrukt, naar de verscheidenheid der tijden, regtstreeks wordt voorgesteld of aangetoond, als *ik hoor, waak, heb gehoord, gewaakt, zal hooren, naken*, enz.

§. 141. De gebiedende wijze wordt gebruikt tot het geven van eenig bevel, of ook om een verzoek, opwekking of vermaning uit te drukken. Daar de persoon, aan wien eenig bevel, verzoek, opwekking of vermaning geschiedt, tegenwoordig is, of voorondersteld wordt te zijn, komt hier geen verschil van tijden, en geen persoon buiten den tweeden, in het enkel—en meervoud, te pas. Dezelve wordt hier, in tegenstelling van hetgene bij andere wijzen geschiedt, achter het werkwoord geplaatst, als *hoor, of hoort gij*.

§. 142. De aanvoegende wijze is die, waardoor iets twijfelachtig of onzeker gezegd wordt, waardoor een wensch, eene voorwaarde, toelating of aansporing wordt

uitgedrukt. Zij komt, zoo op zich zelve, als ook met voorplaatsing van voegwoorden, voor, in welk laatste geval zij echter niet van de voegwoorden afhangt, maar haren grond heeft in het onzekere der voorstelling, als *hij leve, ga, werke; hij doe, wut hij wil, het zal hem niet gelukken; trachten wij dit te verwerven; dat hij leve; ach dat ik hem gezien hadde; ik spreek, opdat ik gehoord worde; ik twijfel, of het waar zij*, enz.

§. 143. De tijden, tot welker beschouwing wij thans overgaan, zijn vijf in getal, de tegenwoordige namelijk, de onvolmaakt verledene, de volmaakt verledene, de meer dan volmaakt verledene en de toekomstige tijd. Deze hebben, althans in de aantoonende en aanvoegende wijze, de onderscheiding van drie personen, den spreken-den, den toegesprokenen en dien, van wien gesproken wordt, en van het enkelvoudige en meervoudige getal gemeen.

§. 144. De tegenwoordige tijd duidt aan, dat de zaak, waarvan men spreekt, plaats heeft op hetzelfde oogenblik, waarop men spreekt, als *ik werk, ik schrijf, ik word bemind, gij slaapt, zij lezen*, enz.

§. 145. De volmaakt verledene tijd, die, even als de voorgaande, door verandering van het werkwoord zelf gevormd wordt, stelt eene zaak voor, die voorbij is op den tijd, waarin men spreekt, maar nog duurde op den tijd, waarvan men spreekt, of duidt eene handeling aan, welke nog niet geheel voorbij is, wanneer eene andere begint, als *ik werkte, ik schreef, ik werd bemind; toen ik van*

den man sprak, zag ik hem voor mij staan.

§. 146. De *volmaakt verledene tijd* stelt eene zaak voor, als geheel geeindigd op den tijd, waarin men spreekt, zonder eenig opzigt op eenigen anderen tijd, of eenige andere handeling. Dezelve wordt gevormd, bij de bedrijvende werkwoorden, door vereeniging van het hulpwoord *hebben*, in den tegenwoordigen tijd, met het verledene of lijdende deelwoord, als *ik heb bemind, gemaakt, gegeven*; bij de lijdende werkwoorden, door zamenvoeging van het hulpwoord *zijn*, in den aangewezenen tijd, met hetzelfde deelwoord, als *ik ben bemind*; en bij de onzijdige werkwoorden, deels door vereeniging van het hulpwoord *hebben*, deels door die van *zijn* met het meergenoemde deelwoord, als *ik heb gearbeid, gehaisterd, gepraald, gelegen, geslapen*, en *ik ben gebleven, ontwaakt, gezonken, gekomen, gedaald*, enz. (*)

§. 147. De *meer dan volmaakt verledene tijd* geeft te kennen, dat eene zaak reeds geheel voorbij was, toen eene andere begon. Dezelve wordt op gelijke wijze gevormd, als de voorgaande tijd, door vereeniging namelijk van het hulpwoord *hebben* of *zijn*, in den onvolmaakt ver-

(*) Men zegt gemeenlijk, dat die onzijdige werkwoorden, welke meer een bedrijf, dan lijden beteekenen, met *hebben*, die daarentegen, welker beteekenis meer tot de lijdende nadert, met *zijn* vervoegd worden. Doch deze regel is aan zoo vele uitzonderingen onderhevig, dat dezelve den naam van regel geenszins voeren kan.

ledenen tijd, met het verledene deelwoord, als *ik had gehoord, gemaakt; ik was bemind, gebleven*, enz.

§. 148. De *toekomende tijd* beteekent, dat iets zal geschieden, en wordt gevormd door zamenvoeging van het hulpwoord *zullen* met de onbepaalde wijze van een werkwoord, als *ik zal maken, beminnen*. Dan er is nog een tweede toekomende tijd, welke door vereeniging van het hulpwoord *zullen* met den verledenen tijd der onbepaalde wijze gevormd wordt, en te kennen geeft, dat iets toekomend is op den tijd, waarin men spreekt, doch verleden zal zijn op den tijd, waarvan men spreekt, als *ik zal gehoord, gemaakt hebben*, enz. Beide deze tijden komen ook in de aanvoegende wijze voor, alwaar de eerste beteekent, dat iets voorwaardelijk, of op eene onderstelling toekomend is, als *ik zoude maken, beminnen, geven*, de tweede, lat iets voorwaardelijk toekomend geweest is, als *ik zoude gemaakt, bemind, gegeven hebben*.

5. Voorbeelden van vervoeging.

§. 149. Ter nadere opheldering van het te voren aangemerkte, en ter volledige ontvouwing van het gewigtigste der taaldeelen, zullen wij thans eenige voorbeelden van vervoeging laten volgen, en wel, in de eerste plaats, van de hulpwoorden *zullen*, *hebben* en *zijn*, als die in alle werkwoorden voorkomen, en daarna van een gelijkvloeiend en een ongelijkvloeiend werkwoord, zoo in den bedrijvenden, als lijdenden staat.

§. 130. Het hulpwoord *zullen*, dat, volgens de opmerking van geleerde Taalbeoefenaars, eigenlijk *moeten*, *verplicht zijn* beteekent, is alleen in die tijden en wijzen in gebruik, welke noodig zijn, om den toekomenden tijd uit te drukken. Zie hier dezelve:

ONBEPAAALDE WIJZE.

Zullen.

DEELWOORD.

Zullende.

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
Ik <i>zal</i> .	Wij <i>zullen</i> .
Gij <i>zult</i> .	Gij <i>zult</i> .
Hij, of zij <i>zal</i> .	Zij <i>zullen</i> .

Onvolmaakt verledene tijd (*).

Ik <i>zoude</i> .	Wij <i>zouden</i> .
Gij <i>zoudet</i> , of <i>zoudt</i> .	Gij <i>zoudet</i> , of <i>zoudt</i> .
Hij, of zij <i>zoude</i> .	Zij <i>zouden</i> .

(*) In de meeste Spraakkunsten wordt *zoude*, niet als de onvolmaakt verledene tijd der aantoonende, maar als de tegenwoordige tijd der aanvoegende wijze voorge-

§. 131. De vervoeging van het werkwoord *hebben* geschiedt op de volgende wijze:

ONBEPAAALDE WIJZE.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toekomende tijd.
<i>Hebben.</i>	<i>Gehad hebben.</i>	<i>Zullen hebben.</i>

DEELWOORDEN.

Hebbende. Gehad hebbende. Zullende hebben.

steld. Dan deze voorstelling is onnaauwkeurig, en verwart twee geheel onderscheidene zaken, deszelfs gebruik namelijk, als hulpwoord ter vervoeging van andere werkwoorden, en den tijd en de wijze, die daaraan op zichzelf, bij de vervoeging van het werkwoord *zullen*, eigen zijn. Als onderdeel van dit werkwoord beschouwd, is *zoude* niet anders, dan de onvolmaakt verledene tijd der aantoonende wijze. Voor *zullen*, namelijk, zeide men oudtijds, volgens eene gebruikelijke letterverwisseling, ook *zollen* en *zallen*. Van het laatste is de eerste en derde persoon van het enkelvoud van den tegenwoordigen tijd, ik en hij *zal*, in gebruik gebleven; van *zollen* wordt, volgens de regelmaat der gelijkvloeiende werkwoorden, de onvolmaakt verledene tijd *ik zoude* gevormd, waaruit, volgens eene zeer gebruikelijke letterverwisseling, *ik zoude* gesproken is. Dezelfde verwisseling doet

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
Ik heb.	Wij hebben.
Gij hebt.	Gij hebt.
Hij, of zij heeft.	Zij hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik had.	Wij hadden.
Gij hadt.	Gij hadt.
Hij, of zij had.	Zij hadden.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gehad.	Wij hebben gehad.
Gij hebt gehad.	Gij hebt gehad.
Hij, of zij heeft gehad.	Zij hebben gehad.

zich voor in *soldij*, en *soldij*, *soudenier*, en *soldaat*; in *gulden*, *vergulden*, en *goud*; in *houden*, en *holden*, van welk laatste de onvolmaakt verledene tijd *hield* zijn oorsprong heeft; in *enkelvoudig*, *meervoudig* voor *enkelvoudig*, *meervoudig*, van het oude *volden*, thans *vozen*; in *noude*, bij verkorting *nou*, voor *wolde*, van het oude *wollen*, thans *willen*, en vele anderen.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gehad.	Wij hadden gehad.
Gij hadt gehad.	Gij hadt gehad.
Hij, of zij had gehad.	Zij hadden gehad.

Toekomende tijd.

Ik zal hebben.	Wij zullen hebben.
Gij zult hebben.	Gij zult hebben.
Hij, of zij zal hebben.	Zij zullen hebben.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal gehad hebben.	Wij zullen gehad hebben.
Gij zult gehad hebben.	Gij zult gehad hebben.
Hij, of zij zal gehad hebben.	Zij zullen gehad hebben.

GEBIEDENDE WIJZE.

Heb gij.	Hebt gij.
----------	-----------

AANVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik hebbe.	Dat wij hebben.
Dat gij hebbet.	Dat gij hebbet.
Dat hij, of zij hebbe.	Dat zij hebben.

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik hadde.	Dat wij hadden.
Dat gij haddet.	Dat gij haddet.
Dat hij, of zij hadde.	Dat zij hadden.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik gehad hebbe.	Dat wij gehad hebben.
Dat gij gehad hebbet.	Dat gij gehad hebbet.
Dat hij, of zij gehad hebbe.	Dat zij gehad hebben.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik gehad hadde.	Dat wij gehad hadden.
Dat gij gehad haddet.	Dat gij gehad haddet.
Dat hij, of zij gehad hadde.	Dat zij gehad hadden.

Toekomende tijd.

Dat ik zoude hebben.	Dat wij zouden hebben.
Dat gij zoudet hebben.	Dat gij zoudet hebben.
Dat hij, of zij zoude hebben.	Dat zij zouden hebben.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik zoude gehad hebben.	Dat wij zouden gehad hebben.
Dat gij zoudet gehad hebben.	Dat gij zoudet gehad hebben.

ben.	ben.
Dat hij, of zij zoude gehad hebben.	Dat zij zouden gehad hebben.

§. 152. Het werkwoord *zijn* wordt dus vervoeg:

ONBEPAAALDE WIJZE.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toek. tijd.
<i>zijn, of wezen.</i>	<i>Geweest zijn.</i>	<i>Zullen zijn, of wezen.</i>

DEELWOORDEN.

<i>Zijnde, of wezende.</i>	<i>Geweest zijnde.</i>	<i>Zullende zijn, of wezen.</i>
----------------------------	------------------------	---------------------------------

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
<i>Ik ben.</i>	<i>Wij zijn.</i>
<i>Gij zijt.</i>	<i>Gij zijt.</i>
<i>Hij, of zij is (*).</i>	<i>Zij zijn.</i>

(*) Deze derde persoon heeft zijn oorsprong van het Mesogottische *im, is, ist*, waarvan de Engelschen nog *i am, ik ben*, overig hebben. De onregelmatigheid van

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik was.	Wij waren.
Gij waart.	Gij waart.
Hij, of zij was.	Zij waren.

Volmaakt verledene tijd.

Ik ben geweest.	Wij zijn geweest.
Gij zijt geweest.	Gij zijt geweest.
Hij, of zij is geweest.	Zij zijn geweest.

het werkwoord *zijn* ontstaat daaruit, dat in hetzelfde onderscheidene werkwoorden zijn ineengesmolten. Gelijk de derde persoon *is* van *im*, zoo is de eerste persoon van het oude *bennen* afkomstig, in het Hoogduitsch *binnen*, vanwaar zij ich *bin*, du *bist* in gebruik hebben.

De verdere gedeelten worden gevormd door vereeniging van de werkwoorden *zijn*, en *wezen* of *weren*, van welk laatste zich de sporen voordoen in *gij waart*, *wij en zij waren*. Het lijdende deelwoord van dit *wezen* luidt, volgens den aard der ongelijkvloeiende werkwoorden, eigenlijk *gewezen*; doch dit is enkel, als bijvoegelijk naamwoord, in gebruik, terwijl het gebruikelijke deelwoord *geweest* naar den trant der gelijkvloeiende gevormd is.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik was geweest.	Wij waren geweest.
Gij waart geweest.	Gij waart geweest.
Hij, of zij was geweest.	Zij waren geweest.

Toekomende tijd.

Ik zal zijn.	Wij zullen zijn.
Gij zult zijn.	Gij zult zijn.
Hij, of zij zal zijn.	Zij zullen zijn.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal geweest zijn.	Wij zullen geweest zijn.
Gij zult geweest zijn.	Gij zult geweest zijn.
Hij, of zij zal geweest zijn.	Zij zullen geweest zijn.

GEBIEDENDE WIJZE.

Wees gij.	Weest, of zijt gij.
-----------	---------------------

AANVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik zij.	Dat wij zijn.
Dat gij zijt.	Dat gij zijt.
Dat hij, of zij zij.	Dat zij zijn.

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik ware.	Dat wij waren.
Dat gij waret.	Dat gij waret.
Dat hij, of zij ware.	Dat zij waren.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik zij geweest.	Dat wij zijn geweest.
Dat gij zijt geweest.	Dat gij zijt geweest.
Dat hij, of zij zij geweest.	Dat zij zijn geweest.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik ware geweest.	Dat wij waren geweest.
Dat gij waret geweest.	Dat gij waret geweest.
Dat hij, of zij ware geweest.	Dat zij waren geweest.

Toekomende tijd.

Dat ik zoude zijn.	Dat wij zouden zijn.
Dat gij zoudet zijn.	Dat gij zoudet zijn.
Dat hij, of zij zoude zijn.	Dat zij zouden zijn.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik zoude geweest zijn.	Dat wij zouden geweest zijn.
Dat gij zoudet geweest zijn.	Dat gij zoudet geweest zijn.

Dat hij, of zij zoud ge- weest zijn.	zijn. Dat zij zouden geweest zijn.
---	--

§. 153. De vervoeging van *worden* geschiedt op de volgende wijze:

ONBEPAAALDE WIJZE.

Tegenw. tijd. Verledene tijd. Toekomende tijd.

Worden. Geworden zijn. Zullen worden.

DEELWOORDEN.

Wordende. Geworden zijnde. Zullende worden.

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
Ik word.	Wij worden.
Gij wordt.	Gij wordt.
Hij, of zij wordt.	Zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik werd, of wierd (*).	Wij werden, of wierden.
Gij werdt, of wierdt.	Gij werdt, of wierdt.
Hij, of zij werd, of wierd.	Zij werden, of wierden.

Volmaakt verledene tijd.

Ik ben geworden.	Wij zijn geworden.
Gij zijt geworden.	Gij zijt geworden.
Hij, of zij is geworden.	Zij zijn geworden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik was geworden.	Wij waren geworden.
Gij waart geworden.	Gij waart geworden.
Hij, of zij was geworden.	Zij waren geworden.

Toekomende tijd.

(*) Op gezag van achtbare Taalkenners, wordt in vele Spraakkunsten *werd* als de onvolmaakt verledene tijd van de aantoonende, en *wierd* als die van de aanvoegende wijze, opgegeven. Doch die onderscheiding is geheel willekeurig, en niet gegrond op den aard der tale, welke, in geen geval, eene dergelijke onderscheiding der aantoonende en aanvoegende wijze kent. *Werd* en *wierd* is een louter dialektverschil; het eerste werd oudtjls ook meermalen in de aantoonende wijze voor *wordt* gebruikt.

Ik zal worden.	Wij zullen worden.
Gij zult worden.	Gij zult worden.
Hij, of zij zal worden.	Zij zullen worden.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal geworden zijn.	Wij zullen geworden zijn.
Gij zult geworden zijn.	Gij zult geworden zijn.
Hij, of zij zal geworden zijn.	Zij zullen geworden zijn.

GEBIEDENDE WIJZE.

Word gij.

Wordt gij.

AANVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik worde.	Dat wij worden.
Dat gij wordet.	Dat gij wordet.
Dat hij, of zij worde.	Dat zij worden.

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik werde, of vierde.	Dat wij werden, of wierden.
Dat gij werdet, of wierdet.	Dat gij werdet, of wierdet.
Dat hij, of zij werde, of vierde.	Dat zij werden of wierden.

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik zij geworden.	Dat wij zijn geworden.
Dat gij zijt geworden.	Dat gij zijt geworden.
Dat hij, of zij zij geworden.	Dat zij zijn geworden.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik ware geworden.	Dat wij waren geworden.
Dat gij waret geworden.	Dat gij waret geworden.
Dat hij, of zij ware geworden.	Dat zij waren geworden.

Toekomende tijd.

Dat ik zoude worden.	Dat wij zouden worden.
Dat gij zoudet worden.	Dat gij zoudet worden.
Dat hij, of zij zoude worden.	Dat zij zouden worden.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik zoude geworden zijn.	Dat wij zouden geworden zijn.
Dat gij zoudet geworden zijn.	Dat gij zoudet geworden zijn.
Dat hij, of zij zoude geworden zijn.	Dat zij zouden geworden zijn.

§. 154. Na deze opgave van de vervoeging der hulpwoorden, zullen wij thans, in een paar voorbeelden, een gelijkvloeiend namelijk en een ongelijkvloeiend werkwoord, de vervoeging der overige werkwoorden, welke door middel dier hulpwoorden geschiedt, nader doen kennen. Tot het eerste voorbeeld zal het gelijkvloeiende *maken* dienen.

(Bedrijvende vorm.)

ONBEPAALEDWIJZE.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toek. tijd.
Maken.	Gemaakt hebben.	Zullen maken.

DEELWOORDEN.

Makende.	Gemaakt hebbende.	Zullende maken.
----------	-------------------	-----------------

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
Ik maak.	Wij maken.
Gij maakt.	Gij maakt.
Hij, of zij maakt.	Zij maken.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik maakte.	Wij makten.
Gij maaktet.	Gij maaktet.
Hij, of zij maakte.	Zij makten.

Volmaakt verledene tijd.

Ik heb gemaakt.	Wij hebben gemaakt.
Gij hebt gemaakt.	Gij hebt gemaakt.
Hij, of zij heeft gemaakt.	Zij hebben gemaakt.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik had gemaakt.	Wij hadden gemaakt.
Gij hadt gemaakt.	Gij hadt gemaakt.
Hij, of zij had gemaakt.	Zij hadden gemaakt.

Toekomende tijd.

Ik zal maken.	Wij zullen maken.
Gij zult maken.	Gij zult maken.
Hij, of zij zal maken.	Zij zullen maken.

Tweede toekomende tijd.

Ik zal gemaakt hebben.	Wij zullen gemaakt hebben.
Gij zult gemaakt hebben.	Gij zult gemaakt hebben.
Hij, of zij zal gemaakt hebben.	Zij zullen gemaakt hebben.

GEBIEDENDE WIJZE.

<i>Maak</i> gij.	<i>Maakt</i> gij.
------------------	-------------------

AANVIEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik <i>make</i> .	Dat wij <i>maken</i> .
Dat gij <i>maket</i> .	Dat gij <i>maket</i> .
Dat hij, of zij <i>make</i> .	Dat zij <i>maken</i> .

Onvolmaakt verledene tijd.

Dat ik <i>maakte</i> .	Dat wij <i>maakten</i> .
Dat gij <i>maaktet</i> .	Dat gij <i>maaktet</i> .
Dat hij, of zij <i>maakte</i> .	Dat zij <i>maakten</i> .

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik <i>hebbe gemaakt</i> .	Dat wij <i>hebben gemaakt</i> .
Dat gij <i>hebbet gemaakt</i> .	Dat gij <i>hebbet gemaakt</i> .
Dat hij, of zij <i>hebbe gemaakt</i> .	Dat zij <i>hebben gemaakt</i> .

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik <i>hadde gemaakt</i> .	Dat wij <i>hadden gemaakt</i> .
Dat gij <i>haddet gemaakt</i> .	Dat gij <i>haddet gemaakt</i> .
Dat hij, of zij <i>hadde gemaakt</i> .	Dat zij <i>hadden gemaakt</i> .

Toekomende tijd.

Dat ik zoude maken.	Dat wij zouden maken.
Dat gij zoudet maken.	Dat gij zoudet maken.
Dat hij, of zij zoude maken.	Dat zij zouden maken.

Tweede toekomende tijd.

Dat ik zoude gemaakt hebben.	Dat wij zouden gemaakt hebben.
Dat gij zoudet gemaakt hebben.	Dat gij zoudet gemaakt hebben.
Dat hij, of zij zoude gemaakt hebben.	Dat zij zouden gemaakt hebben.

(Lijdende vorm.)

ONBEPAAALDE WIJZE.

Tegenw. tijd. Verledene tijd. Toekomende tijd.

Gemaakt worden.	Gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.	Gemaakt zullen worden.
-----------------	--	------------------------

DEELWOORDEN.

Gemaakt wordende.	Gemaakt zijnde, geworden, of geweest zijnde.	Gemaakt zullen de worden.
-------------------	--	---------------------------

st zijnde.

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Nkeltvoud.

Meervoud.

Ik word gemaakt.	Wij worden gemaakt.
Gij wordt gemaakt.	Gij wordt gemaakt.
Hij, of zij wordt gemaakt.	Zij worden gemaakt.

Onvolmaakt verledene tijd.

Ik werd, of wierd gemaakt.	Wij werden (wierden) gemaakt.
Gij werdt (wierdt) gemaakt.	Gij werdt (wierdt) gemaakt.
Hij, of zij werd (wierd) gemaakt.	Zij werden (wierden) gemaakt.

Volmaakt verledene tijd.

Ik ben gemaakt, ben gemaakt geworden, of geweest.	Wij zijn gemaakt, zijn gemaakt geworden, of geweest.
Gij zijt gemaakt, zijt gemaakt geworden, of geweest.	Gij zijt gemaakt, zijt gemaakt geworden, of geweest.

<i>neest.</i>	<i>weest.</i>
Hij, of zij <i>is</i> gemaakt, <i>is</i> gemaakt geworden, of geweest.	Zij <i>zijn</i> gemaakt, <i>zijn</i> gemaakt geworden, of geweest.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Ik <i>was</i> gemaakt, <i>was</i> gemaakt geworden, of geweest.	Wij <i>waren</i> gemaakt, <i>waren</i> gemaakt geworden, of geweest.
Gij <i>waart</i> gemaakt, <i>waart</i> gemaakt geworden, of geweest.	Gij <i>waart</i> gemaakt, <i>waart</i> gemaakt geworden, of geweest.
Hij, of zij <i>was</i> gemaakt, <i>was</i> gemaakt geworden, of geweest.	Zij <i>waren</i> gemaakt, <i>waren</i> gemaakt geworden, of geweest.

Toekomende tijd.

Ik <i>zal</i> gemaakt worden.	Wij <i>zullen</i> gemaakt worden.
Gij <i>zult</i> gemaakt worden.	Gij <i>zult</i> gemaakt worden.
Hij, of zij <i>zal</i> gemaakt worden.	Zij <i>zullen</i> gemaakt worden.

Tweede toekomende tijd.

Ik <i>zal</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i>	Wij <i>zullen</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i>
---	---

Gij <i>zult</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i> .	Gij <i>zult</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i> .
Hij, of zij <i>zal</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i> .	Zij <i>zullen</i> gemaakt <i>zijn</i> , <i>ge-</i> worden, of geweest <i>zijn</i> .

GEBIEDENDE WIJZE.

<i>Word</i> , of <i>wees</i> <i>gij</i> <i>ge-</i> maakt.	<i>Wordt</i> , <i>zijt</i> , of <i>weest</i> <i>gij</i> gemaakt.
---	--

AANVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Dat ik gemaakt <i>word</i> .	Dat wij gemaakt <i>word</i> <i>n</i> .
Dat <i>gij</i> gemaakt <i>wordet</i> .	Dat <i>gij</i> gemaakt <i>wordet</i> .
Dat <i>hij</i> , of <i>zij</i> gemaakt <i>word</i> <i>de</i> .	Dat <i>zij</i> gemaakt <i>worden</i> .

Onvolmaakt verleden tijd.

Dat ik gemaakt <i>werd</i> , of <i>wierde</i> .	Dat wij gemaakt <i>werden</i> , of <i>wierden</i> .
Dat <i>gij</i> gemaakt <i>werdet</i> , of <i>wierdet</i> .	Dat <i>gij</i> gemaakt <i>werdet</i> , of <i>wierdet</i> .
Dat <i>hij</i> , of <i>zij</i> gemaakt <i>werde</i> , of <i>wierde</i> .	Dat <i>zij</i> gemaakt <i>werden</i> , of <i>wierden</i> .

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik gemaakt zij, ge- worden, of geweest zij.	Dat wij gemaakt zijn, ge- worden, of geweest zijn.
Dat gij gemaakt zijt, ge- worden, of geweest zijt.	Dat gij gemaakt zijt, ge- worden, of geweest zijt.
Dat hij, of zij gemaakt zij, geworden, of ge- geweest zij.	Dat zij gemaakt zijn, ge- worden, of geweest zijn.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik gemaakt ware, ge- worden, of geweest ware.	Dat wij gemaakt waren, geworden, of geweest waren.
Dat gij gemaakt waret, ge- worden, of geweest waret.	Dat gij gemaakt waret, geworden, of geweest waret.
Dat hij, of zij gemaakt ware, geworden, of ge- weest ware.	Dat zij gemaakt waren, geworden, of geweest waren.

Toekomende tijd.

Dat ik gemaakt zoude wor- den.	Dat wij gemaakt zouden worden.
Dat gij gemaakt zoudet worden.	Dat gij gemaakt zoudet worden.

Dat hij, of zij gemaakt zoude worden.	Dat zij gemaakt zouden worden.
--	-----------------------------------

Tweede toekomende tijd.

Dat ik zoude gemaakt zijn, geworden, of geweest zijn.	Dat wij zouden gemaakt zijn, geworden, of ge- weest zijn.
Dat gij zoudet gemaakt zijn, geworden, of ge- weest zijn.	Dat gij zoudet gemaakt zijn, geworden, of ge- weest zijn.
Dat hij, of zij zoude ge- maakt zijn, geworden, of geweest zijn.	Dat zij zouden gemaakt zijn, geworden, of ge- weest zijn.

§. 135. Nu volge, ter meerdere opheldering, nog een voorbeeld der vervoeging van het ongelijkvloeiend werkwoord *lezen*, doch alleen in den bedrijvenden vorm, wijl de lijdende *gelezen worden* geheel overeenkomt met dien der gelijkvloeiende.

ONBEPAALEDEWIJZE.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toek. tijd.
<i>Lezen.</i>	<i>Gelezen hebben.</i>	<i>Zullen lezen.</i>

DEELWOORDEN.

Lezende. Gelezen hebbende. Zullende lezen.

AANTOONENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoud.	Meervoud.
<i>Ik lees.</i>	<i>Wij lezen.</i>
<i>Gij leest.</i>	<i>Gij leest.</i>
<i>Hij, of zij leest.</i>	<i>Zij lezen.</i>

Onvolmaakt verledene tijd.

<i>Ik las.</i>	<i>Wij lazen.</i>
<i>Gij laast.</i>	<i>Gij laast.</i>
<i>Hij, of zij las.</i>	<i>Zij lazen.</i>

Volmaakt verledene tijd.

<i>Ik heb gelezen.</i>	<i>Wij hebben gelezen.</i>
<i>Gij hebt gelezen.</i>	<i>Gij hebt gelezen.</i>
<i>Hij, of zij heeft gelezen.</i>	<i>Zij hebben gelezen.</i>

Meer dan volmaakt verledene tijd.

<i>Ik had gelezen.</i>	<i>Wij hadden gelezen.</i>
<i>Gij hadt gelezen.</i>	<i>Gij hadt gelezen.</i>
<i>Hij, of zij had gelezen.</i>	<i>Zij hadden gelezen.</i>

Toekomende tijd.

<i>Ik zal lezen.</i>	<i>Wij zullen lezen.</i>
<i>Gij zult lezen.</i>	<i>Gij zult lezen.</i>
<i>Hij, of zij zal lezen.</i>	<i>Zij zullen lezen.</i>

Tweede toekomende tijd.

<i>Ik zal gelezen hebben.</i>	<i>Wij zullen gelezen hebben.</i>
<i>Gij zult gelezen hebben.</i>	<i>Gij zult gelezen hebben.</i>
<i>Hij, of zij zal gelezen hebben.</i>	<i>Zij zullen gelezen hebben.</i>

GEBIEDENDE WIJZE.

*Lees gij.**Leest gij.*

AANVOEGENDE WIJZE.

Tegenwoordige tijd.

<i>Dat ik leze.</i>	<i>Dat wij lezen.</i>
<i>Dat gij lezet.</i>	<i>Dat gij lezet.</i>
<i>Dat hij, of zij leze.</i>	<i>Dat zij lezen.</i>

Onvolmaakt verledene tijd.

<i>Dat ik laze.</i>	<i>Dat wij lazen.</i>
---------------------	-----------------------

Dat gij <i>lazet</i> .	Dat gij <i>lazet</i> .
Dat hij, of zij <i>laze</i> .	Dat zij <i>lazen</i> .

Volmaakt verledene tijd.

Dat ik <i>hebbe gelezen</i> .	Dat wij <i>hebben gelezen</i> .
Dat gij <i>hebbet gelezen</i> .	Dat gij <i>hebbet gelezen</i> .
Dat hij, of zij <i>hebbe gelezen</i> .	Dat zij <i>hebben gelezen</i> .

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Dat ik <i>hadde gelezen</i> .	Dat wij <i>hadden gelezen</i> .
Dat gij <i>haddet gelezen</i> .	Dat gij <i>haddet gelezen</i> .
Dat hij, of zij <i>hadde gelezen</i> .	Dat zij <i>hadden gelezen</i> .

Toekomende tijd.

Dat ik <i>zoude lezen</i> .	Dat wij <i>zouden lezen</i> .
Dat gij <i>zoudet lezen</i> .	Dat gij <i>zoudet lezen</i> .
Dat hij, of zij <i>zoude lezen</i> .	Dat zij <i>zouden lezen</i> .

Tweede toekomende tijd.

Dat ik <i>zoude gelezen hebben</i> .	Dat wij <i>zouden gelezen hebben</i> .
Dat gij <i>zoudet gelezen hebben</i> .	Dat gij <i>zoudet gelezen hebben</i> .
Dat hij, of zij <i>zoude gelezen hebben</i> .	Dat zij <i>zouden gelezen hebben</i> .

§. 156. De opgegevene voorbeelden van vervoeging zijn allen *bedrijvende* werkwoorden. De dusgenaamde *werkeerige* hebben, in hunne vervoeging, niets bijzonders. Ook de *onzedige* volgen geheel den trant der *bedrijvende*; alleen hebben sommige in den volmaakt, en meer dan volmaakt verledenen tijd, het hulpwoord *zijn* in plaats van dat van *hebben*, en komen dus, in dit opzigt, met de lijdende overeen. Ook de vervoeging der *onpersoonlijke* heeft niets, dat dezelve bijzonder onderscheidt, dan voor zooverre zij den eersten en tweeden persoon niet vóór zich aannemen. Van de *onregelmatige* werkwoorden hebben wij mede, voor ons bestek, reeds genoeg gezegd; het verdere moet uit het gebruik gekend worden.

6. Over de zamengestelde werkwoorden.

§. 157. De werkwoorden worden ook met andere woorden zamengesteld, en wel 1) met *zelfstandige naamwoorden*, als *handhaven*, *raadplegen*, enz.; 2) met *bijwoorden*, als *liefkozen*, *weérlichten*; 3) met *voorzetsels*, als *beminnen*, *ontvangen*, *aanspreken*, *bijblijven*, enz.

§. 158. De beide eerstgenoemde soorten van werkwoorden nemen in het verledene deelwoord *ge*, en de onbepaalde wijze *te* voorop, als *gehandhaafd*, *geliefkoosd*, *te handhaven*, *te liefkozen*, enz., en luiden, in den onvolmaakt verledenen tijd, ik *handhaafde*, *liefkoosde*,

enz. De woorden *hand, lief*, enz. blijven dus altijd met de werkwoorden vereenigd; doch dit heeft niet altijd ten aanzien der voorzetsels plaats, gelijk wij thans nog wat nader moeten aanwijzen.

§. 159. De met voorzetsels zamengestelde werkwoorden, die, bij de uitspraak, den klemtoon op het zakelijke deel des werkwoords ontvangen, behouden hun voorzetsel steeds vóór zich, als *te beminnen, ontvangen, verheugen, ik beminde, ontving, verheugde*, enz. — Vandaar worden de genoemde en meer dergelijke voorzetsels *onscheidbare* geheeten.

§. 160. De met voorzetsels zamengestelde werkwoorden daarentegen, bij welker uitspraak de klemtoon op het voorzetsel valt, worden, in de vervoeging, van hunne voorzetsels gescheiden, welke, uit dien hoofde, den naam van *scheidbare* dragen, als *aan te spreken, aangesproken, ik sprak aan; bij te blijven, bijgelieven, ik bleef bij*, enz.

§. 161. Eindelijk moet hieromtrent nog aangemerkt worden, dat bij eenige met voorzetsels zamengestelde werkwoorden de klemtoon nu op het voorzetsel, dan op het werkwoord valt, en het voorzetsel, in het eerste geval, bij de vervoeging van het werkwoord wordt afgescheiden, in het laatste, daarmede vereenigd blijft. Dus zegt men *te ondergaan, ik ondergā, onderging, heb ondergaān*; en daarentegen, *ōnder te gaan, ik ga onder, ging onder, ben ondergegaan*. Hetzelfde verschil vertoont zich in *te overwēgen, ik overwēeg, over-*

woog, heb overwōgen; en *over te wegen, ik weeg, woogōver, heb overgewogen*; alsmede in *ōnderhouden, en onderhouden; overleggen, en overleggen; overwinnen, en overwinnen*, en vele andere. Het onderscheid van beteekenis in de opgegevene woorden is aanmerkelijk, als *ondergaan, lijden, en ondergaan*, te gronde gaan; *overwēgen, overpeinzen, en overwegen*, nog eens wegen, enz.

H. Over de bijwoorden.

§. 162. Thans tot de dusgenaamde kleinere rededeelen, die allen de onverbuigbaarheid gemeen hebben, overgaande, moeten wij, in de eerste plaats, van de *bijwoorden* gewagen. Dezen naam dragen die woorden, welke dienen, om eenige omstandigheid, of eene hoedanigheid van de werking, van het lijden of den toestand, of ook de nadere wijziging van een eigenschap uit te drukken. Zij komen voornamelijk bij werkwoorden, en somwijlen ook bij bijvoeglijke naamwoorden. Zie hier eenige voorbeelden: *Ik kwam gisteren van Haarlem. — Hij heeft daar vele vrienden. — Het kind is sterk gegroeid. — Wij hebben eene regt aangename wandeling gedaan.*

§. 163. Men onderscheidt de bijwoorden, naar het verschil van hunne beteekenis, in menigvuldige soorten, met name (om de voornaamste kortelijk op te geven), in bijwoorden:

1. Van plaats, als *hier, daar, ginds, elders, ergens, nergens*, enz.

2. Van *tijd*, als *gisteren, heden, morgen, eertijds, wanneer, dagelijks, altijd, nu, dan, ooit, nooit*, enz.
3. Van *hoeveelheid*, als *veel, weinig, genoeg*, enz.
4. Van *hordanigheid*, als *vel, kwalijk*, enz.
5. Van *bevestiging*, als *ja, gewis, zekerlijk*, enz.
6. Van *ontkenning*, als *neen, niet, geenszins*, enz.
7. Van *tweefeling*, als *misschien, mogelijk*, enz.
8. Van *orde*, als *eerst, daarna, toen, eindelijk*, enz.
9. Van *herhaling*, als *eens, dikwijls, steeds, doorgaans*, enz.
10. Van *afzondering*, als *alleen, bijzonderlijk*, enz.
11. Van *verzameling*, als *zamen, tevens, tegelijk*, enz.
12. Van *aanwijzing*, als *zoo, dus, namelijk*, enz.
13. Van *ondervraging*, als *hoe, waarom*, enz.

§. 134. Ook ten aanzien van hunnen oorsprong zijn de bijwoorden zeer onderscheiden. Eenige derzelve zijn *oorspronkelijk*, of zijn althans niet kennelijk van een ander woord afgeleid, als *hier, daar, neen, zoo, dus*, enz. Andere zijn, door achtervoeging van *lijk*, van bijvoegelijke of zelfstandige naamwoorden gevormd, als *namelijk, wijselijk, openlijk*. Wederom andere zijn tweede naamvallen, als *vergees, dagelijks, links, rechts*, enz. — Vele zijn niet anders dan bijvoegelijke naamwoorden, die, bij een werwoord, of ook bij een ander bijvoegelijk naamwoord geplaatst, den aard van bijwoorden aannemen, als *ik leef vrolijk; die man spreekt wijs, of behallig; eene snel stroomende rivier*, enz. Andere bijwoorden eindelijk zijn uit meer woorden zamenge-

steld, of ook verkorte uitdrukkingen, als *eertijds, dikwijls, geenszins, misschien*. *Misschien* is verbasterd uit *magschien*, en dit wederom bij verkorting voor *'t magschiën, geschiën*, of *geschieden*, enz. Bij dit laatste moet nog aangemerkt worden, dat er verscheidene bewoordingen zijn, die, als bijwoorden, gebruikt worden, bij voorbeeld, *ten eerste, op nieuw, van dag tot dag*, enz.

§. 135. Vele bijwoorden hebben ook trappen van vergroting, als *de vlieger gaat hooger dan gisteren; Karel heeft zich het wijst van allen gedragen*.

I. Over de voorzetsels.

§. 136. Om de betrekking tusschen twee zelfstandige naamwoorden, of ook tusschen een werkwoord en zelfstandig naamwoord aan te duiden, bedient men zich van woorden, die den naam van *voorzetsels* dragen, omdat zij gemeenlijk vóór de zelfstandige naamwoorden geplaatst worden. Ook worden de voorzetsels in samenstelling, zoo met zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, als met werkwoorden, gebruikt. In het laatste geval zijn zij of *scheidbaar*, of *onscheidbaar*, gelijk uit het gezegde in §. 137, en volgenle, reeds blijkbaar werd.

§. 137. Om het gebruik der voorzetsels, ter aanduiding van onderscheidene betrekkingen, nader op te helderen, zullen wij hier eenige voorbeelden daarvan laten volgen. *Hij zette zijn' hoed van het hoofd. — Hij wierp het net in het water. — De heidheer koos uit zijn leger de dap-*

perste mannen. — Hij maakte zich aan verraad schuldig. — De dichtstukken van VONDEL zijn verheven. — Ik ga morgen naar de stad. — De betrekking van ouders tot hunne kinderen is eene der naauwste en teederste.

§. 163. Het gebruik der voorzetsels, in zamenstelling met andere woorden, kan uit de volgende voorbeelden blijken. Het werkwoord *komen* en de daarvan afgeleide zelfstandige naamwoorden *komst* en *koning* worden zamengesteld met *aan*, in *aankomen*, *aankomst*; met *af*, in *afkomen*, *afkomst*; met *te*, in *te komen*, *te komst*; met *her*, in *herkomen*, *herkomst*; met *in*, in *inkomen*, *inkomst*; met *ont*, in *ontkomen*, *ontkoming*; met *over*, in *overkomen*, *overkomst*. — Ook in vele bijvoegelijke naamwoorden laat zich een voorzetsel opmerken, als *aangenam*, *beknaam*, *onschuldig*, *verkiezlijk*, enz.

§. 169. Ten aanzien der onschiedbare voorzetsels merken wij nog aan, dat eenige, met vollen nadruk, dus mogen genoemd worden, omdat zij nimmer, dan in zamenstelling met andere woorden, voorkomen. Hiertoe behooren *ant*, *te*, *ge*, *her*, *on*, *ont*, *ver* en *wan*, als *antwoorden*, *bedenken*, *geleiden*, *herkennen*, *ongeloofig*, *ontkennen*, *vergeven*, *wanhopen*.

§. 170. Wat eindelijk den naamval aangaat, die de scheidbare voorzetsels, bij hunne plaatsing vóór zelfstandige naamwoorden, regeren, daaromtrent leze men de *Syntaxis der Nederduitsche Taal*, door deze Maatschappij uitgegeven, §. 116.

K. Over de voegwoorden.

§. 171. Om twee of meer voorwerpen of denkbeelden, en bijzonder om de onderscheidene leden van eenen zin, of ook geheele volzinnen met elkander te verbinden, bedient men zich van een aantal onverbuigbare, en meestal kleinere woorden, die, uit hoofde van dit hun gebruik, den naam van *voegwoorden* dragen. De volgende voorbeelden kunnen de natuur en het gebruik dezer woorden eenigermate doen kennen. *Goede trouw, weldadigheid en Godsvrucht zijn het kenmerk van den echten Hollander. — Pieter wordt beloond, omdat hij zijn' pligt volbragt heeft. — God is de Schepper, Opperheer en Wetgever van den mensch. — Het is derhalve de pligt van dezen, deszelfs bevelen op te volgen.*

§. 172. Men verdeelt de voegwoorden, naar mate van hun verschillend gebruik, in onderscheidene soorten, waarvan wij, ter meerdere opheldering, de voornaamste kortelijk zullen opgeven. Er zijn dan:

1. *Verhalende* voegwoorden, als *dat*, *hoe*, enz.
2. *Reden gevende*, als *want*, *dewijl*, *omdat*, *naardeemaal*, enz.
3. *Oogmerk aanduidende*, als *opdat*, *ten einde*, enz.
4. *Besluitende*, als *dan*, *derhalve*, *diensvolgens*, enz.
5. *Bijschijnende*, als *en*, *ook*, *noch*, *insgelijks*, *daarenboven*, enz.
6. *Scheidende*, als *noch*, *of*, enz.
7. *Tegenstelling aanduidende*, als *maar*, *doch*, *echter*,

nogtans, evenwel, enz.

8. *Toegevende, als hoewel, schoon, hoezeer, enz.*

9. *Voorwaardelijke, als indien, zoo, ten zij, enz.*

10. *Vragende, als of, hoe, enz.*

L. Over de tusschenwerpsels.

§. 173. Eindelijk zijn er woorden, die geene voorwerpen of denkbeelden, maar alleen zekere aandoening of gewaarwording uitdrukken. Men noemt dezelve *tusschenwerpsels*, omdat zij veelal in het midden van eene rede geplaatst worden, hoewel zij ook aan het begin en het einde kunnen staan. Ter uitboezeming van droefheid dienen *ach! helaas!* — een wensch wordt uitgedrukt door *och!* — eene smeekeing door *ei!* — blijdschap door *ha! heisa!* — verwondering door *o!* dat mede gebruikt wordt om met gevoel te spreken; — om versmading aan te duiden, bedient men zich van *fij! foei!* — Om stil te houden van *ho! hem! sus!* — om te dreigen van *wee!*

§. 174. Men brengt tot de klasse der tusschenwerpsels ook wel zekere uitdrukkingen, welke eene aandoening te kennen geven, als *God geve! God verhoede!* enz. Dan deze kunnen niet, dan in een' zeer ruimen en oneigenlijken zin, onder de tusschenwerpsels gerangschikt worden.

§. 175. Met meer regt betreft men tot deze klasse van woorden de zoodanige, welke eene zinnelijke gewaarwording, door zekere voorwerpen verwekt, uitdrukken, als *pof, plof, krak, plomp, enz.*

111. HOOFDSTUK.

over de spelling.

A. Over de klinkers.

1. Over de spelling met enkele en dubbele klinkers.

§. 176. Zoo dikwerf eene lettergreep op eenen medeklinker eindigt, moet men, ter uitdrukking van het lange vokaalgeluid, eene dubbele klinkletter schryven, als *daad, week, boor, vuur, ik vermaan, enz.* Doch, wanneer de lettergreep niet door eenen medeklinker besloten wordt, is een enkele klinker, volgens den aard onzer tale, genoegzaam, om het lange vokaalgeluid aan te duiden. Men schrijve derhalve in het meervoud der genoemde woorden *daaden, weken, boren, vuren, wij vermanen, enz.*

§. 177. Er zyn nogtans eenige gevallen, waarin men, ook zonder dat de lettergreep op eenen medeklinker stuit, de vokaal behoort te verlubbelen. Dit geldt niet alleen omtrent sommige tweeklanken, als *baai, fraai, blaauw* en meer andere, welke in het eerste Hoofdstuk reeds ge-

noemd werden, maar heeft in het byzonder ook zyn opzigt op de hard—lange *e* en *o*, zoo als wy die mede te voren reeds, in onderscheiding van de zacht—'ange, leeren kennen. Dit onderscheid van klank, in den aard onzer tale gegrond, en in de uitspraak van vele Nederlanders nog duidelyk op te merken, vordert ook eene onderscheidene spelling. Te dien einde moet men, op voor gang van eene menigte der achtbaarste Schryvers van vroegeren en lateren tyd, in woorden, die de hard—lange *e* en *o* hebben, de klinkletter altyd verdubbelen. Overeenkomstig hiernede schryve men *beenen*, meervoud van *been*, *heeren*, meervoud van *heer*, *leenen* (te leen geven), in onderscheiding van *lenen* (leunen), *boomen*, meervoud van *boom*, *koolen*, meervoud van *kool* (een bekend gewas), in tegenstelling van *kolen*, meervoud van *kool* (vuurkool, steenkool), enz.

2. Over de wijze der vokaalverlenging.

§. 178. Oudtyds was men gewoon de klinkers, met uitzondering der *i*, niet door verdubbeling, maar door achtervoeging van *e*, en somwylen ook van *i* te verlengen. Doch sedert lang reeds heeft men begrepen, dat het voegelyker was, daartoe de herhaling van denzelfden klinker te gebruiken, en dus *stroom*, niet *stroem*, *muer*, niet *muer* of *muir*, te schryven. Ten aanzien van de *a* nogtans hebben sommigen zich nog lang aan het oude gebruik gehouden, en dus *daed*, *jaer*, *ik ver-*

mien, enz. geschreven. Dan er is geene reden, om de *e* meer tot verlengletter der *a*, dan van eenigen anderen klinker te gebruiken; en de gelykmatigheid zoowel, als het gebruik der meeste achtbare Schryvers, vordert derhalve, dat men *daal*, *jaar*, *ik verm an*, enz. schryve.

§. 179. Ook in woorden, waarin verkorting plaats heeft, als *daan* voor *da den*, *paan* voor *pa den*, *ver smaan* voor *versma den*, moet men zich van de verlenging der *a* door zich zelve, niet, gelyk sommigen, die *daen*, enz. Schryven, door de *e* bedienen. Immers, zoo men hier de *e* wil behouden, moet men insgelyks *doen*, *Goon* voor *doon*, *Goon* schryven, als die op gelyke wyze van *dooden*, *Goden* verkort zyn. Doch dit laatste zou met het sedert lang gevestigde gebruik geheel strydig zyn; weshalve men ook *daan*, *paan*, enz. behoort te schryven.

§. 180. Even weinig, als in de voorgeste de gevallen, komt de *ae* in die te pas, waarin men dezelve voor eene soort van tweeklank wil doen gelden, als *paerd*, *paerel*, *naar tig*, *waereld*, *regtvaardig*, *zwaerd*, enz. Onze taal toch bezit geen tweeklank *ae*; en de genoemde woorden moeten, naar maa'e van hunne afleiding, meest gewone uitspraak, of gebruikelykste schryfwyze, met eene lange *e* of *a* geschreven worden.

Dus wordt *wereld*, als afkomstig van *weren*, *wezen* (zyn), het best met eene *e* geschreven. *Paard*, *parel*, *naarstig*, *regtvaardig*, *zwaard* werden oudtyds,

en worden ook nog wel eens *peerd*, *perel*, *neerstig*, *regtveerdig*, *zweerd* uitgesproken; doch de algemeenste uitspraak pleit voor de voorgestelde schryfwyze met eene verlengde of dubbele *a*; weshalve men deze behoort te volgen.

§. 131. Het meer algemeene gebruik der verleng-letter *i* is, sedert lang, uit de schryfttaal verbannen. In enkele woorden nogtans heeft men dezelve nog langer of korter behouden, als in *oir* in *oirzaak*, *oirsprong*, enz., waarvoor men echter thans algemeen *oorzaak*, en *oorsprong* schryft, in *hair* (hoofdhaar), *heir* en *meir*. Dan er is geene reden, waarom men niet althans *haar* en *meer* zou schryven, gelyk de algemeene regel, om de vokalen door zich zelve te verlengen, vordert. Dezelfde regel wil ook, dat men *heer* voor *heir* schryve; doch missien is het, in dit woord, somwylen verkieslyk, zich aan het oude gebruik te houden.

3. Over de onderscheiding van *ei* en *y*, en het gebruik der *j* in het midden der woorden.

§. 132. De *ei* en *ij*, naar de tegenwoordige uitspraak scheir eveneens klinkende, moeten in de spelling zorgvuldig onderscheiden worden. Beide klankteekenen toch zyn, in hunnen aard en oorsprong, zeer wezenlyk onderscheiden, zoo als uit het te voren gezegde omtrent de eigenlyke natuur der *ij* genoeg blykbaar is. Ook zyn er vele woorden, die zeer aanmerkelyk in beteekenis verschil-

len, naar maate zij met *ei* of *ij* geschreven worden, als *leiden* (doen gaan), en *lijden* (smart lijden); *reizen* (eene reis doen), en *rijzen* (hooger worden), en meer andere.

§. 133. Woorden, welker zakelyk deel op *i* eindigt, vereischen, bij achtervoeging van den uitgang *en*, *er*, of eenigen anderen, die met eenen klinker aanvangt, eene verdubbeling der genoemde klinkletter door inlassing der *j*, welke niet anders dan eene verlengde *i* is. Dus schryve men *leien* (een *leien* dak), *maaijen*, *bloeijen*, enz., niet *leien*, *maaien*, *bloeien*, hoezeer men anders, met eene enkele *i*, *lei*, *maai* of *maait*, *bloei* of *bloeit*, enz. schrijft.

B. Over de medeklinkers.

1. Over de verwantschappe medeklinkers.

§. 134. Verwantschappe medeklinkers worden de zoodanige genoeend, welke, op gelijke wijze gevormd, onderling niet anders verschillen, dan door meerdere of mindere scherptheit van uitspraak. Deze zyn:

b en *p*,

d en *t*,

g en *ch*,

v en *f*,

z en *s*,

van welke de voorste zacht, de achterste hard of scherp zijn.

§. 185. De *b* en *p* worden in onze taal weinig verwisseld, daar de *b*, algemeen, als sluitletter is aangenomen, en ook bij het stuiten op een' harden medeklinker hare plaats behoudt. Alleen omtrent het woord *ambt*, door sommigen *ampt* geschreven, plagt eenig verschil van spelling plaats te hebben; doch de eerste schrijfwijze wordt thans vrij algemeen gevolgd.

§. 186. De *d* werd oudtijds te zacht gekeurd, om voor sluitletter te dien, en daarom met de *t* verwisseld, als *goet*, voor *goed*, *daat*, voor *daad*, *waarheit*, voor *waarheid*, enz. Naderhand behield men wel in dergelijke woorden de *d*, doch plaatste achter dezelve de *t*, schrijvende *goedt*, *daadt*, *waarheidt*, enz. Sedert lang echter heeft men te regt het een en ander laten varen, en de *d* als sluitletter aangenomen in alle woorden, waar dezelve zich als wortelletter voordoet; men schrijve dus *goed*, *daad*, *waarheid*, enz. De plaatsing van de *t* achter de *d* komt niet te pas, dan in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden persoon van den onvolmaakt verledenen tijd der werkwoorden, die de *d* tot wortelletter hebben, als *gij* en *hij bindt*, *wordt*, en *gij bondt*, *werdt*.

§. 187. De verwisseling van *d* en *t* doet zich echter nog in enkele gevallen voor. Dus schrijft men algemeen *met*, maar bij verlenging *mede*; zoo ook gebruikt men in *abt* de *t*, maar in *abdi*, *abdisse* de *d*: de schrijfwijze

toch van *abdi*, *abdis*, die men wel eens aantreft, is eene ware misspelling. Desgelijks vordert het algemeene gebruik de *t* in *antwoord*, schoon het van *ant* afgeleide *ander* op de *d* wijst.

§. 188. Gelijk de *d*, zoo hield men oudtijds ook de *g* voor te zacht, om eene lettergreep te sluiten, of bij het stuiten op een' harden medeklinker gebruikt te worden.

Men schreef *d* *s* *dach*, *slach*, *dracht*, *klacht*, enz., schoon het meervoud *dagen* en *slagen*, en de afleiding der laatste van *dragen*, *klagen* de *g* zou vereischen. Sedert lang echter is men vrij algemeen van deze gewoonte afgegaan, en heeft de *g*, waar dezelve zich bij verbuiging, of in de afleiding vertoont, tot sluitletter, en bij het stuiten op een' harden medeklinker gebezigd. Men volge dan dit gebruik, en schrijve, overeenkomstig daarmede, *dag*, *slag*, *dragt*, *klagt*, enz. Doch, zoo dikwerf de *g*, om de genoemde redenen, niet duidelijk gevorderd wordt, gebruike men in de opgegevene gevallen de *ch*, als welke, om hare scherphed, aan de natuurlijke uitspraak beter beantwoordt.

§. 189. Ten aanzien der *y* en *z* eindelijk merken wij aan, dat het nagenoeg eenparige gebruik van vroegeren en lateren tijd dezelve te zacht gekeurd heeft, om tot sluitletter te dienen, of voor eenen harden medeklinker geplaatst te worden. Men schrijve dus *geef*, *neef*, *gij*, *hij leeft*, alsmede *glas*, *raas*, *lees*, *gij*, *hij leest*, enz., ofschoon men *geven*, *ruven*, *leven*, *glazen*, *razen*, *lezen* zegt en schrij. Voorts zij omtrent de *y* nog aange-

merkt, dat dezelve, hoezeer zij ook, aan het begin eener lettergreep achter een' harden medeklinker komende, eenigermate naar de *f* zweemt, echter daarmede niet verwisseld wordt. Men schrijve dus *ontvangen*, *ontvonen*, niet *ontfangea*, *ontfonken*.

§. 190. De nauwkeurige onderscheiding der *z* en *s* is een volstrekt vereischte eener goede spelling. Somwijlen echter is die onderscheiding voor het niet zeer geoefend oor moeilijk; weshalve men, tot dat einde, op den voorgang der netste Schrijvers zorgvuldig acht geven, of zich van eenig woordenboek voor de spelling bedienen moet. Een' enkelen regel slechts kunnen wij hier voordragen, hierin bestaande, dat de uitgang *sel*, die zich in *baksel*, *maaksel*, *schepsel*, en vele andere woorden voordoet, met de *s*, niet, gelijk wel eens geschiedt, met de *z* moet geschreven worden.

2. Over de verdubbeling der medeklinker.

§. 191. Hetgene wij boven (§. 183.) omtrent de verdubbeling der *i* gezegd hebben, geldt insgelijks omtrent de verdubbeling der *ch*, in de woorden *ligchaam*, *lagchen* en meer dergelijke. Ja zelfs wordt dezelve zoo volstrekt gevorderd, dat zonder haar de woorden den vereischten klank missen. Immers *la-chen*, *li-chaam* beantwoorden even weinig aan de gebruikelijke uitspraak dezer woorden met eene korte vokaal, als *li-gen*, *bi-den*, *zi-ten* aan die van *liggen*, *lidden*, *zitten* zouden be-

antwoorden. Wat betreft de wijze van verdubbeling des medeklinkers in de genoemde woorden, het zou zeker eigenaardiger en met de gewone regelmaat overeenkomstiger zijn, dat men, met herhaling der *ch*, *lachchen*, *lichaam schreef*; dan het gebruik heeft, waarschijnlijk om de dubbelvormigheid der *ch*, gewild, dat men de *g* tot verdubbeling van den klank voor dezelve zoude plaatsen; en hierin behoort men aan hetzelfde te wille te zijn.

§. 192. Gelijk de verdubbeling van den medeklinker in de voorgesterde woorden volstrekt noodzakelijk is, zoo is dezelve in andere, waarin wel zij eens gebruikt wordt, overtollig, ja ongerijmd. Dit laatste geldt omtrent *lagch*, voor *lach*, *pogcht*, voor *pocht* van *pogchen*, enz. Overtollig is mede de plaatsing der *g* voor de *ch* in *huigchelen*, *juigchen*, waarvoor men *huichelen*, *juichen* moet schrijven, gelijk ook de herhaling der *s* in *eischen*, *herssen*, *schanssen*, *kanssen*, *kerssen*, *schorssen* en meer dergelijk, waarvoor men beter *eischen*, *hersen*, *schansen*, *kansen*, *kersen*, *schorsen*, enz. schrijft. Desgeijks is eene enkele *s* genoegzaam in *asem*, *brasem*, *wasem*, *deesem*, *boesem*, *geesel*, enz., eene enkele *f* in *oefenen*, *twijfelen*. Eindelijk verdienen ook zij geene navolging, die *n* deelwoorden, op *d* of *t* eindigende, die letter bij de verbuiging verdubelen, en dus *gehaatte* van *laten*, *gemeldde* van *melden*, in plaats van *gehate*, *gemelde* schrijven; welke laatste schrijfwijze aan de uitspraak volkomen volloet, en door het algeme-

ene gebruik van vroegeren en lateren tijd gewettigd is.

C. *Algemeene regelen voor de spelling.*

1. *Over de uitspraak, afleiding, het gebruik, en de welluidendheid.*

§. 193. Het schrijven is niets anders, dan eene schriftelijke nabootsing van de spraak of het gesprokene. Hieruit volgt, dat de *uitspraak* de eerste en natuurlijke grondregel der spelling is. Men kan echter niet de uitspraak in het algemeen, maar alleen eene zuivere en beschaafde uitspraak daarvoor erkennen. Dan, om de uitspraak zuiver te doen blijven, is het noodig, dat de afleiding zoowel haar, als de spelling regele. Men moet derhalve, bij eene gezuiverde en beschaafde uitspraak, tevens de *afleiding* voor rigtsnoer der spelling aannemen.

§. 194. Gelijk tot het denkbeeld eener zuivere uitspraak behoort, dat daa bij alle klanken, die het wezen van een woord uitmaken zoo veel mogelijk, onderscheiden en met het hun eigene geluid gehoord worden, zoo moet eene goede spelling insgelijks al die klanken, met de hun eigene teekenen, naauwkeurig voor het gezigt afbeelden. Hiertoe is vooral het acht geven op de afleiding noodzakelijk, daar de uitspraak somwijlen in naauwkeurigheid van aanwijzing te kort schiet. Zoo, bij voorbeeld, maakt de uitspraak het niet of naauwelijks kenbaar,

dat in *antwoordde*, den onvolmaakt verledenen tijd van *antwoorden*, eene dubbele *d* gevorderd wordt. Ook zijn er gevallen, waarin afleiding en uitspraak meer of min in strijd zijn, en de eerste boven de laatste moet gelden. Zoo zou, bij voorbeeld, in *dragt*, *klagt*, *magt* de *ch*, van wege hare meerdere scherpte, aan de uitspraak beter voldoen dan de *g*; doch de afleiding der genoemde woorden van *dragen*, *klagen*, *mogen* wil, dat men dezelve met eene *g* schrijve.

§. 195. men moet echter niet al te zeer aan de afleiding vasthouden, maar in tegendeel daar, waar zorg voor duidelijkheid en vastheid der tale zulks veroorloft, zich naar de algemeene uitspraak schikken. Dus volge men de laatste in het schrijven van *tans*, *doorgaans*, *volgens*, *willens* en *wetens*, enz., in plaats van *tands*, *doorgaands*, enz., gelijk de afleiding zou vorderen. Desgelijks schrijve men, ter voldoening aan de uitspraak, *anderdeels*, *eenigzins*, schoon men *eensdeels*, *geenszins* schrijft, en late ook in *oudtijds* en *eerstdaags* de *s*, die de uitspraak verwerpt, achter de eerste lettergreep weg. Niet minder zij men der uitspraak te wille in de verwisseling van *n* in *l*, van *g* in *k*, welke zij doet hooren in *middelbaar*, *middellandsch*, *middelweg*, enz., mitsgaders in *afhankelijk*, *aanvankelijk*, *koninklijk* en *oorspronkelijk*.

§. 196. Ook het gebruik, of, met andere woorden, die wijze van spreken en schrijven, welke door het grootste en geoeffendste gedeelte der natie eenparig wordt in acht

genomen, heeft billijkerweze grooten invloed op de spelling. Zoo zegt en schrijft men algemeen *derlien*, *veertien*, in plaats van *drietien*, *viertien*, gelijk de afleiding zou vorderen. Zoo verkiest het gebruik *nooddruft*, voor *nooddurft*, *vorst* (koude) voor *vrost*, schoon *druft* van *derven*, *vrost* van *vrieten* afkomstig is.

Men volge dan ook het gebruik in het schrijven van *bevorderen*, *verschel*, *onverschillig*, *gebrekkelig*, *overtollig*, *insgelijks*, *weleer*, *lessenaar*, enz., waarvoor sommigen, door eene te ver getrokken zucht tot regelmatigheid en het volgen der afleiding, de geheel ongewone spelling van *bevoorderen*, *verscheel*, *onverschelig*, *gebrekig*, *overtallig*, *eensgelijks*, *wijleer*, *lezenaar*, enz. hebben willen invoeren.

§. 197. Een vierde hoofdregel der spelling gebieft ook op de *welluidendheid*, of op de gemakelijkheid en aangenaamheid der uitspraak acht te geven. Dezelve heeft grooten invloed op ons taalgebruik, zoo ter weglating, als ter invoeging van eene letter, als blijkt uit *meest* voor *meerst*, *best* voor *betst*, *elders* voor *ellers*, *minder* voor *minner*, *boender* voor *loener* van *boenen*, *tweederlei*, *driederlei*, enz. voor *tweertie*, *drieertie*, en vele anderen. Intusschen mag men haar gezag niet willekeurig doen gelden, maar alleen voor zooverre de regelmaat en het achtbare taalgebruik zulks vorderen.

§. 198. Regelmaat en taalgebruik beide pleiten voor de invoeging van *d* in woorden, welke den uitgang *er* achter de *r* hebben, als *duarder*, *hoarder*, *zuarder*.

enz. — Daarentegen is die invoeging niet algemeen gewettigd in woorden, welke denzelfden uitgang *er* achter de *l* of *n* hebben, als *feller*, *sneller*, *bediller*, *dunner*, *kleiner*, *schooner*, enz. Men late derhalve in deze woorden de *d* weg, met uitzondering van die, waarin het gebruik hare inlassching stellig gebiedt, als *boender*, *diender minder*, enz. Ook de *t* wordt dikwijf tot ondersteuning der uitspraak aangenomen, als in *mijmentweye*, *aventweye*, *allenthalve*, enz., gelijk me in *bekentenis*, *erkentenis*, *gebeurtenis*, enz.

§. 199. Geene invoeging echter tot bevordering der welluidendheid strekt zich verder uit dan die der zachte *e*. Men ontdekt dezelve in de woorden *havelijk*, *willekeurig*, enz., gelijk ook in alle of bijna alle (*), die op *aar*, *ling*, of *nis* uitgaan, als *ambtenaar*, *hoevenaar*, *hoveling*, *vondeling*, *vreemdeling*, *geheugenis*, *gevangenis*, enz. Dezelfde invoeging vertoont zich in de bijvoegelijke naamwoorden, op *lijk* en *loos* uitgaande; waaromtrent wij echter, om de uitzonderingen, welke hier plaats hebben, eenige nadere bepalingen moeten opgeven.

§. 200. De inlassching dan der zachte *e* wordt gevorderd:

1. In woorden, die met de *b*, of *p* op de *l* stuiten, als *hebbelijk*, *hopeloos*, enz.

(*) Van de woorden op *ling* namelijk nemen die, welke dien uitgang achter de *r* hebben, de zachte *e* niet aan, als *leerling*, *leerling*, enz.

2. In die, welke de *d*, of *t* voor de *l* hebben, als *vriendelijk*, *hartelijk*, *radeloos*, enz.
3. In die, waarin de *f* op de *l* stuit, als *liefelijk*, *straffeloos*, enz., met uitzondering van *vergeeflijk*.
4. In die, welke met de *g* op de *l* stuiten, als *bedriegelijk*, *genoegelijk*, *zorgeloos*, enz.
5. In die, waarin *lijk* op de tweeklanken *aai*, *oei*, of *ui* volgt, als *fraaijelijk*, *verfoeijlijk*, *luijelijk*, enz.
6. In die, welke de *k* voor de *l* hebben, als *gemakkelijk*, *schrikkelijk*, *sprakeloos*, enz.
7. In die, waarin de *l* door de *m* wordt voorgedaan, als *namelijk*, *toomeloos*, enz.
8. In die, waarin de *n*, als sluitende eene lettergreep met eene korte vokaal, de *l* vooropgaat, als *minnelijk*, *zinneloos*, enz.
9. In die, welke den uitgang *lijk* achter de *s* hebben, als *gewisselijk*, *wijsselijk*, enz. Hiervan echter zijn *geneeslijk* en *verkiezlijk* uitgezonderd.
10. In die, waarin *sch* de *l* vooropgaat, als *menselijk*, *vleeslijk*, enz.
11. In die, welke met de *w* op de *l* stuiten, als *gruwelijk*, *vrouwelijk*, *trouweloos*, enz.

§. 201. Daarentegen wordt de zachte *e* niet ingevoegd:

1. In woorden, die eene *l* voor den uitgang *lijk* of *loos* hebben, als *felijk*, *zielloos*, enz.

2. In die, waarin de *n*, als slotletter van eene lange en slepende lettergreep, op de *l* stuit, als *aanzienlijk*, *pijnlijk*, *gewoonlijk*, enz.

3. In die, welke met eene *r* op de *l* stuiten, als *gevaarlijk*, *stoorteloos*, enz.

2. Over de onderscheiding van gelijkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden.

§. 202. Bij de voorgedragene algemeene regelen der spelling hebben sommigen nog een' vijfden willen voegen, hierin bestaande, dat men gelijkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden, zoo veel mogelijk, door de spelling moet onderscheiden. Doch deze regel, welks opvolging slechts eene geringe, en grootstendeels ingebeelde aanwinst van duidelijkheid zou geven, kan in de meeste gevallen geheel niet, en in de overige niet, dan door het volgen van geheel willekeurige bepalingen, worden in acht genomen. Hoe toch zal men de woorden *arm* (behoefte) en *arm* (deel van het menschelijk lichaam); *bleek* (van kleur) en *bleek* (linnenbleek); *boot* (vrouwelijk tooi-sel) en *boot* (schuitje); *enkel* (van een) en *enkel* (van den voet); *loof* (bladeren) en *loof* (moede), en honderd andere, met mogelijkheid door de spelling onderscheiden? En wat betreft de door sommigen voorgestelde onderscheidingen van *jagt* (het bedrijf van ja-gen) en *jacht* (een vaartuig); van *agt* (telwoord) en *acht* (in acht geven, enz.); van *dagen* (meervoud van

dag) en *daagen* (werkwoord) ; van *het leven* en *leeven* (werkwoord) , en meer dergelijke, deze zijn inderdaad louter willekeurig, als noch in de uitspraak, noch in de afleiding gegrond, en voor een gedeelte zelfs strijdig met de beginselen eener goede spelling. Men late dus, om al het aangevoerde, dezen regel over het geheel, als ijdel en onbestaanbaar met eene gezonde Taalkunde, varen, en schrijve, in de aangevoerde voorbeelden, het tweederlei *jagt* met eene *g* , als beide afkomstig van *jagen*; *acht* (telwoord) en *acht* (in *acht geven*) beide met *ch*, ter voldoening aan de uitspraak, daar de afleiding in geen der beide woorden eene *g* vereischt; *dagen* (van *dag*) en *dagen* (werkwoord) , *het leven* en *leven* (werkwoord) , enz. met eene enkele *a* en *e*, in overeenkomst met de regelen, die wij boven omtrent de vokaalverdubbeling hebben voorgedragen.

§. 203. In eenige gevallen intusschen heeft het gebruik eene grootstendeels willekeurige onderscheiding der spelling reeds zoo zeer gewettigd, dat het dwaasheid zijn zou, zich daartegen te verzetten. Hiertoe behooren *ligt* (in tegenstelling van *zwaar*) en *licht* (van de zon, enz.); *hart* (deel van het menschelijk lichaam) en *hert* (een bekend deir) *nog*; (verbindend voegwoord) en *noch* (ontkennend voegwoord); *dog* (een hond) en *doch* (maar) . De laatste onderscheiding is tevens zoo in de uitspraak, als in de regelmaat der tale gegrond, welke in het eerstgenoemde *dog* eene *g* vordert, om het meervoudige *doggen*.

D. Over de spelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn.

§. 204. Er is in onze taal, gelijk in alle talen, een aantal woorden voorhanden, welke niet oorspronkelijk tot dezelve behooren, maar, door verschillende aanleidingen, uit andere talen daarin zijn overgenomen. Voor zooverre deze woorden, door langdurigheid en algemeenheid van gebruik zoo in het schrijven als spreken, der tale zijn ingelijfd, en in dezelve het burgerregt verkregen hebben, zijn zij meestal, om goede redenen, in hunne spelling aan Nederduitsehe woorden gelijkvormig gemaakt. Van dien aard, bij voorbeeld, zijn de woorden *kerker*, *kasteel*, *paleis*, *lantaarn*, *bisschop*, *leek*, *kamer*, *tafel*, *tempel*, *wijn*, *klooster*, *troon*, *engel*, *kanaal*, *diaken*, *predikant* en honderd andere.

§. 205. Eenige woorden nogtans zijn er, mede tot de genoemde klasse van in de taal ingelijfde woorden behoorde, waaromtrent eenig verschil van schrijfwijze plaats heeft. Ik bedoel de woorden *kanaal*, *koor*, *punt*, *kleur*, *karakter*, *klasse*, *singel*, *serif*, *profeet*, *troon*, *schepter*, *kanselier*, *kantoor*, *triomf*, waarvoor men wel eens *canaal*, *chool*, *punct*, *koleur*, *charakter* of *character*, *classe*, *cingel*, *seraph*, *prophheet*, *throon*, *seepster* of *septer*, *cancelier*, *comptoir*, *trionph* vindt geschreven. Dan de eerste schrijfwijze verdient verreweg de voorkeur, daar de genoemde woorden, sedert lang, ook in de schrijftaal algemeen zijn aangenomen,

en verre de meeste voor geene verwisseling met een oorspronkelijk Nederduitsch woord vatbaar zijn. Ook het schrijven van *feniks* voor *phenix* heeft geene zwaarigheid. Tusschen *filozoof* of *philosoof* behoeft naauwelijks eene keuze gedaan te worden, daar wij hiervoor een eigen Nederduitsch woord, dat van *wijsgeer* namelijk, bezitten.

§. 206. Er zijn echter eenige woorden van vreemde herkomst, welke het algemeene gebruik niet, of althans niet volkomen, als Nederduitsche wil geschreven hebben, niettegenstaande zij in onze taal het burgerrecht verkregen hebben. Hiertoe behooren *cedel*, *ceder*, *cel*, *cement*, *cijfer*, *cijns*, *cipier*, *cirkel*, *citer*, *oceaan*, *cilinder*, *cimbaal*, *cipres*, in welke alle het uitheemsche letterteeken *c* zijne plaats behoudt. In de drie laatste nogtans meenen wij, dat de Nederduitsche *i* met regt de plaats der Latijnsche *ij* verhangt, daar het gebruik meer voor, dan tegen die verwisseling pleit. Hetzelfde is toepasselijk op *nimf* voor *nijmf*, van het Latijnsche *nijmphæ*. Om gelijke reden ook wordt in *citer* achter de *t* de *h* weggelaten, welke zich in het latijnsche *cithara* vertoont. Wat eindelijk de woorden *chaos*, *christus* en *christenen* betreft, waarvoor men wel eens *kaos*, *kristus* en *kristenen* geschreven vindt, men doet best, met daarin de *ch* te behouden.

§. 207. Als eene middelklasse uitmakende tusschen woorden, uit andere talen in de onze ingelijfd, en eigenlijk gezegde vreemde woorden, kan men zulke woorden

aanmerken, die, ofschoon wel bezwaarlijk voor echt Nederduitsche te verwisselen, echter in den schrijfstijl minder voorkomen, en hunne uitheemsche afkomst terstond aan den dag leggen. Van dien aard zijn *apotheker*, *genie*, *commissaris*, *procureur*, *officier*, *request*, *quintantie*, *advocaat*, *fiscaal* en meer dergelijke, in welke de oorspronkelijke en van ons taaleigen afwijkende spelling behouden wordt. Wil men echter, met *wagenaar* en anderen, in *advocaat* en *fiscaal* de Nederduitsche *k* de plaats der *c* doen vervangen, er is tegen die verwisseling weinig of geene zwaarigheid, schoon dezelve niet als noodzakelijk is aan te merken.

§. 208. Er blijft ons nog overig, iets omtrent de eigenlijk gezegde vreemde woorden in het midden te brengen. Deze zijn, of dusgenaamde bastaardwoorden, of den Nederlandenren vreemde eigennamen. De eerste behoorden eigenlijk eene taal, zoo rijk in nadrukkelijke woorden, als de onze, nimmer te ontfieren. Meent men echter zich daarvan, in een enkel geval, te moeten bedienen, zoo late men dezelve, met verandering alleen van den uitgang, hunnen oorspronkelijken vorm, zoo veel mogelijk, behouden, en schrijve, bij voorbeeld, *justitie*, *executie*, *exempel*, enz.

§. 209. Meer valt omtrent de vreemde eigennamen aan te merken. Ook in deze late men, onder eenige bepalingen, de oorspronkelijke spelling onveranderd, en schrijve dus *cato*, *cicero*, *cyprius*, *cyrus*, *alexander*, *xerxes*, *rhodus*, *timotheus*, *horatius*, enz. Tot de bedoelde

bepalingen behoort vooreerst het verwisselen van zulke zamenvoegingen van klanken, die aan onze taal geheel vreemd zijn, met eene Nederduitsche klankteekening, welke daaraan het naast bijkomt. Zoo gebruike men voor de uitheemsche tweeklanken *ae* en *oe*, in *Aegypte*, *Caesar*, *Judaea*, *Croesus*, *Phoebus*, enz. de enkele *e*, en schrijve dus *Egypte*, *Cesar*, *Judea*, *Cresus*, *phebus*, enz. Onze taal toch kent geen gemengden klank van *ae*, en onze tweeklank *oe* wordt geheel anders uitgesproken dan de uitheemsche. De *ph*, met onze *f* gelijkstaande, worde daarentegen behouden in de woorden *phebus*, *phaeton*, *philippus*, *phrygie* en meer dergelijke, omdat dit klankteeken, schoon mede niet tot onze taal behoorende, echter door het gebruik in zijne waarde genoeg bekend is. Doch in *jozef*, *filips* gebruike men de *f*, omdat deze namen als inlandsche kunnen beschouwd worden. — Desgelijks behoude men de *c*, die bij de Latijnen voor *k* geldt, in de onder ons wel gemeenzame, doch met een uitheemschen uitgang geschrevene namen *catharina*, *cornelia*, en *jacobus*, alsmede in de oorspronkelijk Grieksche benamingen *codrus*, *corinthe*, *colosse*, enz. Daarentegen vorderen de eerstgenoemde de *k*, wanneer men daarvoor, met weglating van hunnen Latijnschen uitgang, *jakob*, *katrijn*, enz. schrijft.

§. 210. Eene tweede bepaling van den voorgestelden hoofdregel gebiedt de weglating van zulke bijvoegselen, welke aan onze taal geheel vreemd zijn, als van de *h* in de Hebreuwsche woorden *jehovah*, *selah*, waarvoor men

Jehova, *Sela* schrijve. — Eene derde bepaling eindelijk gedooft de verwisseling van onderling verwantschapt letters, om daardoor de spelling naauwkeuriger aan de uitspraak te doen beantwoorden. Dus verwiscele men de *s* der Latijnen, welke bij hen, zoo voor den zachten, als scherp klank, gebruikt wordt, met onze zachte *z* in woorden, welke den zachten klank doen hooren, als in *Azis*, *Jeruzalem*, *Jezus*, *Mozes* en dergelijke. Men strekke echter die verwisseling niet tot Romeinsche eigennamen uit, maar behoude daarin de *s*, als *Cesar*, *Cesarea*, enz.

§. 211. Ten laatste zij omtrent de uitgangen van vreemde eigennamen nog met een woord aangemerkt, dat dezelve, met uitzondering van eenige genoeg bekende namen van Landen en steden, doorgaans onveranderd blijven. Den Dichteren kan wel de vrijheid niet betwist worden, om, naar vereisch der maat *Homeer*, *Pindaar*, *Admeet*, *Minerv'*, *Heleen*, en dergelijken, voor *Homerus*, *Pindarus*, *Admetus*, *Minerva*, *Helena*, enz. te schrijven, doch in ongebondene rede wordt die verwerping niet geduld, en heeft geene plaats dan in langere woorden, als *Quintiliaan*, *Vespasiaan* en weinige andere.

E I N D E .

BLADWIJZER.

Inleiding Bl. 1.

I. HOOFDSTUK.

Over de letters en derzelver zamenvoeging
tot lettergrepen en woorden.

- A. Getel der letters. Bl. 3.
 B. Soorten der letters. — 4.
 C. Over de klinkers. — 5.
 D. Over de medeklinkers. — 7.
 E. Zamenvoeging van klinkers, en bijzon-
 der over de twee- en drieklanken. — 9.
 F. Zamenvoeging van medeklinkers. . — 10.
 G. Zamenvoeging van klinkers en mede-
 klinkers tot lettergrepen en woorden. — 11.
 H. Over eenvoudige, of zamengestelde woorden. — 12.

II. HOOFDSTUK.

Over de onderscheidene taal- of rededeelen.

- A. Algemeen overzicht van dezelve. Bl. 14.
 B. Over de zelfstandige naamwoorden. . — 16.
 a. Over de geslachten der zelf-
 standige naamwoorden. — 17.
 b. Over de getallen der zelfstan-
 dige naamwoorden. — 23.
 c. Over de naamvallen. — 27.
 C. Over de lidwoorden. — 31.
 D. Over de bijvoegelijke naamwoorden. . — 33.

Over het geslacht, getal en de verbuiging

der bijvoegelijke naamwoorden. Bl. 36.

Trappen van vergelijking. — 42.

E. Over de telwoorden. — 44.

F. Over de voornaamwoorden. — 49.

1. Over de persoonlijke voornaamwoorden. — 50.

2. Over de wederkeerige voornaamwoorden. — 54.

3. Over de bezittelijke voornaamwoorden. — 55.

4. Over de vragende voornaamwoorden. . — 57.

5. Over de aanwijzende voornaamwoorden. — 60.

6. Over de betrekkelijke voornaamwoorden. — 64.

G. Over de werkwoorden. — 65.

1. Derzelver aard. — —

2. Soorten van werkwoorden. — 67.

3. Nadere rangschikking der Nederduitsche

werkwoorden ten aanzien van hunne

vervoeging. — 70.

4. Over de vervoeging, en bijzonder over de

deelwoorden, en over de wijzen en tij-

den der werkwoorden. — 71.

5. Voorbeelden van vervoeging. — 76.

6. Over de zamengestelde werkwoorden. . — 102.

H. Over de bijwoorden. — 104.

I. Over de voorzetsels. — 114.

K. Over de voegwoorden. — 108.

L. Over de tuschenwerpsels. — 109.

111. HOOFDSTUK.

Over de spelling.

- A. Over de klinkers. Bl. 99.
 1. Over de spelling met enkele en dubbele klinkers. Bl. 99.
 2. Over de wijze der vokalverlenging. Bl. 100.
 3. Over de onderscheiding van ei en ij, en het gebruik der j in het midden der woorden. — 102.
 B. Over de medeklinkers. — 103.
 1. Over de verwantsch'apte medeklinkers. — 103.
 2. Over de verdubbeling der medeklinkers. — 104.
 C. Algemeene regelen voor de spelling. — 106.
 1. Over de uitspraak, afleiding, het gebruik, en de welluidendheid. — 106.
 2. Over de onderscheiding van gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden. — 111.
 D. Over de spelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn. — 113.

ERRATA.

	Reg.	staat	lees
§. 5.	4	dehoort	behoort.
§. 10.	16	aanzin	aanzien.
§. 18.	6	zaemn	zamen.
§. 55.	9	gezongende	gezongene.
§. 56.	12	geniegdheid	geneigdheid.
§. 64.	8	deis	dies.
—	21	eenr	een.
§. 69.	13	beed	breed.
§. 72.	6	ande.	andere.
§. 78.	6	terwoorden	telwoorden.
§. 88.	3	veren	velen.
§. 91.	13	gevallen	getallen.
§. 156.	3	werkeerige	wederkeerige.
§. 188.	7	zach	zacht.
§. 189.	7	schrij.	schrijft.
§. 202.	17	terwoord	telwoord.
§. 205.	2	behoorde	behoorende.

Age	Sex	Height	Weight	Measurements
2	Male	4	8	10
2	Male	10	18	18
2	Male	18	32	32
2	Male	22	48	48
2	Male	28	64	64
2	Male	32	80	80
2	Male	36	96	96
2	Male	40	112	112
2	Male	44	128	128
2	Male	48	144	144
2	Male	52	160	160
2	Male	56	176	176
2	Male	60	192	192
2	Male	64	208	208
2	Male	68	224	224
2	Male	72	240	240
2	Male	76	256	256
2	Male	80	272	272
2	Male	84	288	288
2	Male	88	304	304
2	Male	92	320	320
2	Male	96	336	336
2	Male	100	352	352
2	Male	104	368	368
2	Male	108	384	384
2	Male	112	400	400
2	Male	116	416	416
2	Male	120	432	432
2	Male	124	448	448
2	Male	128	464	464
2	Male	132	480	480
2	Male	136	496	496
2	Male	140	512	512
2	Male	144	528	528
2	Male	148	544	544
2	Male	152	560	560
2	Male	156	576	576
2	Male	160	592	592
2	Male	164	608	608
2	Male	168	624	624
2	Male	172	640	640
2	Male	176	656	656
2	Male	180	672	672
2	Male	184	688	688
2	Male	188	704	704
2	Male	192	720	720
2	Male	196	736	736
2	Male	200	752	752
2	Male	204	768	768
2	Male	208	784	784
2	Male	212	800	800
2	Male	216	816	816
2	Male	220	832	832
2	Male	224	848	848
2	Male	228	864	864
2	Male	232	880	880
2	Male	236	896	896
2	Male	240	912	912
2	Male	244	928	928
2	Male	248	944	944
2	Male	252	960	960
2	Male	256	976	976
2	Male	260	992	992
2	Male	264	1008	1008
2	Male	268	1024	1024
2	Male	272	1040	1040
2	Male	276	1056	1056
2	Male	280	1072	1072
2	Male	284	1088	1088
2	Male	288	1104	1104
2	Male	292	1120	1120
2	Male	296	1136	1136
2	Male	300	1152	1152
2	Male	304	1168	1168
2	Male	308	1184	1184
2	Male	312	1200	1200
2	Male	316	1216	1216
2	Male	320	1232	1232
2	Male	324	1248	1248
2	Male	328	1264	1264
2	Male	332	1280	1280
2	Male	336	1296	1296
2	Male	340	1312	1312
2	Male	344	1328	1328
2	Male	348	1344	1344
2	Male	352	1360	1360
2	Male	356	1376	1376
2	Male	360	1392	1392
2	Male	364	1408	1408
2	Male	368	1424	1424
2	Male	372	1440	1440
2	Male	376	1456	1456
2	Male	380	1472	1472
2	Male	384	1488	1488
2	Male	388	1504	1504
2	Male	392	1520	1520
2	Male	396	1536	1536
2	Male	400	1552	1552
2	Male	404	1568	1568
2	Male	408	1584	1584
2	Male	412	1600	1600
2	Male	416	1616	1616
2	Male	420	1632	1632
2	Male	424	1648	1648
2	Male	428	1664	1664
2	Male	432	1680	1680
2	Male	436	1696	1696
2	Male	440	1712	1712
2	Male	444	1728	1728
2	Male	448	1744	1744
2	Male	452	1760	1760
2	Male	456	1776	1776
2	Male	460	1792	1792
2	Male	464	1808	1808
2	Male	468	1824	1824
2	Male	472	1840	1840
2	Male	476	1856	1856
2	Male	480	1872	1872
2	Male	484	1888	1888
2	Male	488	1904	1904
2	Male	492	1920	1920
2	Male	496	1936	1936
2	Male	500	1952	1952
2	Male	504	1968	1968
2	Male	508	1984	1984
2	Male	512	2000	2000
2	Male	516	2016	2016
2	Male	520	2032	2032
2	Male	524	2048	2048
2	Male	528	2064	2064
2	Male	532	2080	2080
2	Male	536	2096	2096
2	Male	540	2112	2112
2	Male	544	2128	2128
2	Male	548	2144	2144
2	Male	552	2160	2160
2	Male	556	2176	2176
2	Male	560	2192	2192
2	Male	564	2208	2208
2	Male	568	2224	2224
2	Male	572	2240	2240
2	Male	576	2256	2256
2	Male	580	2272	2272
2	Male	584	2288	2288
2	Male	588	2304	2304
2	Male	592	2320	2320
2	Male	596	2336	2336
2	Male	600	2352	2352
2	Male	604	2368	2368
2	Male	608	2384	2384
2	Male	612	2400	2400
2	Male	616	2416	2416
2	Male	620	2432	2432
2	Male	624	2448	2448
2	Male	628	2464	2464
2	Male	632	2480	2480
2	Male	636	2496	2496
2	Male	640	2512	2512
2	Male	644	2528	2528
2	Male	648	2544	2544
2	Male	652	2560	2560
2	Male	656	2576	2576
2	Male	660	2592	2592
2	Male	664	2608	2608
2	Male	668	2624	2624
2	Male	672	2640	2640
2	Male	676	2656	2656
2	Male	680	2672	2672
2	Male	684	2688	2688
2	Male	688	2704	2704
2	Male	692	2720	2720
2	Male	696	2736	2736
2	Male	700	2752	2752
2	Male	704	2768	2768
2	Male	708	2784	2784
2	Male	712	2800	2800
2	Male	716	2816	2816
2	Male	720	2832	2832
2	Male	724	2848	2848
2	Male	728	2864	2864
2	Male	732	2880	2880
2	Male	736	2896	2896
2	Male	740	2912	2912
2	Male	744	2928	2928
2	Male	748	2944	2944
2	Male	752	2960	2960
2	Male	756	2976	2976
2	Male	760	2992	2992
2	Male	764	3008	3008
2	Male	768	3024	3024
2	Male	772	3040	3040
2	Male	776	3056	3056
2	Male	780	3072	3072
2	Male	784	3088	3088
2	Male	788	3104	3104
2	Male	792	3120	3120
2	Male	796	3136	3136
2	Male	800	3152	3152
2	Male	804	3168	3168
2	Male	808	3184	3184
2	Male	812	3200	3200
2	Male	816	3216	3216
2	Male	820	3232	3232
2	Male	824	3248	3248
2	Male	828	3264	3264
2	Male	832	3280	3280
2	Male	836	3296	3296
2	Male	840	3312	3312
2	Male	844	3328	3328
2	Male	848	3344	3344
2	Male	852	3360	3360
2	Male	856	3376	3376
2	Male	860	3392	3392
2	Male	864	3408	3408
2	Male	868	3424	3424
2	Male	872	3440	3440
2	Male	876	3456	3456
2	Male	880	3472	3472
2	Male	884	3488	3488
2	Male	888	3504	3504
2	Male	892	3520	3520
2	Male	896	3536	3536
2	Male	900	3552	3552
2	Male	904	3568	3568
2	Male	908	3584	3584
2	Male	912	3600	3600
2	Male	916	3616	3616
2	Male	920	3632	3632
2	Male	924	3648	3648
2	Male	928	3664	3664
2	Male	932	3680	3680
2	Male	936	3696	3696
2	Male	940	3712	3712
2	Male	944	3728	3728
2	Male	948	3744	3744
2	Male	952	3760	3760
2	Male	956	3776	3776
2	Male	960	3792	3792
2	Male	964	3808	3808
2	Male	968	3824	3824
2	Male	972	3840	3840
2	Male	976	3856	3856
2	Male	980	3872	3872
2	Male	984	3888	3888
2	Male	988	3904	3904
2	Male	992	3920	3920
2	Male	996	3936	3936
2	Male	1000	3952	3952

